

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

8. SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTABINDA LOZAN
ANTLAŞMASININ ÖĞRETİMİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF KUZU

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Fahri KILIÇ

BOLU, AĞUSTOS - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Elif KUZU tarafından hazırlanan “**8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabında Lozan Antlaşmasının Öğretiminin İncelenmesi**” adlı tez çalışması Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 21/07/2023

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Doç. Dr. Fahri KILIÇ
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. Adnan ALTUN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Yakup YILMAZ
19 Mayıs Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %21’u geçmemektedir.

.

.....

ELİF KUZU

ÖZET

**8. SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTABINDA LOZAN
ANTLAŞMASININ ÖĞRETİMİNİN İNCELENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ELİF KUZU
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. FAHRİ KILIÇ)
BOLU, TEMMUZ - 2023
XI + 88**

Bu çalışmada 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı ve ders kitabında Lozan Barış Antlaşmasının öğretimi incelenmiştir. Bu bağlamda öğretim programı; amaç ve kazanım etrafında detaylarıyla ele alınmıştır. Tüm bu incelemeler Lozan Barış Antlaşması kapsamında değerlendirilerek, Lozan'ın öğretim programındaki yeri analiz edilmiştir. Nitel araştırma desenlerinden doküman analizi ve içerik analiziyle birlikte yürütülen çalışmada öğretim programı ve ders kitabı incelenmiştir. İncelemeler de içerik analizi Lozan çerçevesinde yürütülmüştür. Öğretim programı incelendiğinde Lozan Barış antlaşmasının en iyi şekilde sunulduğu ortaöğretim inkılâp dersi öğretim programı araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca Atatürkçülük ilkeleri de bu bağlamda değerlendirilerek araştırmada kısmen de olsa yerini almıştır. Genel olarak 8. Sınıf İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi programı ve özel olarak bu program içerisinde yer alan Lozan Barış Antlaşması çalışmanın inceleme konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla Lozan Barış Antlaşması'nı etkileyen her durum ve her olay da çalışma içerisinde işlenmiştir. Ayrıca öğretim programı içerisinde Lozan barış antlaşmasının konumu, işlenişi ve anlatılışı detaylı bir şekilde incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Türkiye tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Lozan Barış Antlaşması Cumhuriyet tarihinde kazanılan siyasi zaferlerden birisi olarak da öne çıkmaktadır. Lozan Antlaşmasının ekonomik ve siyasi bağımsızlık kazandırması öğretim programında en sık vurgulanan temalardan birisi olarak öne çıkmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: İnkılâp Tarihi, Atatürkçülük Dersi, Lozan Antlaşması

ABSTRACT

**INVESTIGATION OF THE TEACHING OF THE TREATY OF LOZAN
IN CURRICULUM AND TEXTBOOK OF REPUBLIC OF TURKEY
HISTORY OF REVOLUTION AND ATATURISM
MSC THESIS
ELİF KUZU
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION DEPARTMENT
DEPARTMENT OF SOCIAL STUDIES EDUCATION
(SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. FAHRİ KILIÇ)
BOLU, JULY 2023
XI + 88**

In this study, the place and importance of the Lausanne Peace Treaty in the 8th grade history of revolution and Kemalism course curriculum was examined. In this context, the curriculum; are discussed in detail around the purpose and achievement. All these studies were evaluated within the scope of the Lausanne Peace Treaty and the place of Lausanne in the curriculum was analyzed. In the study carried out with document analysis and content analysis, which are qualitative research designs, the curriculum and the textbook were examined. The analyzes were also carried out within the framework of content analysis Lausanne. When the curriculum was examined, the secondary education revolution course curriculum, in which the Lausanne Peace Treaty was presented in the best way, was evaluated within the scope of the research. In addition, the principles of Kemalism were evaluated in this context and took their place in the research, albeit partially. In general, the 8th Grade Revolution History and Kemalism course program and specifically the Lausanne Peace Treaty, which is included in this program, constitute the subject of the study. Therefore, every situation and every event affecting the Lausanne Peace Treaty is also covered in the study. In addition, the position, processing and explanation of the Lausanne Peace Treaty in the curriculum were examined and evaluated in detail. The Treaty of Lausanne, which has a very important place in the history of Turkey, stands out as one of the political victories won in the history of the Republic. The economic and political independence of the Lausanne Treaty stands out as one of the most frequently emphasized themes in the curriculum.

KEYWORDS: History of Revolution, Kemalism Lesson, Treaty of Lausanne.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	ix
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	x
TEŞEKKÜR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	2
1.2 Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	3
1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.4 Araştırmanın Varsayımları	5
1.5 Tanımlar.....	5
1.6 İlgili Literatür.....	5
2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ	
ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı	9
2.2 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları	10
2.3 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Noktalar	13
2.4 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımlar	15
2.5 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımlara Ait 3. Öğrenme Alanında Yer Alan Dış Politika Konuları	18
2.5.1 Mudanya Ateşkes Antlaşması	18
2.5.2 Lozan Barış Antlaşması ve Komisyonlardaki Görüşmeler	19
2.6 Cumhuriyet Dönemi Tarih Dersi Kitaplarında “Lozan”	36
3. YÖNTEM	38
3.1 Araştırmanın Modeli.....	38
3.2 Verilerin Toplanması	38
3.3 Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	39
3.4 Araştırmacının Rolü.....	40
4. BULGULAR	41
4.1 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabının Konuya İlişkin Bulguları.....	41
4.2 8. T.C. Sınıf İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Lozan Barış Antlaşmasının Yeri ve Önemine Dair Bulgular	52

4.3 Lozan'ın Sonuçları.....	54
5. TARTIŞMA	62
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	64
6.1 Sonuç	64
6.2 Öneriler.....	67
7. KAYNAKLAR.....	70
8. EKLER	75

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Ünite Adı, Kazanım Sayıları, Ders Saati ve Oranları	15
---	----

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TED	: Türk Eğitim Derneği

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın başlangıç aşamasından itibaren görüş ve önerileriyle beni yönlendiren ve sabırla her türlü desteği sağlayan, kıymetli hocam Doç. Dr. Fahri KILIÇ'a, çalışmamı tez savunma jüri üyesi olarak onurlandıran, tezimin geliştirilmesine değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Adnan ALTUN ve Dr. Yakup YILMAZ hocalarıma da teşekkürlerimi sunarım.

Değerli fikirlerini esirgemeyen, vakit ayırarak her sorumu cevaplayan zümrem Erol AKSOY'a ve bugünlere ulaşmamda şüphesiz en büyük destek sahibi olan aileme, eşime, canım kızım ve canım oğluma sonsuz teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

Medeniyetin önde gelen kurucu unsurlarını kültür, adalet ve eğitim gibi değerler oluşturmaktadır. Bu değerler arasında ise eğitim, toplumun şekillenmesinde en önemli görevi icra eden hem sosyolojik hem de yapısal bir kurumdur. Eğitim bir yandan insanların meslek sahibi olmasını sağlarken diğer yandan da içinde bulundukları topluma faydalı bir insan olmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede eğitimin bir diğer amacı da etik anlamda iyi bireyler yetiştirmektir (Yücel, 2019, s. 12).

Eğitimin iyi insan yetiştirmedeki misyonu öğretim programları üzerinden belirtildiği gibi ders içeriklerinin içine işlenmektedir. Ancak her öğretim programının birincil amacı derse yönelik teknik bilgilerin işlenmesidir. Örneğin pozitif bilimler olarak ifade edilen matematik gibi derslerin öncelikle amacı dersin teorik ve pratik konularının öğretilmesidir. Söz konusu sosyal bilimler olduğunda ise öğretim programları bir yandan teorik olarak konuların öğretilmesini kapsamakta diğer yandan da öğrencilerin duyarlı bireyler olarak yetiştirilmesini hedeflemektedir. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi de bu bağlamda önem kazanmaktadır (Sunay ve Taşgın, 2020, s. 321).

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının temel amacı öncelikle öğrencilere Atatürkçü inkılapların öğretilmesini sağlamaktır. Bu öğretim programının ve dersin en önemli akademik amacı olarak öne çıkmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2018, s. 11). Ancak T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi aynı zamanda tarih dersinin bir parçası olarak görüldüğünden bu derslerde öğrencilere milli bilincin de verilmesi gerekmektedir. Nitekim tarih dersi, bir toplumun kültürel hafızasının diri tutulması ve yaşantıların sonraki nesillere aktarılması açısından da öne çıkan bir disiplindir. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde ise Türkiye'nin geçmiş olduğu zorlu savaşlar ve bağımsızlık süreci anlatılmaktadır.

Öğrencilere bu dersin ortaokul seviyesinde öğretilmesiyle tarih kültürünün de verilmesi amaçlanmaktadır. Erken yaşta milli bir tarih bilinci yetiştirilen çocukların milli değerlere olan bağlılığı da yüksek olacaktır. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde birçok farklı ünite ve kazanım yer almakla birlikte Cumhuriyet ve sonrasındaki dönemin irdelendiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi Osmanlı ve Osmanlı dönemi

öncesindeki Türkleri kapsamamaktadır. Yakın tarihe ışık tutan ders, öğrencilerin Cumhuriyetin temellerini öğrenmesi açısından da önemlidir. Bu döneme dair politik tarihin de işlendiği derste güncel olarak da tartışılan konular yer almaktadır. Bu konuların ders öğretim programında yer alması öğrencilerin ilgili konuları ana kaynağından öğrenmelerini sağlayacaktır. Bu konuların başında Lozan Antlaşması gelmektedir.

24 Temmuz 1923 tarihinde İsviçre'nin Lozan kentinde imzalanan antlaşma sonrasında Avrupalı devletler Türkiye'nin bağımsızlığını kabul etmiş ve siyasi olarak da tanımışlardır. Lozan Antlaşmasının sadece akademik olarak değil aynı zamanda tarihsel önemi ile birlikte genç nesillere aktarılması da milli bir kimliğin tesis edilmesi adına önemlidir. Nitekim bu anlaşmaya gelinceye kadarki süreçte Türk milleti birçok savaş ve badire atlatmış, zaman zaman da bağımsızlık tehlikeleri atlatmıştır (Erhan, 2003, s. 11).

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin Kurtuluş Savaşını da anlatması kültürel hafızanın diri tutulması adına önemlidir. Nitekim öğretim programında dersin hedefi şöyle belirtilmektedir: “Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi, yıkılmaya yüz tutmuş bir devletin küllerinden yeni bir devletin nasıl kurulduğunu, Türk milletinin Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için nasıl çaba gösterdiğini ve devletimizin dünya devletleri arasındaki saygın yerini yeniden nasıl aldığını açıklamaktadır” (MEB, 2018, s. 11).

Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde araştırmaya dair genel bilgiler ve araştırmanın amacı-önemi gibi başlıklar tanıtılmaktadır. İkinci bölümde ise Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programı ele alınmıştır. Bu bölümde öğretim programında yer alan ve bu araştırmanın amacı da olan Lozan Antlaşması detaylıca irdelenmektedir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemi tanıtılmaktadır. Dördüncü bölümde ise öğretim programının içerik analizi üzerinden ulaşılan bulguları analiz edilmektedir. Beşinci bölüm ise araştırmadan elde edilen sonuç ve önerilere ayrılmıştır.

1.1 Araştırmanın Amacı

Öğretim programları eğitimde hedeflerin önceden belirlenmesi ve detaylandırılmasını sağlamaktadır. Bu açıdan öğretmenlere ve kurumlara da bir tür metodoloji sunan öğretim programları hangi konuda hangi hedeflerin - kazanımların- gerçekleştirileceğini dair planlar sunmaktadır. Bununla birlikte

kazanımların gerçekleştirilmesinde gerekli olan öğretim tekniklerinde de örnekler verilmektedir. Öğretim programları kendi alanlarına özel olduklarından kazanımları da öğretim teknikleri de farklılaşmaktadır (Tyler, 2014, s. 32). Aynı zamanda ilgili öğretim programları değişen ihtiyaçlara göre de yeniden düzenlenmektedir. Her öğretim programında öğretim programının 4 temel ögesi olan “hedefler”, “içerik (konu alanı)”, “öğrenme-öğretme süreci (metot ve organizasyon)” ve “değerlendirme”de değişiklikler olabilmektedir (Körhasan, 2022, s. 11).

Tarihsel gerçekler de yeni yapılan araştırmalar neticesinde değişebilmektedir. Bununla birlikte tarihsel bir olgunun algılanma ve yorumlama biçimi de farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla öğretim programlarının değişimler çerçevesinde de yeniden ele alınması gerekmektedir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının başlıca konularından birisini de Lozan Antlaşması teşkil etmektedir (Şimşek ve Alaslan, 2017, s. 293).

Bu araştırmanın amacını Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programını Lozan Antlaşması çerçevesinde incelemek oluşturmaktadır. Çalışmada bu amaç çerçevesinde öğretim programında yer alan, Trakya Sınırı, Ege Adaları, ekonomik konular ve kapitülasyonlar, savaş esirleri, nüfus mübadelesi, Boğazlar, azınlıklar, Musul konusu konularının da incelenmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte Lozan konferansının ikinci dönemini ifade eden Sınırlar meselesi, Yunanistan Sınırı, Adalar, Suriye Sınırı, Irak Sınırı, Boğazlar meselesi, kapitülasyonlar, azınlıklar, savaş tazminatı, Osmanlı borçları, Rum Patrikhanesi konuları da öğretim program bağlamında değerlendirilmektedir.

1.2 Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Lozan Antlaşması, literatürde Lozan Barış Antlaşması olarak da ifade edilmektedir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programında da her iki kavramsallaştırmaya da yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018, s. 12-14). Türk tarihindeki önemli antlaşmalardan birisi olarak kabul edilen Lozan Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti’nin uluslararası arenada siyasi, hukuki hatta iktisadi olarak da tanınması anlamına gelmektedir. Günümüzde de geçerliğini koruyan bir antlaşma olan Lozan Antlaşması üzerine birçok yersiz spekülasyon yapıldığından öğretim programlarında bu antlaşmanın detaylıca işlenmesi tarih bilincinin doğru ve yerli yerinde yerleştirilmesi açısından

öne çıkmaktadır. Araştırmanın temel gerekçelerinden birisini Lozan Antlaşmasının tarihsel önemi oluşturmaktadır. Bir diğer gerekçesini ise bu antlaşma üzerine yürütülen temelsiz spekülasyonlar teşkil etmektedir. Dolayısıyla öğretim programlarında Lozan Antlaşmasına dair ayrıntıların öğrencilerin anlatılması doğru bilgilendirme adına da önem kazanmıştır.

Lozan Antlaşmasının hükümlerinin günümüzde de uygulanmakta olması antlaşmanın günümüze dair uzantılarının da olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede ilgili antlaşmanın tarihsel bir bilgi olarak çocuklara detaylıca öğretilmesi gerekmektedir. Nitekim Lozan Antlaşması ile birlikte Türk Kurtuluş Savaşı sona ermiştir. Türkiye'nin Anadolu topraklarında kalacağını ve kurulan yeni devletin de siyasi ve hukuki olarak tanınacağı belge olarak Lozan Antlaşması, Sevr Antlaşmasının hükümlerini de ortadan kaldırmaktadır (Demirci, 2017, s. 261).

Lozan Antlaşması'na dair görüşmelerin aylarca sürdüğü bilinmektedir (Karacan, 1993, s. 12). Birinci Dünya savaşının sonunda imzalanan antlaşmayla birlikte sadece savaşa dair hükümler değil bununla birlikte Osmanlı devleti ile Avrupalı devletlerarasındaki ilişki ve antlaşmalar da ele alınmıştır. Bu çerçevede Osmanlı devleti döneminden gelen kapitülasyonlar, Ege Adaları, Osmanlı Borçları gibi birçok farklı siyasi ve ekonomik konu da Lozan Antlaşmasında görülmüştür.

Görüldüğü üzere Lozan Antlaşması bir yandan savaşların sonlanmasını sağlarken diğer yandan da Türkiye'nin yeniden hem siyasi hem de hukuki yönden kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Lozan Antlaşmasının öğrenilmesi ve öğretim programlarında detaylandırılması tarih öğretimi açısından önem kazanmaktadır.

Bu araştırmada ise 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının belirli bir konu başlığı çerçevesinde analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Lozan Antlaşmasının öğretim programında ve ders kitabında nasıl geçtiği Lozan Antlaşmasına dair alt maddelerin ne kadar yer aldığı da incelenmektedir. Bu bakımdan araştırma daha önce bu türden bir incelenmenin yapılmaması yönüyle önem kazandığı gibi Lozan Antlaşması gibi günümüzde de devam eden bir antlaşmaya dair incelemeleri de içermesi bakımından öne çıkmaktadır.

1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Lozan Barış Antlaşmasının incelenmesi ile sınırlıdır.
- Araştırma veri olarak 8.Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı ve ders kitabı ile sınırlıdır.

1.4 Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada kullanılan nitel yöntemin ve içerik analizi tekniğinin 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Lozan Barış Antlaşmasının incelenmesine uygun ve yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.5 Tanımlar

- Eğitim Programı: “Öğretim-öğrenme süreçlerini kapsayan ve öğretim programı dışındaki faaliyetlerin programlarının tümüdür” (Küçükahmet, 2009, s. 9).
- Öğretim Programı: “Okul ya da okul dışında bireylere kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir” (Demirel, 2015, s. 6). Bununla birlikte çalışmada yer yer kullanılan müfredat kavramı da öğretim programı anlamında kullanılmıştır.
- İnkılap: “Bir milletin sahip olduğu siyasi, askeri, sosyal ve kültürel müesseselerinde devlet eliyle makul metotlarla yapılan köklü değişikliklerdir” (Yalçın, 2015, s. 5).
- Atatürkçülük: “Atatürk'ün genel olarak düşünce dünyası, devlet üzerine yaptığı yenilikler, sosyal, siyasi ve ekonomik kurumları ilgilendiren görüş ve ilkelerinin bütününe Atatürkçü Düşünce Sistemi ya da Atatürkçülük denir” (Günel, 2008, s. 295).

1.6 İlgili Literatür

Literatür incelendiğinde Kaçar ve Çakmak (2020) 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirmesini yapmıştır. Araştırmada Çakmak ve Kaçar'ın (2020) geliştirdiği resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterlerinden yararlanıldığı görülmektedir. Çalışma sonuçlarına göre; İncelenen resimlerin tamamı öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur ve incelenen resimler önemli oranda metinle uyumlu ve ilişkilidir. Bu doğrultuda metinle metine bağlı olarak kullanılan figür

ya da resimlerin birbiriyle anlamlı bir şekilde örtüştüğü belirlenmiştir. Bununla birlikte resimlerin alt açıklamalarının olmaması ise eleştiri unsuru olarak değerlendirilmiştir.

Sunay ve Taşgın (2020) ise ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının eğitsel eleştiri modeli bağlamında öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesini yapmıştır. Nitel olarak yürütülen çalışmada derse giren öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı analiz edilmiştir. Öğretmenlerin değişen öğretim programına yönelik uyum konusunda özellikle etkinlikler çerçevesinde zorlandıkları belirlenmiştir.

Ayaydın'ın (2019) ortaokul Türkiye Cumhuriyeti T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının ve uygulamasının değerlendirilmesini yaptığı bir çalışmanın öne çıktığı görülmektedir. Detaylı bir çalışma olan bu araştırmada veriler hem öğrencilerden hem de öğretmenler toplanmıştır. Dersin daha etkili işlenmesi için model geliştirilmiştir.

Tangülü ve Suvari (2019) ise 2005 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programı ile 2018 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük programının karşılaştırılmasını yapmıştır. 2005 programında Atatürk ve Atatürkçülük konularında ayrı bir başlık altında ayrıntılı bir biçimde yer verilirken 2018 öğretim programında bu anlayışın terk edildiği görülmüştür. 2005 öğretim programı toplam 80 kazanıma sahip iken 2018 öğretim programında kazanım sayısı toplamda 39 kazanıma düşürüldüğü görülmüştür. 2005 öğretim programında yer alan öğrenme alanlarına, doğrudan verilecek becerilere, doğrudan verilecek değerlere, ara disiplinlere 2018 öğretim programında yer verilmediği tespit edilmiştir.

Ulu-Kalın (2019) ise T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabını öğretmen adayları çerçevesinde incelemiştir. Kitap içinden üç adet metin seçilmiş ve Ateşman (1997) tarafından Türkçe için geliştirilen Okunabilirlik Formülü uygulanmıştır. Çalışma sonucunda ders kitabından seçilen üç metinden bir tanesinin seviyesi çok zor, diğer iki metnin seviyesi de zor olarak saptanmıştır. Bu durum ders kitabında yer alan metinlerin hedef kitle için zor olduğunun göstergesidir.

Kaymakçı vd. (2019) ise Ortaokul 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan ölçme-değerlendirme etkinliklerini

incelemiştir. Araştırma sonucunda bazı kazanımlarda hiç ölçme ve değerlendirme etkinliği yer almadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin en çok “geleneksel yaklaşım” doğrultusunda “açık uçlu” soru türünde hazırlandığı belirlenmiştir.

Karavan (2018) ise çalışmasında Sekizinci Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının bilimsel yeterlilik açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda Ortaokul sekizinci sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı incelendiğinde, ders kitabındaki bazı metinlerde birtakım temel bilgilere yer verilmediği belirlenmiştir. Bununla birlikte tarihsel olay ve olgular arasındaki bağın da iyi bir şekilde tesis edilemediği ifade edilmiştir.

Çakır (2016) ise Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabını görsellerinin bazı özellikler açısından incelemiştir. Elde edilen veriler sonucunda incelenen ders kitabı görsellerinde sivil figürlere (151 görsel) askeri figürlere (71 görsel) oranla %69 daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk karakterinin toplam sayılan figürlerin içerisinde %50 oranında yer aldığı, kanıt değeri taşıyan görsellere çok az yer verildiği ve görsellerde 46 farklı karaktere yer verildiği belirlenmiştir.

Aslan vd. (2015) ise Ortaöğretim Tarih Ders kitaplarının öğrencilerin gelişim düzeyine uygunluğunu incelemiştir. Sonuç olarak, ortaöğretim tarih ders kitaplarının genel anlamda iyi hazırlandığını ancak öğrencilerin özellikle bilişsel gelişim düzeyine uygunluğu açısından önemli eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir.

Literatürde öne çıkan bir başka çalışma ise Dönmez ve Yazıcı (2013) tarafından Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında tarihi karakterlerin kullanımını etkileyen faktörlerin incelemesi üzerine yapılmıştır. Tarihi karakterlerin öğretim programlarına etkileyici bir şekilde yerleştirilmesinin öğretim sürecini de etkileyeceği belirlenmiştir.

Yurteri (2012) ise çalışmasında Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında materyal kullanımını 1931-2008 yılları arasında incelemiştir. Araştırma sonucunda ise 1931-2008 yılları arasında okutulan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında materyal kullanımı ve destekleyici unsurlar çok fazla değişiklik göstermediği gözlemlenmiştir. İncelenen ders kitaplarındaki materyal kullanımları ve destekleyici unsurları benzerlik göstermektedir.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik literatürdeki eski çalışmalardan birisini ise Türk Eğitim Derneği'nin (TED) hazırlamış olduğu rapor oluşturmaktadır (Türk Eğitim Derneği (TED), 1992). Ortaöğretim kurumlarında İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretimi ve sorunları başlığını taşıyan araştırma 1992 yılında yayınlanmıştır. Birçok farklı akademisyenin İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik fikirlerinin ele alındığı raporda daha çok 1980 darbesi oluşan eğitim ikliminde T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin incelemesinin yapıldığı gözlemlenmektedir

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı

Küreselleşen dünya ve ilerleyen teknoloji birçok alanı etkilediği gibi eğitim alanını ve bireylerden beklenen davranışları da etkilemiştir. Bu etkiyle birlikte bireylerden beklentilerde değişmiştir. Çağımızda artık bireylerin bilgiyi üreten, yayan, geçmiş ve gelecekle özümseyen, duygudaşlık becerilerine sahip topluma katkı sağlayan kişiler olarak var olması istenmektedir. Bu bireylerin yetiştirilebilmesi öncelikle sunulan eğitimden geçmektedir. Bu minvalde günümüz eğitimleri salt bilgi aktarımının aksine daha hareketli bir öğrenme sürecini içermektedir.

Bu yeni eğitim programları kişisel farklılıkları dikkate alan, kişilere bilgi ve beceri kazandırma merkezli bir yapıya sahiptir. Tekrar eden kazanımlar ve farklı sınıflarda verilen özel kazanımlar bu programın ana sistemini meydana getirir. Oluşturulan tüm bu kazanımlar özgün ve hayatla iç içe kazanımlardır. Ortaokul sekizinci sınıfta öğrencilere sunulan İnkılâp Tarihi dersi kazanımları da öğrencilerin tarihi bilmeleri ve anlamalarını hedeflemektedir. Bu kazanımların birçok hedefi bulunmakla birlikte oldukça sade bir anlatımla oluşturulmuşlardır (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

Çocuklara öğretilen tarih dersi kapsamında sosyal bir bilinç oluşturmak da hedefler arasındadır. Özellikle 8. Sınıf yaşındaki çocukların geçmişi öğrenmelerini sağlayarak gelecekte de topluma faydalı kişiler olarak gelişmelerine imkân sağlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti öğretim programları 1739 sayılı Türk Milli Eğitimi Temel Kanunu esas alınarak hazırlanmıştır. Bu kanunun 2. Maddesinde yer alan Türk Milli Eğitiminin temel ilkeleri ve Türk Milli eğitiminin genel amaçları başlıkları özellikle ders programlarının oluşturulmasında rehberlik etmiştir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

Bu programlarda yürütülen her kazanım birbirlerini tamamlayacak şekilde geliştirilmiştir. Okul öncesinden başlayarak lise sona kadar öğrencilere sunulan her program birbirinin tamamlayıcısı ve devamı niteliğindedir. Ortaokulu tamamlamış her öğrencinin milli değer ve bütünlükleri anlamış, kendi hak ve özgürlüklerinin bilincinde bireyler olması hedeflenmektedir. Lise sonundaysa

okulöncesinden başlayarak tüm kazanımları kendi içinde bütünleştirmiş, milli ve manevi değerleri özümsemiş olarak topluma ve kendine faydalı bireyler olarak hayatlarına devam etmeleri amaçlanmıştır.

Ayrıca Türkiye yeterlilikler çerçevesinde yetenek ve ilgilerine yönelik meslek tercih etme özelliklerine sahip olmak da öğrencilere kazandırılmak istenen temel hedeflerdendir. Türk Milli Eğitiminin temel amacı değerlerimizle bütünleşmiş bir eğitim anlayışı geliştirmektir. Milli değerler ve kişisel yetkinliklerin kazandırıldığı milli eğitim programı bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır. Milli değerler geçmişten günümüze kadar gelebilmiş kültürün ve yaşantıların birer özetidir. Bu değerlerin yeni nesillere öğretilmesi, sosyal bilinci güçlendirecek ve topluma faydalı bireyler yetiştirecektir.

Öğretim programında değerlerin yanında yetkinlikler de önemli bir yer tutmaktadır. Öğrencilere öğretim programlarıyla anadilde ve yabancı dillerde iletişim, öğrenmeyi öğrenme, dijital ve matematiksel yetkinlik, kültürel farklılıkları bilme ve bunlara saygı duyma, sosyal ve toplumsal yetkinliklerle son olarak da girişimcilik gibi birçok kazanım, yeterlilik aktarılmaktadır. Öğretim sisteminde sekizinci sınıftan itibaren öğrencilere sunulan T.C. Atatürkçülük ve İnkılâp Tarihi dersinin kendi içinde özel kazanım ve hedefleri de vardır. Ancak genel olarak burada bahsedilen her kazanım ve hedef bu ders programının da dâhilindedir.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programının oluşturulma aşamasında dikkat edilen başlıklar şu şekilde sıralanabilir. Farklı ülke kaynaklarında yararlanılmış, anayasa bu minvalde incelenmiş, ülke içerisinde yayınlanmış makaleler araştırılmış, illerde toplantılar kurulmuş, belirli sorularla anketler hazırlanmış ve eğitim fakülteleri sonuçları incelenerek bu programın ana teması oluşturulmuştur.

2.2 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının birçok özel amacı bulunmaktadır. Öncelikle bu programın oluşturulma hedef ve kazanımlarının ardından amaçlarından bahsetmek gerekecektir. Ortaokul 8. Sınıftan itibaren okutulmaya başlanan bu öğretim programının öncelikli amacı Atatürk'ün sahip olduğu özelliklerde örnek alınmasının sağlanmasıdır. Bu

amaçları sırasıyla incelemek gerekirse, Atatürk'ün sahip olduğu, askerlik yeteneği, devlet adamlığı rolü, yetenekleri ve ileri görüşlülüğünün yeni nesillere ışık olması ve bu yolda düşünen yeni bir nesil varlığının inşa edilmesidir.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğrencilere okutularak Türk İnkılâbının gelişiminin öğretilmesi ve inkılâp kavramının yerel ve evrensel tanımlarının öğrenilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca öğrencilere okutulan milli mücadele süreciyle milli birlik duygusunun geliştirilmesi, milli mücadelenin kazanılmasında rol oynayan beraberlik ve özgürlük kavramlarının öğretilmesi de en önemli amaçlar arasında gösterilmektedir. Öğrencilerin, bağımsızlık, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, çağdaşlık ve cumhuriyet gibi kavramları öğrenmeleri ve hayatlarındaki varlıklarının önemini kavramaları T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin özel amaçlarındandır. Türkiye tarihinin geçirdiği zor zamanlarda Atatürk önderliğinde gösterilen milli mücadelenin öneminin öğrencilere kazandırılması gibi çok değerli ve gerekli amaçlar barındıran bu ders, gerekli tüm dikkat ve özenle öğrencilere sunulmalıdır. İnkılâp Tarihi dersinin önceliklerinden bir diğeri de inkılâbı oluşturan temel başlıkların ve bunların ülke için öneminin kavranmasıdır. Öyle ki Atatürk ilke ve inkılâplarının ülke için kültürel, ekonomik ve sosyal alandaki öneminin aktarılması öğrencilerin de bu inkılâplara bağlılığını artıracaktır.

Türkiye tarihinin geçirdiği zor zamanlarda Atatürk önderliğinde gösterilen milli mücadelenin öneminin öğrencilere kazandırılması gibi çok değerli ve gerekli amaçlar barındıran bu ders, gerekli tüm dikkat ve özenle öğrencilere sunulmalıdır. İnkılâp Tarihi dersinin önceliklerinden bir diğeri de inkılâbı oluşturan temel başlıkların ve bunların ülke için öneminin kavranmasıdır. Öyle ki Atatürk ilke ve inkılâplarının ülke için kültürel, ekonomik ve sosyal alandaki öneminin aktarılması öğrencilerin de bu inkılâplara bağlılığını artıracaktır. Yeni neslin Türk inkılabına dair heyecanını ve bilincini artırmak, bağımsızlığa düşkün bir karakterle çağdaşlaşmayı, demokrasiyi temel almalarını sağlamak T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin temel özelliğidir (Akbaba, 2007, s. 340).

Öğrencilere sadece geçmişî öğreten değil aynı zamanda gelecek planlarını da yapmaya teşvik eden bu öğretim programı milli değerlere sahip ve kendi özgürlüklerinin bilincinde nesiller yetiştirmeyi amaçlar. Kendini bilen her birey toplum için faydalı olacak, milli birliğe ve beraberliğe destek olacaktır. Yaşanılan coğrafyanın özelliklerinin bilinmesi iç ve dış tehditlere karşı daha sağlıklı

önlemler almayı sağlar. Atatürkçülük ve İnkılâp Tarihi dersinin bir diğer amacı olan Türkiye coğrafyasının jeopolitik ve tarihi öneminin öğretilmesiyle öğrenciler yaşadıkları coğrafyanın ve tehditlerin farkında olarak ilgili önlem ve alakalarını gösterecektirler. Türkiye'nin sahip olduğu jeostratejik konumun ne kadar önemli olduğu kadar ülke içindeki birlik ve beraberliğin öneminin de anlaşılması için Türkiye Cumhuriyeti eğitim kurumlarının tarih programlarını hazırlamalıdır (Bal,2021, s. 354).

Öğrencilerin sadece Türkiye'yi değil dünyayı da ilgilendiren her türlü konuya karşı hassasiyet kazanmaları ve bu konularla ilgili olmaları da bu dersin özel amaçlarından biridir. Ayrıca özellikle Atatürk ilke ve inkılâplarının Türk milleti ve devletinin değiştirilemez dinamiğini oluşturduğu bilincinin öğrencilere kazandırılması Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğinin de korunması için önceden alınmış bir tedbir niteliğindedir. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi aracılığıyla ayrıca öğrenciler geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantıların değerlendirmesini yaparak gelecekle ilgili isabetli kararlar alabilirler (Ezer vd., 2016, s. 89).

Geçmişte yaşanan sorunlardan dersler çıkararak şimdi veya gelecekte karşılaşılan her soruna yönelik çözüm önerileri geliştirmek ve tüm bunları milli birlik ve beraberlik içinde yapmaya çalışmak öğrencilere kazandırılmak istenen ders özel amaçlarındandır. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersiyle öğrencilere milli değerlerin yanında evrensel değerlerin öğretilmesi, manevi ve evrensel değerlere saygı duyulması gibi birçok yetkinlik kazandırılmıştır. Bu dersin okutulması ve devamında amaçlanan her durum gerçekleşmesi bakımından olağan bir süreç izlemiştir. Ayrıca bu dersin niteliği kapsamında geçmişte de var olan eğitimler olmuştur. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi'nde kurulan İnkılâp Tarihi Enstitüsü ile başlayan İnkılâp Tarihi dersleri 1981 yılından bu yana her eğitim kademesinde uygulanarak Atatürk ilke ve inkılapları ve oluşum süreci kavratılmak istenmiştir (Eraslan ve Kaşkaya,2011,s. 328).

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğrencilere okutulması gereken temel bir ders niteliği taşımaktadır. Değişen dünya ve bireylere bu değişimle birlikte sunulan bu ders içerik ve niteliğiyle geçmişi ve geleceği kapsamaktadır.

2.3 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Noktalar

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi kapsamında öğrencilere cumhuriyetin kurulmasında rol oynayan tarihi olaylar, Atatürk ilke ve inkılâpları anlatılmaktadır. Bu bilgiler ışığında öğrencilere belirli değer ve yeterliliklerin kazandırılması amaçlanır. Bu konular ışığında ayrıca öğrencilerin doğru bir tarih bilinci kazanmaları ve bu bilinçle olayları analiz etmeleri sağlanmaktadır. Tüm bu kazanımların sağlanması öğretim programının doğru okunup, işlenmesiyle mümkün olacaktır (Altınkulaç ve Akhan, 2010, s. 230).

Öğretim programları oluşturulurken dikkat edilmesi gereken unsurlar da programa dâhil edilmiştir. Bu dersin okutulması esnasında var olan öğretmenlerin dikkat edilmesi gerek hususlara gerekli önemi göstermeleri gerekmektedir. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin anlatımında dikkat edilmesi gerek hususları sıralamak gerekirse, öncelikle öğretmenlerin konuyu işlerken kullandıkları kaynakların güvenilirliği ve anlaşılabilirliği önemlidir. Örneğin, tarihi arşivler ve Nutuk gibi kaynaklar öğrencilerin konuyu daha iyi kavramalarını sağlayacaktır. Ayrıca bu kaynakların bire birde kullanımı tarihin günümüze taşınmış olması demektir ve ders amaçlarıyla doğrudan ilgilidir. Yakın tarihimizin anlaşılmasına yardımcı olmak ve milletimizi varlığını tehdit eden durumlarla ilgili uyarma amacı taşıyan Nutuk İnkılâp Tarihimizin birincil kaynağıdır. (Hayta ve Akhan, 2014, s. 1052)

Türkiye’de okul müfredatı okul öncesinden itibaren Atatürkçülüğü ve İnkılâp Tarihini kapsar. Ancak öğretmenlerin bu bilgileri öğrencilerin yaşlarına uygun olarak sunmaları gerekir. Öğrencilere doğru yöntemlere sunulan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi sonucunda birçok kazanımı da beraberinde getirecektir. 8. Sınıf ile birlikte T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük adıyla okutulacak ders önceki sınıflarda öğrencilerin aldıkları bilgiler doğrultusunda gelişim gösterir. Ayrıca öğretmenlerin bunu göz önünde bulundurarak öğrencilere bilgilendirme yapmaları da önemlidir. İçerik aynı olmasına karşın, farklı yaş ve sınıflara benzer yöntem-tekniklerin kullanılması ya da aynı materyallerin kullanılması sorunların yaşanmasına sebep olabilir (Tangülü vd., 2014, s. 242)

Öğretmenler tarafından derslerin dışında da yapılacak birçok aktiviteyle öğrencilere T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin kazanımları sunulmaktadır. Örneğin, milli değerlerin öğretilmesinde kullanılabilecek birçok

özel gün bulunmaktadır. Bu özel günlerde öğrencilerle birlikte yapılan aktiviteler veya sunumlar İnkılâp Tarihi dersinin hedef ve kazanımları için bir ön hazırlık niteliğindedir. 23 Nisan veya 19 Mayıs gibi tarihlerin öneminin coşkulu kutlamalarla öğrencilere sunulması hem milli değerlerin korunmasını hem de sürekliliğini sağlamaktadır. Milli bayramlar ve anma günleri ulus bilincini artıran, birlik ve beraberlik duygusunun gelişmesini sağlayan günler olarak Türk milletinin bireyi olarak öğrencilerde de kıvanç duygusunu artırmaktadır (Şahin, 2013, s. 179).

Okulöncesinden başlayarak Milli Eğitim tarafından oluşturulmuş üniteler öğrencilere öğretmenler aracılığıyla sunulmaktadır. Bu üniteler içerisinde değinilmesi gereken yerlerde Atatürk “ün düşünce, duygu ve üstün yeteneklerine yer verilmeli, öğrenciler 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine hazırlanmalıdır. Ayrıca eğitim hayatıyla birlikte öğrencilere sunulan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi geleceğe atılmış en önemli adımlardandır. Eğitimin ve bilginin öneminin büyük olduğu çağımızda doğru kaynaklarla doğru bilgilerin öğrencilere anlatılması büyük önem taşımaktadır. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi için kullanılan kaynakların birincil kaynaklardan seçilmesi, farklı bilgiler içermesi öğrencilerde eleştirel düşünme, tarihsel yorumlama becerilerini de gelişmesini sağlayacaktır (Dönmez ve Altıkulaç, 2014, s. 938).

Her kişi de olduğu gibi her yaşta ki öğrencilerde tarihi bilmeli, geçmişten dersler çıkarabilmeli ve milli değerlerini koruyabilmelidir. Tüm bunlar içinse öncelikli olarak milli değerlerin ve Atatürkçülüğün öğrencilere öğretilmesi ve sevdirelmesi hayati bir önem taşımaktadır. İnkılâp Tarihi dersinde kullanılan birçok kavram vardır. Bu kavramların tanımlamaları yapılırken karıştırılmamalı ve özellikle öğretmenler tarafından doğru kullanılmalıdır. Cumhuriyet, demokrasi, devlet, halk, Kuvayı Milliye gibi özel ve genel her kavram birbirinden ayrılmalıdır. Kavramların öğretiminde ünite başlarında ders kitaplarına Türkçe karşılığına da yer vererek seviyeye uygun bir yol izlenmelidir (Akınoğlu ve Arslan, 2007, s. 152).

Her davranışta rol model olmanın öneminin büyük olduğu gibi milli ve manevi değerlerin öğrencilere kazandırılmasında da durum böyledir. Öncelikle öğretmenler ve okul idaresinde bulunan her kişinin çağdaş, demokratik ve Atatürkçü duruşu öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıracaktır. Bu değerlere sahip çıkan her öğretmen kendisi gibi öğrenciler yetiştirerek topluma faydalı birer

vatandaş olacaktır. Ayrıca Türkçe dilinin ve teknolojilerin derslerde aktif olarak kullanılması T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Görsel ve işitsel materyal kullanımının artırılması hatırlama düzeyini dolayısıyla akademik başarıyı artıracak ve dersin öğrenme sürecine olumlu bir katkı yapacaktır (Arslan, 2008, s. 107).

2.4 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımlar

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi kazanımlarına geçmeden önce bu dersin yapısına bakmak gerekirse 8. Sınıfla birlikte öğrencilere sunulan bu ders toplam yedi üniteden oluşmaktadır. Her ünitenin içinde de farklı kazanımlar vardır. Üniteler içinde kazanımlara ait açıklamalara ve ilgili notlara da yer verilmiştir. Kazanım kavramı temelde bilgi, beceri ve tutumu oluşturmaktır. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde öğrencilere özellikle kazandırılmak istenen her bilgi, beceri değer ve tutum bu ünite kazanımlarında işlenmiştir.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersiyle ilgili hazırlanmış her ünite, üniteler içerisinde yer alan her kazanım içeriklerine ve uygulanma yoğunluğuna göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 2.1. Ünite Adı, Kazanım Sayıları, Ders Saati ve Oranları

	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Oran
1	Bir Kahraman Doğuyor	4	8	11,1
2	Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar	8	18	25
3	Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!	7	14	19,5
4	Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye	9	12	16,7
5	Demokratikleşme Çabaları	3	6	8,3
6	Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	3	6	8,3
7	Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası	5	8	11,1

TOPLAM	39	72	100
---------------	-----------	-----------	------------

(Kaynak: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

Yukarıda ki tablodan da anlaşılacağı üzere her kazanımın bir oranı vardır. Bu kazanımların ve ünitelerin sonundaysa istenen bilgi, beceri ve değer eğitiminin tamamlanması hedeflenmektedir. Toplam yetmiş iki ders saatinde yedi inkılâp tarihi ve Atatürkçülük ders ünitesi ve 39 kazanım işlenerek istenen hedefe ulaşılmaktadır. Tüm ünitelerde bulunan kazanımlar aşağıda sıralanmaktadır.

2.4.1 Birinci Ünite: Bir Kahraman Doğuyor

1. Avrupa'daki gelişmelerin yansımaları bağlamında Osmanlı Devleti'nin yirminci yüzyılın başlarındaki siyasi ve sosyal durumunu kavrar
2. Mustafa Kemal'in çocukluk ve öğrenim hayatından hareketle onun kişilik özelliklerinin oluşumu hakkında çıkarımlarda bulunur.
3. Gençlik döneminde Mustafa Kemal'in fikir hayatını etkileyen önemli kişileri ve olayları kavrar.
4. Mustafa Kemal'in askerlik hayatı ile ilgili olayları ve olguları onun kişilik özellikleri ile ilişkilendirir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s. 11).

2.4.2 İkinci Ünite Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

1. Birinci Dünya Savaşı'nın sebeplerini ve savaşın başlamasına yol açan gelişmeleri kavrar.
2. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin durumu hakkında çıkarımlarda bulunur.
3. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal'in ve halkın tutumunu analiz eder.
4. Kuvayı Millîye 'nin oluşum sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.
5. Millî Mücadele'nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal'in yaptığı çalışmaları analiz eder.

6. Misakımillî'nin kabulünü ve Büyük Millet Meclisinin açılışını vatanın bütünlüğü esası ile “ulusal egemenlik” ve “tam bağımsızlık” ilkeleri ile ilişkilendirir.

7. Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eder.

8. Mustafa Kemal'in ve Türk milletinin Sevr Antlaşması'na karşı tepkilerini değerlendirir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s. 11).

2.4.3 Üçüncü Ünite: Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!

1. Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.

2. Millî Mücadele Dönemi'nde Batı Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.

3. Millî Mücadele'nin zor bir döneminde Maarif Kongresi yapan Atatürk'ün, millî ve çağdaş eğitime verdiği önemi kavrar.

4. Türk milletinin millî birlik, beraberlik ve dayanışmasının bir örneği olarak Tekâlif-i Millîye Emirleri doğrultusunda yapılan uygulamaları analiz eder.

5. Sakarya Meydan Savaşı'nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz 'un başarılı olmasında Mustafa Kemal'in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunur.

6. Lozan Antlaşması'nın sağladığı kazanımları analiz eder.

7. Millî Mücadele Dönemi'nin siyasi, sosyal ve kültürel olaylarının sanat ve edebiyat ürünlerine yansımalarına kanıtlar gösterir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s. 12).

2.4.4 Dördüncü Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

1. Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini açıklar.

2. Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrar.

3. Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını kavrar.

4. Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılâpları ve gelişmeleri kavrar.

5. Toplumsal alanda yapılan inkılâpları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar.

6. Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrar.

7. Atatürk Dönemi'nde sağlık alanında yapılan çalışmaları devletin temel görevleri ile ilişkilendirir.

8. Cumhuriyet'in sağladığı kazanımları ve Atatürk'ün Türk milleti için gösterdiği hedefleri analiz eder.

9. Atatürk ilke ve inkılâplarını oluşturan temel esasları kavrar (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s. 13).

2.4.5 Beşinci Ünite: Demokratikleşme Çabaları

1. Atatürk Dönemi'ndeki demokratikleşme yolunda atılan adımları açıklar.

2. Mustafa Kemal'e suikast girişimini analiz eder.

3. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tehditleri analiz eder.

2.4.6 Altıncı Ünite: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası

1. Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerini ve amaçlarını açıklar.

2. Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder.

- Atatürk'ün Hatay'ı ülkemize katmak konusunda yaptıklarına ve bu uğurda gösterdiği özveriye kanıtlar gösterir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s. 14).

2.4.7 Yedinci Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası

1. Atatürk'ün ölümüne ilişkin yansıma ve değerlendirmelerden hareketle onun fikir ve eserlerinin evrensel değerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

2. Atatürk'ün Türk Milleti'ne bıraktığı eserlerinden örnekler verir.

3. Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşı öncesi tespitleri ve girişimleri Türkiye'nin savaşta izlediği denge siyaseti ile ilişkilendirilir.

4. İkinci Dünya Savaşı'ndaki gelişmelerin ve bu savaşın sonuçlarının Türkiye'ye etkilerini analiz eder.

5. Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçişi hızlandıran gelişmeleri, demokrasinin gerekleri açısından analiz eder (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s. 14).

2.5 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımlara Ait 3. Öğrenme Alanında Yer Alan Dış Politika Konuları

2.5.1 Mudanya Ateşkes Antlaşması

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine ait 3. Öğrenme alanı içinde yer alan Mudanya Ateşkes Antlaşması milli mücadele sonrası yürütülen diplomatik bir başarının öğrencilere aktarılmasını ifade etmektedir. Burada Lozan Antlaşması

ve Sevr barış antlaşmalarının karşılaştırılması da yapılmaktadır. Ayrıca ilk kazanımlardan olan Kurtuluş Savaşından başlayarak Mudanya Ateşkes Antlaşmasına kadar olan sürecinde İnkılâp Tarihi dersinde işlenerek kazanımlarda yer alması sağlanmıştır. Öğrencilerin Mudanya Ateşkes Antlaşması öncesi ve sonrasını değerlendirebilmeleri ve bu ateşkes antlaşmasının tarihteki yerini kavramaları önemli kazanımlardan sayılmıştır (Körhasan, 2022, s. 38).

Mudanya Ateşkes Antlaşması kazanımlarda bir değişimi ifade etmektedir. Başlangıç noktası değişse de Mudanya Antlaşmasına kadar olan dönem kazanım başlığı olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Mudanya Ateşkes Antlaşmasına ait alt başlıkların da incelenmesi ve ilgili kazanımların öğrencilere aktarılması ders öğretiminin parçalarından biridir. Kısaca Mudanya Ateşkes Antlaşmasının tarihteki yer ve önemi dış politika başlıklı kazanımın parçasını oluşturmaktadır. Bursa'da 1922 yılında İtilaf Devletleri ve TBMM arasında imzalan antlaşmayla işgal altında olan İstanbul, Doğu Trakya ve Boğazlar diplomasi yoluyla özgürlüğüne kavuşturulmuştur (Ergin, 2021, s. 77).

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında üçüncü üniteye yer alan Mudanya Ateşkes Antlaşması kazanımlardan özellikle Lozan Antlaşmasına olan önemi ve konumuna değinilmiştir. Lozan Antlaşması öncesi yapılan Mudanya Ateşkes Antlaşması ile kazanılan diplomatik haklar ve hazırlanan zemin üzerinde durulmuştur.

2.5.2 Lozan Barış Antlaşması ve Komisyonlardaki Görüşmeler

Türkiye ve İtilaf devletleri arasında çok uzun yıllara dayanan ve Türk ordusunun Kurtuluş savaşındaki başarısı sonrasında başlayan yoğun diplomasinin en önemli parçasını oluşturan Lozan Barış Antlaşması, Doğu Meselesinin de son adımıdır (Demirci, 2016, s. 235). Türkiye konferansın İzmir'de yapılmasını istemiş böylelikle Mustafa Kemal'in de konferansa katılabileceğini belirtmesine karşın Yunanistan'ın direnmesiyle teklif kabul edilmemiştir (Sonyel, 1991, s. 291). İtilaf devletlerinin ısrarıyla tarafsız devlet olan İsviçre'nin Lozan şehrinde toplanan konferansta öncelikle batılı devletlerle kalıcı antlaşmalar yapmak hedeflenmiştir. Saltanatın kaldırılmasıyla birlikte Türk milletinin temsilcisi TBMM olmuştur. Bu konferansa katılan her devlet kendi çıkarlarını göz önünde tutarak teklifler sunmuştur. Bu minvalde Türk heyeti de Misak-ı Milli sınırlarına bağlı kalarak tekliflerini İtilaf devletlerine sunmuşlardır. İtilaf devletlerinin Sevr antlaşmasını dile getirmelerine karşılık Türk heyeti Sevr'i tanımadığını ve yeni bir

antlaşma gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Türk heyetini elinde ki en önemli koz ise Türk milletinin kazandığı galibiyet olmuştur. Türk heyeti galibiyetle birlikte Misak-ı Milli sınırlarını korumaya çalışmalardır. Misak-ı Milli sınırlarının tüm dünyaya duyurulması Lozan Konferansının temel amaçlarındadır (Demirci,2017, s. 252).

Lozan Barış Antlaşması, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında üçüncü üniteye yer alan bir başlıktır. 24 Temmuz 1923 yılında imzalan antlaşma 1. Dünya savaşı sonrası imzalanan ve yürürlükte bulunan tek antlaşmadır. 3. Ünite içerisinde uzun bir şekilde anlatılan antlaşma tarihi önemi ve yeri kazanımlarda da geçmiştir. Boğazlar, borçlar, sınırlar, kapitülasyonlar, azınlıklar, savaş tazminatı ve yabancı okullarla ilgili birden fazla maddenin yer aldığı bu antlaşma T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde birden fazla üniteye yer almıştır.

2.5.2.1 Trakya Sınırı

Lozan Barış Antlaşmasında alınan karar sonucunda Trakya sınırı: Meriç sınır olarak kabul edilmiş, Karaağaç savaş tazminatı olarak Yunanistan'dan alınmıştır. Limni, Semadirek, Sakız, Midilli, Ahikerya ve Sisam Yunanistan'a verilirken Bozcaada ve Gökçeada geri alınmıştır (Acar, 2021, s. 344).

Adaları Yunanistan'a bırakılmış Lozan Antlaşmasıyla birlikte özellikle Doğu Trakya toprakları diplomasi yoluyla geri alınmıştır. İngilizlerin işgali altında bulunan Trakya bölgesi Lozan Antlaşmasıyla işgalden kurtarılmıştır. Burada özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün İstanbul ve Boğazlar merkezli donanma çıkarması İngilizleri endişelendirmiş ve Trakya'dan geri çekilmelerini kolaylaştırmıştır. Burada da görüleceği üzere tarihsel süreç boyunca Atatürk'ün yaptığı her hamlede bağımsızlığı ön planda tutması anlatılmış, öğrencilere de bu minvalde öğretim programları hazırlanmıştır. Öğrencilere kazandırılmak istenen her tutum tarihi olaylar ve kişiler aracılığıyla anlatılmaktadır (Ergin, 2021, s. 84).

Trakya sınırları savaş olmadan kurtarılmıştır. Bunun ders kitabında yer alması öğrencilere kazandırılması amaçlanan siyasi bilgi ve donanımın bir özetidir. Bu bilgiler ve tarihi olaylar sonucu her kazanım görevini yerine getirmiş olmakta ve öğrenimi kolaylaşmaktadır.

2.5.2.2 Ege Adaları

Lozan Antlaşmasında yer alan bir diğer konu da adalardır. Ege Adaları milli mücadele döneminde birçok sorunun ve egemenlik probleminin yaşadığı

yerlerdendir. Lozan Antlaşmasıyla Gökçeada, Tavşan Adası ve Bozcaada Türkiye sınırları içinde kalmış, diğer Ege Adaları Yunanistan topraklarına dâhil edilmiştir. Yine Lozan Antlaşmasıyla Ege Adalarından olan On iki Ada İtalya’ da kalmış ancak II. Dünya savaşıyla bu adalar da Yunanistan’a dâhil edilmiştir. 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında 3. Ünite de Lozan Antlaşması maddelerinde yer alan bu başlık kısa tutulmuştur. Ancak burada da milli değerlerin ve toprak bütünlüğü gibi öğrencilere kazandırılması hedeflenen tutumlar kolaylıkla aktarılmaktadır (Ergin, 2021, s. 78).

2.5.2.3 Ekonomik Konular ve Kapitülasyonlar

Kapitülasyonlar Osmanlı devleti tarafından birçok devlet ya da millete tanınan tek taraflı ayrıcalıklardır. 1. Murat döneminde Rumeli’de tutunabilmek için yerel olarak verilen kapitülasyonlar Kanuni döneminde politik bir hamle olarak Fransa’ya da verilerek genel hale getirilmiştir (Kısa, 2019, s. 51). Bu ayrıcalıklar zamanla yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin özgürlük ve toprak bütünlüğüne tehdit oluşturmıştır. Ekonomik bağımsızlığın sağlanmasında en büyük engellerden biri kapitülasyonlar olmuştur. Türkiye’ye ait birçok gelir yabancı kaynakların eline geçmiş, kurulan Düyunu Umumiye teşkilatıyla ekonomik özgürlük tamamen yabancılara geçmiştir. Osmanlı devletinde bağımsız bir ekonomiden bahsetmek imkânsız bir durum almıştır (Pamir, 2002, s. 81).

Kapitülasyonlar, Düyunu Umumiye ve Avrupalı devletlerin Osmanlı ekonomisine zarar vermeleri sonucu Osmanlı bağımlı ve borçlu bir devlet konumuna düşmüştür. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabından birçok yerde geçen kapitülasyonlar kavramı tarihi birçok olay için başlangıç da sayılmaktadır. Dördüncü ünite de geçen kapitülasyonlar ülke bağımsızlığının sadece toprak bütünlüğüyle değil ekonomik ve birçok yönden sağlanması gerektiğini göstermektedir. Atatürkçülük kavramlarının öğrencilere öğretilmesi ve kapitülasyonlarla da mümkün kılınmıştır. Ekonomik özgürlüğe ve bağımsızlığa nem veren ulu önderin bu konuda ki tarihi adımları kitapta işlenmektedir (Ergin, 2021, s. 80).

TBMM’nin onaylamamasına rağmen imzalan Sevr antlaşmasında da kapitülasyonlara yer verilmiştir. Burada kapitülasyonların genişletilmesi maddesi yer almaktadır. Ancak Misakı milliye birlikte özgürlüğe dönük birçok karar

alınmıştır. Kapitülasyonların kaldırılması da Misak-ı Milli kararlarındandır. Devamında imzalan Lozan Antlaşmasıyla kapitülasyonlar kaldırılmıştır.

Lozan Antlaşmasında kapitülasyonların koşulsuz ve şartsız kaldırılması gerektiği söylenmiş ve bu ayrıcalıklar antlaşmayla son bulmuştur. Bu tarihi bir olay ve başarıdır. Bu başarının anlatılması ve özgürlüğün gerçekleşebilmesi için birçok diplomatik faaliyetinde de gerekli olduğu bilinci ve kazanımı ancak bu derslerin okutulmasıyla mümkün olacaktır. Ayrıca Atatürk ilkelerinden devletçilik içerisinde değerlendirilen ekonomik özgürlük kavramı inkılâp dersiyle öğrencilere öğretilmektedir. Kapitülasyonlar meselesinde Atatürk'ün kararlı tutumu onun devletçilik ilkesiyle ilişkilendirilmiş ve ders kitabında anlatılmıştır (Körhasan, 2022).

2.5.2.4 Savaş Esirleri

Osmanlı devletinin imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşmasında yer alan savaş esirleriyle ilgili madde şu şekildedir. İtilaf devleti esirleri özgür bırakılacak ancak Osmanlı devleti esirleri bırakılmayacaktır (Taşkiran, 2018, s. 23). Bu antlaşma sonrası birçok yerin işgali de gerçekleşmiştir. 2. Ünite de yer alan bu antlaşma sonrası Mustafa Kemal Atatürk'ün, İstanbul'a gelen İtilaf devletlerine karşı "Geldikleri gibi giderler" sözü ileriye dönük planlarının olduğunu ve bu antlaşmayı kabul etmediğini göstermektedir. Tarihi olay ve sözlere konu içerisinde yer verilerek kazanımlara destek sağlanmaktadır. Lozan'da söz alan İsmet Paşa Yunan ordusunun alıp götürdüğü esirlerin geri verilmesini takiben Yunan esirlerini serbest bırakacaklarını ayrıca ellerinde hiç sivil esir bulunmadığını belirtmiştir (Mutlu, 2005, s. 125). Savaş esirleri konusu kitapta sık geçmemekle birlikte Lozan Antlaşmasıyla savaş esirlerinin en kısa zamanda iadesine karar verilmiş, bürokratik işlemlerden dolayı uzasa da sorun çözülmüştür (Özdemir, 1990, s. 329).

2.5.2.5 Nüfus Mübadelesi

Lozan Antlaşmasında azınlık başlığı altında geçen nüfus mübadelesiyle Yunanistan'da yaşayan Türkler ve Türkiye'de yaşayan Rumlar arasında değişim yapılması kararı alınmıştır. Bu nüfus değişimiyle halkların kendi devletlerinde özgür yaşamaları hedeflenmiştir. Mübadeleye İstanbul ve Trakya'da yaşayanlar dâhil edilmemiştir. Türkiye'nin mübadele düşüncesi kurtuluş savaşı bitmeden gelişmiştir. Bu yolda yabancı devletlerle tartışmalara da girmişlerdir. Özellikle konuyla ilgili dönemin dışişleri bakanı ve mebusların konuşmaları ve tespitleri de

bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin özgürlüğüne engel oluşturacak bir durum olan azınlıkların ülke içinde yaşamlarına devam etmesi potansiyel bir tehdit oluşturmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2014, s. 20).

Bağımsızlığın sağlanması ve sürdürülebilmesi için de ülke de bulunan ve güvenliği tehdit eden Rumların kendi ülkelerine gönderilmesi şarttır. Tam özgürlük düşüncesiyle hareket eden heyet nüfus mübadelesi görüşmelerine başlamış ve iki taraflı nüfus değişimi kabul edilmiştir. T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük kitabında yine 3. Ünite ve Lozan Antlaşması içerisinde geçen başlıkla özgürlüğün sağlanması kadar sürdürülebilirliğinin de önemi vurgulanmıştır (Ergin, 2021, s. 77).

2.5.2.6 Boğazlar

Boğazlar konusu tarihte birçok yerde geçen kritik meselelerden biridir. Lozan Antlaşmasında Boğazlar başlıklı maddelerle Boğazların özgürlüğünün sağlanması amaçlanmıştır. Öncelik olarak Boğazlar işgal altından kurtarılacak Türk heyet tarafından denetlenecektir. Devam eden Lozan maddelerindeyse boğazlar silah ve askerlerden temizlenecek, olası bir saldırıda önlemler Milletler Cemiyeti tarafından alınacak son olarak Boğazlar ticari gemilerin geçişine açık, askeri gemilerin geçişindeyse belli sınırlara tabi olacaktır maddeleri yer almıştır. Bu maddelerle Boğazlar sınır işgalinden kurtarılmış ve her hakları Türkiye Cumhuriyeti'ne verilmiştir (Zorlu, 2016, s. 40).

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında Boğazlar konusuna Lozan dışında birden fazla yerde de değinilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere bu konu tarihi bilincin oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir. Boğazlar konusundaki Atatürk ve arkadaşlarının demokratikleşme çalışmaları Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oluşturmaktadır. Bu tarihi kesitlerle birlikte öğrencilere kazandırılmak istenen her tutum işlenmektedir. 5. Ünite olan Demokratikleşme Çabalarında da geçen kritik Boğazlar konusuyla coğrafi özellikler ön plana çıkarılmıştır. Türkiye'nin sahip olduğu konumunun ve coğrafi şartlarının yabancı devletlerce sahip olunmak istenilen bir durum olması ve bu durumun korunması gerektiği bilgisine bu üniteye yer verilmiştir. Ülke ve millet bilinci oluşturulmak istenen her öğrencinin yaşadığı coğrafya hakkında bilgi sahibi olması da önemli ve gereklidir. Dünyadan Karadeniz'e deniz yolu ile ulaşmanın tek yolu olan boğazlar her dönem stratejik öneme sahiptir. (Skalar ve Hilal, 2021, s. 80)

Ayrıca Atatürk'ün dış politikasının anlaşılması hususunda da Boğazlarla ilgili yapılan konuşma ve antlaşmalar önemli yer tutmaktadır. Lozan Antlaşması Türkiye'ye ait birçok sorunu çözmüştür. Ancak Boğazlar konusu yarım kalmış, tam bir çözüme kavuşturulamamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün ileri görüşlülüğüyle Lozan Antlaşmasındaki bazı maddeler değiştirilmiş ve yeni bir antlaşma olan Montrö boğazlar sözleşmesi imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Türkiye Cumhuriyeti devletinin boğazlar üzerinde kesin egemenliği sağlanmıştır. Lozan Barış Antlaşması ile kurulan boğazlar komisyonu kaldırılmış ve tüm yetkiler Türk Devletine geçmiştir (Doğru, 2013, s. 156).

2.5.2.7 Azınlıklar

Osmanlı ve Türkiye tarihinde önemli bir yer tutan diğer konuya azınlık meselesidir. Lozan Antlaşmasıyla Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus mübadelesine karar verilmiştir. Ancak Batı Trakya'da yaşayan Türkler ve İstanbul'da yaşayan Rumlar değişimin dışında bırakılmıştır. Bu antlaşmayla 400 bin Türk Türkiye'ye gelmiştir. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında birden fazla üniteye yer alan bu konuya birçok yerde değinilmiştir. Dolayısıyla azınlık meselesinin uzun ve önemli bir konu olduğu açıkça görülmektedir. Azınlıklarla ilgili ilk konu Islahat Fermanında geçmiştir. Bu fermanla azınlıklar Osmanlı devletinde Türk ve Müslümanlarla eşit haklara sahip olmuşlardır (Atıcı ve Büyükbaş, 2016, s. 5).

Meclisin kurulması ve Meşrutiyet'in ilanı ile azınlıklar mebuslarla temsil ediliyorlardı. Ancak bölücü faaliyetlerine de devam ettiler. Ayrıca azınlıklar tarafından kurulmuş cemiyetlerde Osmanlı Devletinde varlıklarına devam ediyorlardı. Bu cemiyetler yabancı devletlerden aldıkları güçle bulundukları yerlerde isyan ve taşkınlık çıkararak Türkiye Cumhuriyeti bağımsızlığını engellemeye çalışmışlardır. Lozan Antlaşmasında yer alan azınlıklarla ilgili maddelere bakmak gerekirse, Türkiye topraklarında yaşayan her azınlık Türk yurttaşı sayılacak, okul ve hayır kurumu açabileceklerdir (Ertan, 2020, s. 149).

Ayrıca yabancı devletlerin iç işlerine karışılmasını önleyecek olan azınlık haklarının kaldırılmasıyla tam bağımsızlık güçlendirilmiştir. Azınlıklara tanınan ayrıcalıklar kaldırılarak Türk vatandaşlarıyla eşit haklara sahip olmaları sağlanmıştır.

2.5.2.8 Musul Konusu

Musul konusu Musul sorunu olarak da tarihi kaynaklarda yer etmiştir. Özellikle bu konuyla ilgili görüş ayrılıkları olmuş ve çözüme kavuşturulması zor konulardan biri halini almıştır. Öncelikle görüş ayrılıklarından bahsetmek gerekirse cumhuriyet halk fırkasında ki mebusların Lozan görüşmeleri esnasında Musul sorunuyla ilgili görüş ayrılıklarının olması Mustafa Kemal Atatürk' ün yeni bir parti kurma kararı almasında etkili olmuştur. Ders kitaplarına bu sorunların yer alması öğrencilere sorun karşısında nasıl davranılmalısın cevabını veren en önemli detaylardandır. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersiyle öğrencilere kazandırılmak istenen her tutum yaşanan tarihi hadiselerle öğretilmektedir (Saygı, 2016, s. 161).

Türkiye Cumhuriyeti'nin İngiltere'ye yaşadığı Musul sorunu Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan ilk sorun olarak da geçmektedir. Musul Lozan Antlaşmasıyla sonuçlandırılmamış meselelerden biridir. Musul petrol rezervleri zengin olan bir coğrafyadır. Bu yüzden İngiltere Musul'u Türkiye'ye bırakmakta direniyordu. Türkiye ise Musul'dan vazgeçmemiştir. Musul'un dağlık bölgelerini Türkiye'ye, petrol ve tarım bölgelerini ise kendilerine ayırmayı planlayan Lord Curzon'a İsmet Paşa, “Musul bizim için vatan meselesi. Sizin için petrol meselesidir” diyerek ret cevabı vermiştir (Şimşir,1990) Lozan Antlaşması sonrası Musul sorunu ve Irak sınırı Türkiye ve İngiltere'nin birlikte halletmesi gereken konular olarak bırakılmıştır. Türkiye Musul'u Misak-ı Milli sınırları içerisinde belirtmiştir, İngiltere ise Musul'un Irak topraklarına ait olduğunu söyleyerek Musul'u Türkiye ye bırakmamıştır (Kılıç, 2008, s. 322).

Türkiye ve İngiltere arasında tekrar başlayan Musul görüşmeleri sonucu Musul Irak'a bırakılmış, petrol gelirlerinin % 10'u 25 yıl boyunca Türkiye'ye ödenmesi kararlaştırılmıştır. Musul Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası İngilizler tarafından işgal edilmişti. Bu tarihsel sürecin kitap içerisinde anlatılması öğrencilerin antlaşmalar ve sonuçlarını daha kolay kavramalarını sağlayacaktır. Stratejik ve diplomatik öneme sahip Musul konusu T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında da sıkça geçmektedir. Atatürk'ün Lozan görüşmeleri arasında Musul'a askeri birlik hazırladığına dair haberlerin yayılması Lozan Antlaşması için devletlerin tekrar bir araya gelmesine neden olmuştur (Şimşir, 2012, s. 409).

2.5.2.9 Konferansa Ara Verilmesi

İtilaf devletleri konferansa İstanbul ve Ankara hükümetini birlikte çağırarak İstanbul ve Ankara hükümetini birbirlerine düşürmeyi ve görüşmelerden istediklerini almayı planladılar. Özellikle imzalanan Sevr Antlaşmasını tekrar gündeme getirmek istemişlerdir. Tüm bu nedenlerden kaynaklı olarak TBMM 1 Kasım'da saltanatı kaldırarak çift başlılığı önlemeyi hedeflemiştir (Uzun,2013).

Türk heyeti İsmet Paşa başkanlığında itilaf devletlerine karşı Türk milletinin çıkarlarını savunmuştur. Anadolu topraklarında kazanılan zaferler sonucu batılı devletler Türkiye'nin bağımsızlığını kabul etmişlerdir. Türkiye bağımsız devletini batılı devletlere antlaşmayla ispatlamaya çalışmıştır. Özellikle Atatürk iki konuda taviz verilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur. Türk heyet bu konularda kararlı duruşlarını göstermişlerdir. Bu konular, kurulmak istenen Ermeni Devletinin kurulmasına müsaade etmemek ve kapitülasyonların kaldırılmasıdır. Antlaşma tartışmalarla başlamış ve devam etmiştir. İtilaf devletlerinin Türk Hükümeti'ne karşı gösterdikleri tutum ise galip bir devlet gibi değil mağlup bir devlet gibi olmuştur. Lord Curzon'un antlaşmayı bir an evvel imzalamak istemesine karşın Türk Heyeti başta Musul konusu olmak üzere kendilerine sunulan metnin 26 noktasına itiraz etmiştir. (Tuğluoğlu, 2013, s. 304)

Dış borçlar, kapitülasyonlar ve Ermeni meselesi gibi konularda hiçbir orta yol bulunamamış, bunun üzerine Türk heyet kongreyi terk etmiştir. Kongreye ara verilen tarih 4 Şubat 1923 yılıdır. Atatürk bu arada İzmir İktisat Kongresi'ni toplamış ve Türk heyetin Lozan kongresinde elini güçlendirmiştir. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabından 3. Ünite de yer alan konferansa ara verilmesi konusu nedenleri ve sonucunda atılan adımlarla anlatılmıştır (Ergin, 2021, s. 78).

2.5.2.10 Konferansta İkinci Dönem

4 Şubat 1923 tarihinde konferansı terk eden Türk heyetinin sonrasında Mustafa Kemal önderliğinde İzmir İktisat Kongresini toplaması ve yine Musul ve Irak üzerine silahlı birlik gönderilmesiyle aracı başka devletler İtilaf devletleri ve Türk hükümetini tekrar bir araya getirmiştir. Konferansın tekrar başlayan bu ikinci dönemindeyse birçok konu karara bağlanmış ve Türk hükümeti gerekçelerini daha rahat ifade etmiştir. İkinci dönemde konuşulan birçok başlık olmuştur. Türk hükümetinin kararlı tutumunu gören itilaf devletleriyse Sevr'i dikte etmekten vazgeçmişler, yeni maddeler konuşmuşlardır (Şimşir, 2012, s. 15). Konferansın ikinci döneminde üç komisyon kurulmasına karar verilmiş, arazi

sorunları, mali ve sıhhi konular ve ekonomi konularında birbirlerinden ayrılmışlardır (Sonyel, 1991, s. 342).

2.5.2.11 Sınırlar Meselesi

Lozan Antlaşmasının ikinci dönemiyle birlikte netlik kazanan konuların başında sınırlar gelmektedir. Birçok ülke ve şehir sınırı kesin olarak belirlenmiştir. Misak-ı Milli ile belirlenen bu sınırlar Lozan Antlaşmasıyla birlikte batılı devletler tarafından da tanınmıştır. Hatta bunun da ötesinde tüm dünya Misak-ı Milli sınırlarını tanımış ve kabul etmiştir. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında anlatılan sınırlar meselesi öncelikle Suriye ile başlamaktadır. Suriye sınırı 20 Ekim 1921 de imzalanan Ankara Antlaşmasıyla belirlenmişti. Bu antlaşmaya göre Hatay, Suriye topraklarında kalmıştır. Ankara Antlaşması'nda alınan kararın Lozan Antlaşmasında da teyit edilmesiyle birlikte Milletler Cemiyeti tarafından 23 Eylül 1923'de Suriye üzerindeki Fransız manda kararı onaylanmıştır (Atabey, 2015, s. 193) Ancak Hatay halkının bu konu ile ilgili huzursuz ve mutsuz olmasıyla birlikte Mustafa Kemal "... Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalmaz" diyerek Hatay için haklı bir mücadeleye başlar (Kara, 2017, s. 122). Hatay'a bağımsızlık talebiyle Milletler Cemiyetine başvurulmasıyla Hatay bağımsızlığına kavuşmuştur. "Hatay benim şahsi davamdır" diyen Mustafa Kemal hastalığına rağmen Adana ve Mersin gezileriyle milletin nabzını yoklamış, Fransızların ise tek bir şehir için yeni bir savaşı göze alamayacağına kanaat etmiştir. Hatay ile ilgili ancak 1939 yılında Hatay'da yapılan referandum sonucu Hatay İli tekrar Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına dâhil edilmiştir (Tünay, 1986, s. 460).

Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalması birçok vatanperver ve Mustafa Kemal'i çok üzmüştür. Bu minvalde söylenmiş tarihe kayıtlı sözler de bulunmaktadır. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında da yer verilen bu durum Atatürkçülüğün ve milli toprak bütünlüğünün öneminin öğretilmesinde etkin rol oynamaktadır (Ülkü vd., 2019, s. 198).

Ülkü vd. (2019) ders kitabında Atatürk, Hatay ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

"...15 Mart 1923'te Adana'ya giden Mustafa Kemal Paşa'nın siyahlar giyinmiş bir grup kız çocuğunun Antakya ve İskenderun'un kurtarılması için yaptıkları konuşmaya karşılık 'Kırk asırlık Türk yurdu yabancı elinde kalmaz.' şeklindeki ifadeleri bu düşüncesinin göstergesiydi. Aynı seyahatte iki gün sonra

Mersin’de ‘Suriye hemşirenizi de kurtarınız.’ levhasıyla çıkan bir gruba ise Paşa ‘Her millet layık olduğu yere ulaşır.’ deyip yürütmesine devam etmiştir... Yine bu dönemde Sancak meselesi çeşitli vesilelerle halka da mal edilmeye çalışılmıştır. 26 Kasım 1930’da Samsun’da bir liseyi ziyaretinde, öğrencilerden birini tahtaya kaldırarak Türkiye haritası çizmesini ister. Öğrencinin çizdiği haritayı inceleyen Mustafa Kemal Paşa:

‘Yavrum bu haritayı çizerken kırk asırlık Türk yurdunu sınırlarımız dışında bırakmadın mı?’ diye sorar ve ardından tebeşiri alarak İskenderun’u Türkiye sınırları içinde gösteren bir harita çizer ve ‘Böyle olmayacak mı?’ der...” (Ercan Karakoç, “Atatürk’ün Hatay Davası”, s. 101)

Türkiye Cumhuriyeti’nin sınır komşusu olan Suriye ile sınırlarının belirlenmesi iki devlet için de olumlu bir gelişme olmuştur. Bir diğer sınır meselesi konuşulan ülke ise Yunanistan’dır. Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti sınırı için Meriç nehri esas alınmıştır.

Irak topraklarıyla sınır meselesi Lozan Antlaşması’nda çözülememiştir. Musul-Kerkük sınır anlaşmazlığı nedeniyle bu konu daha sonraya bırakılmıştır. Bulgaristan sınırıysa 1913 yılında imzalanan İstanbul Antlaşmasıyla netlik kazanmıştır (Kaya, 2007, s. 50). Sınırlar başlığında son olarak Adalar’dan bahsedilmektedir. Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adası dışındaki Ege Adaları, Yunanistan sınırlarına dâhil edilmiştir. Sınırların belirlenmesi ve bu sürecin işlenmesi ders kapsamında öğrencilere sunulan kazanımların kilit noktaları olmuştur.

2.5.2.12 Yunanistan Sınırı

Yunanistan sınırı Lozan Barış Antlaşmasının 2. Maddesinde:

“Oradan Arda ve Meriç ırmaklarının birleştiği noktaya dek; Meriç yatağı;

Oradan Arda kaynağına doğru bu ırmak üzerinde ve Çörek -Koyun hemen çevresinde olmak üzere, toprak üzerinde belirlenecek bir noktaya dek; Arda yatağı:

Oradan güney – doğu doğrultusunda Bosna Köyün bir kilometre yukarısında Meriç üzerindeki bir noktaya dek;

Bosna Köyünü Türkiye’de bırakan belirgin ölçüde düz bir çizgi. Çörek köyü, beşinci Maddede anılan Komisyonca halkın çoğunluğunun Türk ya da Rum olarak belirlenmesine göre, Türkiye’ye, ya da Yunanistan’a verilecektir. 11 Ekim

1922 gününden sonra bu Köye göç etmiş olan halk bu konuda hesaba katılmayacaktır.

Oradan Adalar Denizine dek; Meriç yatağı ” (www.ismetinonu.org.tr)

Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan arasında sınır meselesinde genel olarak Ege Adaları geçmiştir. Bu adaların Yunanistan ve Türkiye sınırları için büyük önemleri vardır. Esas sınır olan Meriç nehri ise Yunanistan ve Türkiye arasında ayrımdır. Lozan Antlaşmasıyla birlikte ayrıca Yunanistan işgali altında olan Anadolu toprakları da tamamen özgürlüğüne kavuşmuştur. Başkomutanlık Meydan Muhaberesiyle Batı Anadolu Yunanistan işgalinden kurtarılmıştır. Yunanistan-Türkiye sınırının belirlenmesinde öncelik Yunanistan tarafından işgal altında bulunan Anadolu topraklarının özgürlüğüne kavuşturulması olmuştur (İnce, 2013, s. 110).

2.5.2.13 Adalar

Adalar, Lozan görüşmeleri ikinci kısmında netleşmiştir. Adalar konusu antlaşmanın genel olarak 6, 12, 13,14,15,16. Maddelerinde şöyle işlenmiştir:

“Lozan Barış Antlaşması’nın “Gökçeada ile Bozcaada ve Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni, Sema direk, Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması’nın beşinci ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması’nın on beşinci maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümeti’ne bildirilen karar, bu antlaşmanın İtalya’nın egemenliği altına konulan ve on beşinci maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere doğrulanmıştır. İşbu antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan adalar, Türk egemenliği altında kalacaktır.” şeklindeki on ikinci maddesi ile Menteşe Adaları dışında kalan kesimde Türkiye ile Yunanistan arasındaki statü belirlenmiştir”(Başeren, 1998. s. 83-84).

Yukarıda da geçtiği gibi Ege adalarından üçü dışında kalan Adalar Yunanistan’a verilmiştir. Yunanistan bu adaları kendi sınırına dâhil etmiştir. Türkiye de kalan adalar Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adası olmuştur. Mübadele şartları Gökçeada ve Bozcaada’da uygulanmamasına, gayrimüslim vatandaşlara ise her türlü güvencenin verilmesine karar verilmiştir (Demirci, 2016). Lozan Antlaşmasının ikinci dönemiyle birlikte 3. üniteye yer alan kazanımlardan “Lozan Antlaşması’nın sağladığı kazanımları analiz eder”

kazanımı öğrencilere verilmiştir. Bu kazanımın öğrencilere sunulması özellikle bu ünite de gerçekleşmiştir (Ergin, 2021, s. 78).

2.5.2.14 Suriye Sınırı

Diğer sınır başlıklarından biri de Suriye sınırı olmuştur. Suriye sınırını belirleyen Ankara antlaşmasıyla Hatay Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından çıkmıştır. Suriye sınırında bu antlaşmadan sonra Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla değişiklik yaşanmıştır. Hatay ilinde yapılan referandum sonucu 1939 yılında Hatay anavatanına katılmıştır. Ankara antlaşmasıyla belirlenen Türkiye ve Suriye sınırının geçerli olması Lozan Antlaşmasıyla kararlaştırılmıştır. Hatay içince Türkçe'nin resmi dil olarak kabul edileceği farklı bir yönetim uygulanacağı söylenmiş olmasına rağmen Hatay hiçbir zaman Türkiye'den ayrı düşünülmemiştir. Nihayetinde de Türkiye topraklarına dâhil olmuştur (Saygı, 2016).

2.5.2.15 Irak Sınırı

Lozan Antlaşmasıyla çözülemeyen tek sınır Irak sınırı olmuştur. Musul ve Kerkük meselesinden dolayı bu konu Türkiye ve İngiltere'ye bırakılmıştır. İngiltere Musul'dan çıkmak istememiş ve Musul Türkiye sınırlarından çıkarılmıştır. Ancak Musul'un petrol gelirlerinin % 10 Türkiye'ye verilmiştir. Bu gelir 25 yıl boyunca devam etmiştir. 1932 yılındaysa Irak devletinin İngiliz mandasından kurtulmasıyla İngiltere'de Musul'dan çıkmıştır (Türkmen,2003).

2.5.2.16 Boğazlar Meselesi

Lozan Antlaşması ikinci dönemiyle boğazların Türkiye tarafından kurulan komisyon tarafından denetleneceği netleştirilmiştir. Devamında boğazların 20 kilometrelik mesafesinde bulunan askerlerin çıkarılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Bu sayede boğazların idaresi Türk hükümetine geçmiştir. Boğazlardan geçmek isteyen savaş gemileri sınırlandırılacak, ticaret gemileriye serbest olacaktır. Herhangi bir saldırı durumundaysa boğazlar hakkında söz hakkı Milletler Cemiyeti'nin olacaktır. Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak aynı gün 24 Temmuz 1923'te imzalanan Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme ile "Boğazlar Komisyonu" kuruldu. Sözleşmenin 14. Maddesinde: Komisyon için, "savaş gemilerinin ve askeri uçakların geçişine ilişkin hükümlerin gereği gibi göz önünde tutulup tutulmadığını bakmakla görevli olacaktır" hükmü yer almıştır. Buna karşılık İtilaf Devletleri'nin askerden arındırılmış bölgelerle ilgili denetleme yetkisi, Boğazlar Komisyonu'nun yetkileri arasına konulmamış, "Boğazlar

Rejimine İlişkin Sözleşme" sinin 18.maddesinde "askerden arındırılmış bölgelerin güvenliği tehlikeye düşecek" olduğunda alınacak tedbirlerin kararlaştırılması yetkisi Milletler Cemiyeti'ne bırakılmıştır (Özdemir,2013, s. 169)".

2.5.2.17 Kapitülasyonlar

Lozan Barış Antlaşması ile elde edilen başarıların en önemlilerinden biri kapitülasyonlar meselesiydi. Osmanlı Devleti'nin en muzdarip olduğu meseleydi ve yıllardır kaldırılması için çaba göstermiştir. Devlet 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iktisadi anlamda Batı'ya bağımlı hale geldi ve ülke kaynaklarını nasıl kullanacağını bile borçlandığı devletlerin temsilcilerinin oluşturduğu bir kurul belirlemekteydi. Bu durumun Lozan'da Türkiye lehine çözümlenmesi elbette ki büyük bir başarı olarak görülmekteydi. Ancak konferansın en çok uğraştığı bir mesele olarak tarihe geçen kapitülasyonlar konferansın kesilmesine bile neden oldu. İsmet Paşa Ankara'dan aldığı talimata göre geriye küçük bir adım dahi atmayınca görüşmeler uzamaktaydı ve ilişkiler gerilmekteydi. Konferans ikinci kez toplandığında yeniden kapitülasyonlar üzerine müzakerelere başlandı ve 4 Haziran 1923 günü Türk Heyeti'nin istediği içeriğe sahip bildiri kabul edildi. İsmet Paşa nihayetinde istediği neticeyi elde ederek çok önemli bir meseleyi halletmiş oldu. Lozan'da imzalanan antlaşma metni ve belgelerle sadece bir barış yapılmadı, aynı zamanda Türkiye ile Batı Devletleri arasında siyasi, hukuki, iktisadi ve sosyal ilişkiler de yeni bir düzene koyuldu (Cevizliler ve Akbulut, 2019, s. 169).

Kapitülasyonlar TBMM'nin taviz vermediği konuların başında gelmektedir. Lozan Antlaşmasıyla birlikte de birçok kapitülasyon kaldırılmış, TBMM'nin ekonomik özgürlüğü sağlanmıştır. Yabancı devletlere sağlanan ayrıcalıklar olarak bilinen kapitülasyonlarla ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin iç işlerine de karışılmakta idi. Kapitülasyonların kaldırılmasının ardından Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde hizmet veren her kuruluşa T.C. yasalarına uyma zorunluluğu getirilmiştir (Ergin, 2021, s. 80).

2.5.2.18 Azınlıklar

Özellikle son dönemlerde azınlık isyanlarının artmasıyla birlikte iç güvenlik tehlikeye girmiş, üstelik Avrupalı devletler tarafından Türklerin iç işlerine karışabilmek için azınlıklar konusu önemli bir bahane halini almıştı (Sonyel, 1991). Lozan Konferansında Türk Heyetinin Türkiye ve Yunanistan arasında ki azınlık meselesi nüfus değişimi yani mübadele ile sonuçlandırılmıştır. Mübadele

sonucunda Türkiye içerisinde bulunan azınlıklar yurtlarına gönderilmiş başka yerlerde bulunan Türk azınlıklarsa Türkiye'ye gelmiştir. Ancak batı Trakya ve İstanbul nüfus değişiminin dışında bırakılmıştır. Lozan Antlaşması ikinci dönemiyle birlikte Türkiye sınırları içinde yaşayan tüm azınlıklar Türk vatandaşı sayılmış ve ayrıcalıkları kaldırılmıştır.

“Azınlıklar konusu antlaşmanın genel olarak 39 ve 40. Maddelerinde şöyle işlenmiştir:

Madde 39: Azınlıklara mensup Türk vatandaşları, Müslümanların sahip olduğu aynı yurttaşlık (medeni hukuk) ve siyasal haklardan yararlanacaklardır. Türkiye'nin oturan herkes din ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşit olacaklardır. Din, inanç ya da mezhep farkı, hiçbir Türk vatandaşının yurttaşlık haklarıyla (medeni haklar) siyasal haklarından yaranmasına ve özellikle kamu hizmet ve görevlerine kabul edilme, yükselme, onurlanma ya da çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışmasına, sanayii ile uğraşmasına engel olmayacaktır. Bütün Türk vatandaşlarının gerek özel gerek ticari ilişkilerinde, din, basın ve her çeşit yayın konusunda ve açık toplantılarda dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır. Resmi dil mevcut olmakla birlikte, Türkçe'den başka dille konuşan Türk vatandaşlarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri için uygun kolaylıklar sağlanacaktır.⁴ Müslüman olmayan Türk vatandaşları fiilen ve hukuken aynı yurttaşlık haklarından yararlanacaklar, genel bir hüküm olarak tüm Türk vatandaşlarına özel ve ticari ilişkilerinde din, basın her türlü yayın konusunda ve açık toplantılarda istediği dili kullanabilme hakkı ve Türkçeden başka dil konuşan Türk vatandaşlarına mahkemelerde kendi dillerinde savunma hakkı verilmiştir ” (Köktaş ve Büyükbaş, 2016, s. 5).

“Madde 40: Müslüman olmayan azınlıklara mensup olan Türk vatandaşları hem hukuk bakımından hem de uygulamada diğer Türk vatandaşlarına uygulanan aynı muamele ve aynı güvencelerden yararlanacaklardır. Bunlar özellikle giderleri kendilerine ait olmak üzere her türlü hayır kurumuyla, dinsel ya da sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dini ayinleri serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır ”(Aydın, 2011, s. 27).

2.5.2.19 Savaş Tazminatı

Lozan Konferansı doğrudan ya da dolaylı olarak 1. Dünya Savaşından etkilenmiştir. Öyle ki 1. Dünya savaşı dolayısıyla savaş tazminatları ödeme yapılmadan kapatılmıştır. Özellikle Yunanistan'ın Türkiye'ye savaş tazminatı ödemesi kararlaştırılmıştır. Bu tazminat Yunanistan'ın Batı Anadolu işgali sırasında Türkiye'ye ağır hasarlar vermesi ve işgal sırasında uluslararası insanlık ve askerlik kurallarına uymaması sonucu verilmiştir. Bu karar diğer devletler tarafından da resmen onaylanmıştır. Buna karşılık Türkiye Yunanistan'ın da savaştan ağır tahribatlar verdiğini ve tazminat yerine Karaağaç bölgesini almak istediğini söylemiş ve Yunanistan bu bölgeyi Türkiye'ye bırakmıştır (Meray, 1993).

Osmanlı Düyun-ı Umumiye toplantısında savaş tazminatlarının, genel borçların ve işgal giderlerinin alt komisyon tarafından incelenmesi gerektiği kararı verilmiştir. Ayrıca savaş tazminatlarıyla ilgili bu dönemde kaleme alınmış yabancı kaynaklı yazılar da yer almakta idi. 1. Dünya Savaşı beraberinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurtuluş Savaşıyla tüm dünya gözlerini Anadolu topraklarından ayırmıyor ve buralara ziyaretlerde dahi bulunuyorlardı. Lord Curzon tarafından hazırlanan bir yazıda Türkiye'nin Yunanistan'dan savaş tazminatından vazgeçmeleri gerektiği geçmektedir. Savaş tazminatıyla ilgili bir başka yabancı kaynakta Fransa devlet başkanının açıklaması olmuştur. Fransız başkan, Lord Curzon'un önerisine karşılık olarak Türkiye'nin Yunanistan'dan savaş tazminatı istemesi gerektiğini yazmıştır. Ayrıca Türkiye'nin ancak Yunanistan'da savaş tazminatı isteğinden vazgeçerse tazminat isteğini ortadan kaldıracağını yazmıştır (Şimşir, 2012, s. 465). Türkiye'nin konuyla ilgili tali komisyon öncesi özellikle Lozan Konferansında kendinden söz ettiren İsmet Paşa'nın tespitleri şöyledir: Öncelikle Türkiye'den tazminat istenemez, ancak Türkiye uğradığı işgal sırasında aldığı hasarı istemektedir (İnönü, 1967).

İsmet Paşa'nın tespitinin devamlıysa; özellikle İzmir bölgesindeki sivil halkın işgal boyunca uğradığı zarar karşılanmalı ve Yunanistan ordusunun İzmir'e girdiği günden yenildiği güne kadar sebep olduğu tahribatlar da ödenmelidir. Buna karşılık Yunanistan devlet başkanlarından olan Venizelos, istenen tazminatın Yunanistan tarafından ödenemeyeceğini, ayrıca Yunanistan'ın İzmir'e girmesinin itilaf devletleri tarafından istendiğini söylemiştir. Uzun süredir savaş içerisinde bulunan Yunanistan'ın maddi olarak tazminatları ödeyecek durumunun olmadığını ve Trakya ve Anadolu topraklarından Yunanistan'a sığınan Rum

halkının giderlerinin karşılandığını söyleyerek tazminat ödemeyi reddetmiştir (Şimşir, 2012, s. 465).

Aynı toplantıda Fransız Barrere Mondros Ateşkes Antlaşmasını öne sürmek istemi ancak ismet paşa Lozan Antlaşmasının Mondros'a değil Mudanya Antlaşması'na bağlı olduğunu söylemiştir. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında Lozan Antlaşması maddelerinde de anlatılan savaş tazminatları çok uzun yer tutmamakla birlikte aktarılan tarihi alıntılarla öğrencilere sürecin ve savunmanın önemi anlatılmaktadır (Armaoğlu, 1983).

2.5.2.20 Osmanlı Borçları

Osmanlı Devleti borçlarına zamansal olarak bakmak gerekirse, öncelikle Sevr Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'ne ait neredeyse tüm gelirlerin toplandığı ve yönetiminin İtilaf Devletleri tarafından olan bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Bu komisyon dışında kalan Deyun-u Umumiye gelirleriye tüm Türkiye'yi kapsayacak şekilde toplanacaktır. Sevr Antlaşması ile ekonomik özgürlüğünü tamamen kaybeden Osmanlı Devleti'nin hazırlanan Misak- ı Milli ile hem borçların ödenmesini hem de iç işlerine müdahale edilmemesini sağlamıştır (Bilsel, 1933).

Misak-ı Milli de yer alan Osmanlı borçları hakkında, bu borçların ödeneceği ancak mali gelişime engel olunmayacağı kararı alınmıştır. Lozan Antlaşması'nda ise bu borçların Milletler Cemiyeti nezaretinde yapılması ve Osmanlı'dan ayrılan devletlerinde ödemesi gerektiği şeklinde sonuçlandırılmıştır. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında çok uzun anlatılmayan Osmanlı borçlarına daha detaylı bakmak gerekirse, bu borçlar en fazla Fransa'ya aittir. Yani Osmanlı Devleti en çok borcu Fransa'dan almıştır. Lozan Konferansında ise bu konu iki devletin görüşmesi üzerine bırakılmıştır (Yurdakul,1975).

1928 yılında Türkiye ve Fransa arasında yapılan görüşmeler sonucu, ödenecek borçlar ve ödeme şekli karara bağlanmıştır. Ancak bu borç özellikle 1929 yılında zorlukla karşılanmıştır. 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik krizi Türkiye'yi de etkilemiştir. Ardından Amerika Birleşik Devletleri başkanı borç erteleme ilan edince Türkiye'de borçları ertelemek istemiş lakin alacaklı devletler bu duruma karşı çıkmıştır. 1933 yılında Paris'te düzenlenen yeni bir toplantıyla yapılan antlaşma Türkiye için olumlu sonuçlanmıştır. Lozan Antlaşması'nda Osmanlı borçlarıyla ilgili iki önemli madde yer almıştır (Müderrişoğlu, 1990).

Lozan Antlaşmasında ilk olarak Osmanlı borçları Balkan savaşı sonrasında Adalar'ı alan devletler ve Türkiye arasında paylaştırılmıştır. Bir diğer maddeyse, yine Trakya ve Asya bölgesinde yeni kurulmuş devletlerce bu borçlar paylaşılacak ve 1912-1914 yılları arasında taksitlenen ve ertelen borçlar da buna dâhil edilmiştir. Borçlar paylaştırılırken yalnızca faizin paylaştırılması, anaparanın paylaşımına dâhil edilmemesi konusu Türk Heyeti en çok zorlayan konulardan biri olmuş, çıkan gerginliğe rağmen anaparanın da paylaştırılması kabul ettirilmiştir (Şimşir, 2012). Lozan Antlaşmasıyla kesinliğe ulaşan Osmanlı borçlarının Türk lirası ya da Fransız frangı ile Osmanlı'dan ayrılan ülkeler arasında paylaştırılarak ödeneceği ve Düyun-u Umumiye İdaresinin kaldırıldığı bilgisi ders kitabında yer almıştır (Ergin, 2021, s. 79).

2.5.2.21 Rum Patrikhanesi

Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişki çok geçmişe dayanmaktadır. Bu iki devlet arasındaki çıkar tartışmaları gibi birçok konu ancak geçmişi araştırarak daha doğru bir şekilde öğrenilebilir. 15 Mayıs 1919 tarihinde İngilizlerin desteği ile İzmir'i işgal ederek "Megali İdeayı" uygulamaya başladı. Bu Megali İdeayı geliştirmek isteyen Yunanistan'ın attığı adımlardan en kritiğiye Balkanlar'da oluşturduğu bir Ortodoks ittifakı olmuştur. Ruslar ve Sırlar arasında oluşturulan bu ağ ile burada bağımsız bir Ortodoks devleti kurmayı planlamışlardır (Yalçın, 2000).

Fener Rum Patrikhanesi hem Yunan isyanında verdiği destek hem de işgaller sırasında İtilaf Devletleri ile işbirliği yapması sonucu Türklerin aleyhinde bulunmuştur. Mustafa Kemal bu konuyla ilgili görüşlerini 20 Ocak 1923 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde şöyle belirtmiştir:

"Bir fesat ve hıyanet ocağı olan ve memleketimize nifak tohumları eken, uyuşmazlıklar yaratan, Hıristiyan hemşerilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluğa ve felakete sebep olan Rum Patrikhanesini artık topraklarımız üzerinde bırakamayız. Bu tehlikeli teşkilatı memleketimizde muhafazaya mecbur etmek için ne gibi vesile ve sebepler gösterilebilir? Türkiye'nin, Rum Patrikhanesi için arazi üzerinde bir sığınacak yer göstermeye ne mecburiyeti var? Bu fesat ocağının hakiki yeri, Yunanistan değil midir? Büyük Millet Meclisi tarafından idare edilmekte olan yeni Türkiye Bab-ı Ali'nin idaresindeki eski Osmanlı İmparatorluğu değildir. Yeni Türkiye şeref ve haysiyet kudret ve kuvvetini

müdrük ve hukukunu muhafaza için mevcudiyetini tehlikeye atmağa hazır ve amadedir’’ (Değerli, 2006, s. 241)

Patrikhane meselesinde Türk heyetinin tüm çabalarına rağmen, Patrikliğin Türkiye’den çıkarılması isteği kabul edilmemiştir. Lord Curzon’un patrikhanenin sadece dini yetkilerle İstanbul’da kalması teklifi Venizelos tarafından da destek bulmuş ve bu konuşmaları ‘‘senet’’ olarak kabul eden Türkiye heyeti patrikhane ile ilgili teklifinden vazgeçtiğini bildirmiştir (Tutar, 2021, s. 218)

Rum Patrikhanesi, 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında çok yer verilmeyen bir başlıktır. Lozan Antlaşmasıyla birlikte Rum Patrikhanesi, İstanbul Valiliği Fatih Kaymakamlığına bağlıdır. Yapılan seçimler valilik tarafından onaylanmaktadır. Patrik sadece dini bir lider olarak görülmekte, devlet yapısında bulunmamaktadırlar (Yurttaş, 2007, s. 100).

2.6 Cumhuriyet Dönemi Tarih Dersi Kitaplarında ‘‘Lozan’’

Cumhuriyet dönemi tarih ders kitapları bugünkü adlandırılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük olarak anılmasa da ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinde okutulan kitaplardır. Lozan Barış Antlaşması Cumhuriyetin temellerini teşkil ettiğinden Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında da yer almıştır. Bu dönem ders kitapları genel olarak incelendiğinde Lozan Antlaşmasına dair öncelikle genel bilgilerin (nerede yapıldığı, kimler arasında olduğu, maddelerinin neler olduğu gibi) verildiği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında Lozan heyetinin başında İsmet Paşa’nın olduğu da belirtilmektedir (Ahmet Refik, 1925, s. 27; Emin Ali, 1927, s. 147; Ali Reşad, 1927, s. 134). Bu vurgunun çağdaş dönemdeki ders kitaplarında da olduğu görülmektedir (Ergin, 2021, s. 77).

Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında Lozan Antlaşması’nın önemi ve sonuçları üzerinde durulduğu gözlemlenmektedir. Ülkenin siyasi olarak diğer ülkeler tarafından tanınmasına dikkat çekilmektedir. Ancak kapitülasyon meselesinin daha çok vurgulandığı söylenebilir. Örneğin Köprülü’nün Milli Tarih kitabında kapitülasyonları kaldırdık. Memleketimizde tamamıyla hür, serbest, hâkim kaldık (Fuat Köprülü, 1924, s. 109) ifadeleri yer almaktadır. Benzer bir şekilde 1928 yılında Ali Reşad tarafından yayınlanan İlk mekteplere tarih dersleri adlı kitapta da kapitülasyonların kaldırılmasını daha fazla vurgulandığı gözlemlenmektedir. Bu dönem ders kitaplarında vurgulanan bir diğer konuyu ise doğu bölgesinde kurulması planlanan Ermeni devletine geçit verilmemesi

olmuştur. Nitekim bu düşünce Ahmet Refik'in Çocuklara Tarih Bilgisi adlı kitabında şöyle geçmektedir: Türkiye'nin istiklali tasdik olundu. Ermenistan hülyası ortadan kalktı. Türkiye asırlardan beri adliyece maliyece müstakil değildi. Türkiye'nin adli ve mali istiklali tanındı (Ahmet Refik, 1925, s. 27-28).

Lozan Antlaşmasına yapılan kapitülasyonlar ve Ermeni devleti vurgusunun, günümüz ders kitabında da yer aldığı görülmektedir. Aslında bu iki unsurun tarihsel olarak ders kitaplarında yer alması tarihsel hafızanın diri tutulması adına da önemlidir. Diğer yandan antlaşmaya dair bu iki husus Atatürk tarafından kesinlikle geri adım atılmaması iki madde olduğunda da vurgular öne çıkmaktadır. Kapitülasyon ve Doğu Anadolu'da bir Ermeni devletinin kurulmasına müsaade edilmeyeceği konusu 2021 ders kitabında ise şöyle yer almaktadır:

“Konferansta Türk heyetini asırlık sorunlar bekliyordu ancak Mustafa Kemal heyete şu iki konuda asla taviz verilmemesi gerektiğini söylemişti:

Doğu Anadolu Bölgesi'nde planlanan Ermeni Devleti'nin kurulmasına asla müsaade edilmeyecek,

Yıllardır Türk ekonomisine büyük zararlar veren kapitülasyonlar koşulsuz şartsız kaldırılacak” (Ergin, 2021, s. 77).

Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarıyla günümüz ders kitaplarının kapitülasyonları ve Ermeni meselesini vurgulaması bakımından da ortak oldukları gözlemlenmektedir. Ancak yeni dönem ders kitaplarında Lozan Antlaşmasının farklı konulardaki maddeleri ayrı ayrı ve detaylı olarak verilirken Cumhuriyet dönemi ders kitaplarında Lozan Barış Antlaşmasının İsviçre'nin Lozan şehrinde yapıldığı, heyet başkanının İsmet Paşa olduğunun yanı sıra müzakere süreçleri gibi daha genel bir anlatımı tercih edildiği söylenebilir (Vurgun ve Yasin, 2020, s. 344).

Diğer yandan Cumhuriyet dönemi ders kitaplarında Lozan Antlaşmasının ülkede bayram havası yaşattığına dair toplumsal verilerin de yer aldığı görülmektedir (Ahmet Halit, 1924, s. 21; Emin Ali, 1927, s. 147). Ancak çağdaş dönem ders kitaplarında bu türden ifadeler pek rastlanmadığı söylenebilir. Bu farkın oluşmasında Cumhuriyet dönemi ders kitaplarının Millî mücadelenin hemen ardından yazılmasının tarihi heyecanın taze olduğu söylenebilir. Bununla birlikte iki dönemdeki ders kitapları arasındaki akademik üslup farkı olarak da yorumlanabilir (Ülkü vd., 2019, s. 77-80).

3. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma teknikleri ve özellikle doküman analizi kullanılmıştır. Döküman analizi ve nitel araştırma da bulunan kaynakların, doğrudan kullanılması ya da gözlemlerle birlikte değerlendirilmesi söz konusudur. Ayrıca, kullanılan belgeler ve yazılı her doküman hem kendi içinde hem de araştırma konusuna uygun olacak şekilde yorumlanmış ve araştırma verileri olarak kullanılmıştır. Her nitel aratırmada olduğu gibi kullanılan dökümanların analizi yapılmıştır. Doküman incelemesinde kaynak olarak araştırma konusu, olay ve olgular birlikte değerlendirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 52).

Birçok yazılı materyalin konuyla ilgili incelenmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizine örnek gösterilebilir. Nitel araştırma yöntemlerinden, yazılı kaynakların araştırılması, gözlem tekniğinin kullanılması ve görüşme tekniğiyle veri toplamadır. Yazılı belgelerin ve ilgili dökümanların analizindeyse, bu veri toplama tekniklerinden gözlem ve görüşme esnasında elde edilen veriler kullanılabilir. Araştırmada kullanılan nitel araştırma ve veri toplama yöntemleri konuyla ilgili elde edilen her bilginin gözlemler ve görüşmeler ışığında değerlendirilmesini mümkün kılmıştır (Aktaş, 2015).

Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinde ise Talim Terbiye Kurulu ve ilgili her kaynak değerlendirilmiş ve buradaki dökümanlar kullanılmıştır. Her kaynağın değerlendirilmesine ve dökümanların doğru okunmasına hassasiyet gösterilmekle birlikte, değerlendirilmelerde tarafsız bir tutum kullanılarak, veriler yer almıştır.

3.2 Verilerin Toplanması

Döküman analizi ve arşiv tarama tekniği, geçmişten günümüze kadar olan tarihin ilgili olaylarının değerlendirilmesini kapsamaktadır. Bu teknikle birlikte ilgili tarihi olay zaman içerisinde değerlendirilmekte ve ilgili değişiklikler saptanmaktadır. Araştırmada kullanılan doküman analizi ve arşiv tarama tekniği, ilgili konunun zaman içerisindeki tüm verilerin incelenmesine imkân tanımıştır. Zaman içinde ortaya çıkan bilgilerde değerlendirme unsuru olarak kullanılmıştır. Konuyla ilgili bulunan tüm kaynaklar değerlendirilmiş, okunmuş ve yorumlanmıştır.

Araştırmayla ilgili kaynakların (öğretim programları ve ders kitapları) ilgili bölümleri titizlikle incelenmiş, özellikle bu bölümlere ağırlık verilerek, gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırılan farklı kaynaklarla araştırma bölümü bilgileri zenginleştirilmiştir. Ayrıca tarihi kaynakların dışında konuyla ilgili öncesinde yapılan, çalışmalar, tez ve doktora çalışmaları da incelenerek, bilgilerin çoğaltılması ve değerlendirmenin çok yönlü olması sağlanmıştır. Araştırmada sunulan bilgi ve değerlendirmelerin ilgili konuyla ilgili öncesinde yapılan araştırmaların incelenmesiyle toplu bir bilgi sunumu ve değerlendirme sağlanmıştır.

3.3 Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bütün parça bütün yöntemine göre hazırlanan araştırmaya öncelikle taslak oluşturularak başlanmıştır. Taslak sonrası konuyla ilgili kaynak araştırması yapılmış, bu kaynaklardan araştırmada kullanılanlara ayrıca kaynakça bölümünde yer verilmiştir. Özellikle araştırma konusuyla ilgili belge, kitap, internet kaynakları ve tez çalışmaları kaynak olarak kullanılmıştır. Metin içinde ve sonunda bu kaynaklara atıflarda bulunarak yer verilmiştir. Araştırma konusuyla ilgili sunulan belgeler kaynak gösterilerek metin içinde yerini almıştır. Ayrıca konunun daha iyi anlaşılacağı kısımlarda ilgili tablolarla konular açıklanmıştır.

Doküman analizi ve içerik analizinde oluşan çalışmada alıntılarda bu tarihi sıra gözetilerek, araştırma içinde yerini almış ve konuyla ilgili kaynak gösteriminde kronolojik sıra takip edilmiştir. İçerik çözümlemesi; psikoloji, sosyoloji, tarih, edebiyat, gazetecilik, siyasal bilimler gibi değişik alanlarda farklı amaçlarla kullanılabilen bir araştırma, yöntemidir.

Temel olarak metin ve belgelerin içerik incelemelerine yönelen bu tür analizler, davranışları doğrudan doğruya gözlemek yerine, bireylerin sembolik davranışlarını ya da iletişim materyallerini (bir yazarın kitaplarını ya da makalelerini, TV yayınlarının ya da filmlerin içeriğini, okuyucu ya da izleyicilerin bu iletişim materyallerine karşı tutumlarını, vb.) çözümlemeye dayanır (Öğülmüş, 1991). Gösterilen kaynaklar ve alıntılar konunun ilgili kısımlarında yer almış ve değerlendirme ölçütü olarak kullanılmıştır. Oluşturulan her başlık altında açıklayıcı genel bilgiler verilerek, konuya hazırlık sağlanmıştır. Her başlık ve altında sunulan her bilgi konunun geneline hitap ederek ilgili araştırma konusunun daha iyi anlaşılmasının sağlamayı amaçlamıştır.

İçerik analizinde değerlendirilmesi yapılan öğretim programının Lozan Antlaşmasına yönelik bölümleri irdelenmiştir. Öğretim programında yer alan Lozan kazanımlarının da ders kitabındaki yer alan karşılıkları karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir. Lozan Antlaşması yakın tarihin en önemli antlaşmalarından birisi olduğundan ders kitaplarındaki yer alana Lozan'a dair kazanımlar da içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur.

Araştırmada kullanılan ve yer alan her bilgi devamlılık ilkesiyle yer almıştır. Bu sayede konunun özelden genele ve genelden özele anlaşılması kolaylaşmıştır. Araştırmada yer alan her kaynak ve sonunda eklenen kaynakça bölümü detaylı olarak yazılmıştır. Kaynakların başka araştırmalardan alınmadığını göstermek için her kaynağın detaylarıyla yer almasına özen gösterilmiştir. Metin içerisinde değinilen belgelerin, sonuç bölümünde gerekli her değerlendirme ve öneriye yer verilerek araştırma sonlandırılmıştır

3.4 Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmaların son yıllarda önem kazanmasıyla birlikte nitel araştırma yapanların da önemi ve sorumluluğu artmıştır. Araştırmacının bakış açısını, deneyimlerini de aktarması ile bilimsel duruş bozulmadan öznel bir katkı ile araştırmanın etkinliği de artacaktır (Fındıklı ve Saygın, 2023, s. 73).

Araştırmacı, Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir ortaokulda Sosyal bilgiler öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Araştırmacının incelenen durum ile ilgili gözlem ve deneyimleri olmuştur. Aynı zamanda yüksek lisans döneminde okumalarının da katkıları olmuştur. Araştırmacının incelenen durum ile ilgili olarak, çalıştığı okulun Milli Eğitim Müdürlüğü’ne sunduğu raporda çalışması bulunmaktadır.

Araştırmacı, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programı ve ders kitabında Lozan Barış Antlaşmasının incelenmesi çalışmasında deneyimlerinden ve gözlemlerinden getirdiği ön bilgileri destekleyen bulgulara ulaşmıştır.

4. BULGULAR

4.1 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabının Konuya İlişkin Bulguları

8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan konulara ilişkin bulgular aşağıdaki gibi sıralanmaktadır. Bu ders kitabı bir tarih ders kitabı olduğundan dolayı öğrencilerin hem akademik hem de tarih bilincinin geliştirilmesinin hedeflendiği gözlemlenmektedir. Bu çerçevede ders kitabında ve öğretim programındaki bulgular şöyledir:

1. Ortaokula geçmiş öğrencilerin duygusal ve zihinsel gelişimlerinin dikkate alınarak, öğretim programı amaçlarının kazandırılması,
2. Atatürk'ün ilke ve inkılâplarına yer verilerek, öğrencilerin bu ilke ve inkılâplarla cumhuriyete ilişkin bilgileri değerlendirme becerisi kazanmaları,
3. Her öğrencinin fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişiminin en doğru şekilde gerçekleşmesine ön ayak olmak,
4. Birinci Dünya savaşı döneminin doğru bir şekilde anlaşılacak, günümüze dair çıkarımlar yapabilme becerisini kazanmak,
5. Atatürk'ün sahip olduğu kişisel yeterliliklerin anlatılarak, öğrencilerin bu yeterliliklere olan ilgilerini artırmayı hedeflemek
6. Türk mücadele basamaklarına tarihin her anında yer vererek, olası durumlarda millet birliğinin sağlanmasıyla ilgili örnek oluşturmak,
7. İlkokul sonrası öğrencilere tüm gelişimleri göz önünde tutularak, öz farkındalık, akıl yürütme, gündelik ihtiyaçların belirlenmesi, öz güven estetik ve sosyal becerilerinin kazandırılarak, bir sonraki öğretim basamağına hazır hale getirmek,
8. Öğretim programlarıyla hedeflenen temel yeterlilik ve becerilerin öğrencilere kazandırılarak, geçmiş dönemlerde eksik kalan kazanımların da verilmesini hedeflemek,
9. Milli ve manevi her değeri benimsemiş, bunları hayat tarzına dönüştürmüş ve tüm bunlardan çıkardıkları derslerle geleceğe daha güvenli adımlarla yürüyen gençler yetiştirmek,
10. Geçmişten çıkarılan derslerin öğrencilere kazandırılarak, geleceğe yönelik yeni hedefler belirlemelerine ön ayak olmak

11. Öğrencilerin ülke gelişiminde katkıda bulunacak, aktif, üretken, ahlaklı ve topluma saygılı bireyler olmaları için gerekli tüm kazanımların öğretim programlarıyla aktarılması,
12. Türk milli değerlerinin, yetkinliklerinin ve tarihi süreçte gösterilen tüm mücadelelerinin çeşitli alıntılarla gösterilerek, öğrencilerde milli değerlere karşı hassasiyet oluşturulması için tarihi olayların anlatılması,
13. Öğrencilere kazandırılacak; bilgi, beceri ve tutumlarla problemlere karşı çözümcü yaklaşabilen ve ileriye dönük hedefleri olan bireylerin oluşmasında tema oluşturulmak istenmiştir.

T.C. 8. Sınıf İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programında milli ve manevi değerleri bilen ve bu değerle hareket eden bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda öğretim programı içerisinde sıklıkla milli değerler, milli mücadele, Atatürk ilke ve inkılâpları, tarihi olaylar ve Türk milletinin Cumhuriyeti inşası yer almıştır.

Cumhuriyet'in kurulmasına zemin hazırlayan bütün tarihi olaylara yer verilerek, cumhuriyetin gereklilikleri, zorunluluğu ve millet iradesinin öneminin öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin ortaokula kadar aldıkları tarih dersleri ve bilgilerinin değerlendirilerek bu bağlamda öğretim planının şekillendirilmesi ders öğretmenlerinin yapması gereken zorunluluklardandır. 8. Sınıf öğretim planında her üniteye ilgili Atatürk ilke ve inkılâplarına, Atatürk'ün kişilik özelliklerine yer verilerek öğrencilerin Atatürk hakkında detaylı bilgi alması sağlanmıştır. Dolayısıyla bu bilgiler ışığında günümüz problemlerine yapıcı her yaklaşımı geliştirmeleri hedeflenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kavramlarının ve tarihi süreçte önemli olay, savaş ve antlaşmaların öğrenilmesi için ders planında gerekli bilgilere ve açıklamalara yer verilmiştir. Özellikle Lozan Antlaşmasıyla ilgili hazırlık süreci, aşamaları, süreci ve sonrası analiz edilerek öğrencilere sunulmuştur. Kazanımlar ve hedeflerle birlikte Lozan Antlaşmasında çıkarılacak dersler, süreç değerlendirmeleri, avantajlar ve tarih içerisinde ki hayati önem ve rolünün kazandırılması için konu detaylarıyla işlenmiştir.

Türk milleti için önemli olan tüm milli ve dini bayramlara yer verilerek, öğrencilerde milli bilincin oluşturulması sağlamak hedeflenmiştir. Yer verilen bu bayramların kutlanma sebeplerinin öğretilmesiyle Türk milletinin önceliklerine yer verilmiştir. Vatan, bayrak, millet, cumhuriyet, laiklik ve daha birçok kavram

açıklamalarıyla öğrencilere sunulmuş, kavramlar arasında ki temel farkla öğretilerek her kavramın bilinci öğretilmeye çalışılmıştır. Özellikle ders öğretmenlerinin öğrencilere rol model olarak milli değer ve öncelikleri temsil etmeleri de öğretim programı amaçlarındandır. Cumhuriyet'in değiştirilemezliği, demokrasinin önemi, Atatürk ilke ve inkılaplarının önceliği ve milli birlik gibi konularda rol model olan öğretmen dersin programında önemli bir yere sahiptir.

Öğretim programında kullanılan farklı tekniklerle birlikte, öğrencilere girişimcilik, farklı düşünebilme becerisi ve muhakeme yeteneği kazandırılmak hedeflenmiştir. Ayrıca başta öğretmen kullandığı dil ve ders kitabında kullanılan dilin, Türkçenin tüm kurallarına uygun olmasıyla, öğrencilere Türk dilinin öneminin ve değiştirilemezliğinin kazandırılması amaçlanmıştır. Anlatılan tarihi olayların ve Lozan Antlaşmasının ilgili tarihi belge, resim ve kaynaklarla zenginleştirilmesiyle öğrencilerin kuracaklar akıl yürütmelerini kolaylaşmasını sağlamak ve bu bağlamda konuya ilişkin bilgilerinin kalıcılığını artırmak hedeflenmiştir.

Öğretim programının uygulanmasında her türlü yeni teknolojik gelişmelerden yararlanılması ve bu bağlamda öğrencilerin derse olan ilgilerinin artırılması hedeflenmiştir. Öğrencilere örnek kitap önerisi olarak Nutuk'un önerilerek Atatürk ilke ve inkılaplarının birinci kaynaktan öğrenmeleri sağlanmıştır.

1. Osmanlı Devleti'nin 20. yüzyıldaki durumundan bahsedilerek, konuya giriş sağlanır. Bu dönemdeki Fransız İhtilali, Osmanlı dönemi gerilikleri ve ortaya çıkan Türkçülük, İslamcılık gibi akımlardan bahsedilerek, Lozan Antlaşmasına giden süreçlerin başlangıcı incelenmiştir.

2. Mustafa Kemal Atatürk'ün çocukluk yılları anlatılarak, büyüdüğü ortamın siyasi ve sosyal özelliklerinin öğrencilere öğretilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda Atatürk inkılaplarıyla hayatı arasında ki özdeşimin kurulması sağlanmıştır.

3. Mustafa Kemal Atatürk'ün askeri ve siyasi başarılarını gösteren tarihi olaylara yer verilerek, Lozan Antlaşması başarısının kazanılmasında rol oynayan, zemin hazırlayan başarılar incelenmiştir.

4. Trablusgarp ve Balkan savaşlarına, 31 Mart olaylarına kısa bir şekilde yer verilmiştir.

5. Bağımsızlığın kazanılması için atılan adımlar işlenerek, Lozan Antlaşmasının kazanılan bağımsızlıkta ki rolünün üzerinde durulmuştur.

6. Birinci Dünya Savaşı, başlangıcı, ülkelerin gruplaşmaları, cepheler ve Osmanlı Devleti'nin genel durumu anlatılarak resmedilmiştir.

7. Mondros Ateşkes Antlaşması, süreci ve maddelerine yer verilerek, yeni bir Antlaşmaya ihtiyaç duyulduğu gerçeği işlenir. Bu dönemde Mustafa Kemal ve halkın Mondros Ateşkes Antlaşmasına tepkisi de incelenerek, milli bağımsızlığın önemi vurgulanmıştır.

8. Kuvayı Milliye, cemiyetler, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı, milli mücadele hazırlıkları, Misak -ı Millînin kabulü ve TBMM'nin kuruluş aşamalarına yer verilerek öğrencilerin dönem hakkında detaylı bilgi edinmeleri sağlanmıştır.

9. Sevr Antlaşması, maddeleri ve Mustafa Kemal'in Sevr Antlaşmasına karşı tepkilerine yer verilerek, milli bağımsızlık ilkelerinin örnek olay üzerinden anlatılması gerçekleştirilir.

10. Milli mücadele dönemi cepheleri, İstiklal Marşı'nın kabulü ve Maarif Kongresinin toplanmasına yer verilerek, Lozan öncesi tarihsel olaylar ve Türk milletinin durumu anlatılmıştır.

11. Tekâlif- i Milliye emirleri, Sakarya Meydan Savaşı ve Büyük Taarruz başarısı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün rolü anlatılmıştır.

12. Lozan Antlaşması, süreci, maddeleri ve önemi üzerinde durularak öğrencilere yönelik çeşitli kazanımlar işlenmiştir.

13. Atatürkçülük, değişen Türkiye, inkılaplar ve demokratikleşme için atılan adımlara yer verilerek, Cumhuriyet'in kuruluş süreci ve ilk aşamaları anlatılmıştır.

14. Atatürk dönemi dış politika, gerçekleştirilen kanunlar ve yenilikler Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü ve sonrası Türkiye'nin durumu özetlenerek anlatılmıştır.

4.2 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi ve Lozan Barış Antlaşmasına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Lozan Antlaşmasının ders kitabında öncelikle akademik veri olarak aktarıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Lozan Antlaşmasının tarihi bilgileri yer almakla birlikte Antlaşmanın Türk tarihi açısından önemine de değinildiği

belirlenmiştir. Ders kitabında Lozan Antlaşması bağlamında öne çıkan bulgular şöyle sıralanmaktadır:

1. 8.Sınıf İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programında Lozan Antlaşması ilk olarak konular bölümünde yer almıştır. İlk iki üniteye Lozan Antlaşmasına kadar olan tarihi süreç incelenerek, Lozan Antlaşmasına zemin hazırlayan her tarihi olaya yer verilmiştir. Lozan Antlaşmasına dair öğrencilerin öncelikle temel bilgileri öğrenmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte Lozan'ın Türkiye'nin bağımsızlığındaki rolünün de öne çıkarılmaya çalışıldığı söylenebilir. Nitekim öğretim programında ve ders kitabında öğrencilerin Lozan ve bağımsızlık ilişkisini kurması da beklenmiştir.
2. Üçüncü üniteyle birlikte Lozan Antlaşması işlenmeye başlanmış ve ilk olarak öğrencilerin düşünmesini tetikleyecek bir soru sorulmuştur. Lozan Antlaşmasının tarihi önemiyle ilgili sorulan soruyla öğrencilerin antlaşmaya geçmeden önceki bilgilerinin saptanması da amaçlanmıştır.
3. Lozan Antlaşmasının yapılmak istenmesindeki amaçlara yer verilerek ilgili konu detaylandırılmıştır. Burada özellikle Mudanya Antlaşması sonrası özgürlüğünü kazanamamış batı topraklarının işgal altından kurtulması ve görüşmelere İzmir'de başlayarak buradaki işgalin tüm Dünya'ya duyurulmak istenmesi amaçlanmıştır. Bu bilgiler ışığında Lozan'a hazırlık ve Lozan amaçları ortaya konarak öğrencilerin antlaşmayla ilgili başlangıç aşamasını öğrenmeleri amaçlanmıştır.
4. Lozan Antlaşmasını İzmir'de yapmak isteyen Mustafa Kemal'in görüşlerine yer verilerek, Mustafa Kemal'in ileri görüşlülüğü ve vatani meseleleri her zaman öne alması gibi özellikleri, öğrencilere örnek olaylarla anlatılmıştır.
5. İtilaf devletlerinin antlaşma için İzmir'i kabul etmemeleri ve görüşmelerin İsviçre'nin Lozan kentinde başlamasına karar verilmiş, İstanbul hükümetinin de bu görüşmelere davet edilmesiyle antlaşma görüşmelerine resmen başlanmıştır. İtilaf devletlerinin aslında TBMM üyeleriyle direkt bir görüşmeden çekindiklerini ortaya koyan bu adımlar kitapta anlatılarak görüşmeye siyasi olarak avantajlı başlayan Ankara heyeti örnek verilmiştir.

6. Lozan Antlaşmasında İtilaf devletlerinin hedefledikleri konulara yer verilerek, Ankara heyetinin kazandığı siyasi başarı ön plana alınmıştır. Bu konuda bilgilerin verilmesi ünite içerisinde ilgili başlık altındadır. İtilaf devletlerinin Sevr Antlaşmasını kabul ettirmek için çağırdıkları İstanbul hükümeti de kitapta anlatılmış ve itilaf devletlerinin ortaya çıkacak anlaşmazlıklardan faydalanmak istediği üzerinde durulmuştur. Tüm bu anlatılanlarla öğrencilerin antlaşma öncesi siyasi durumu kavramalarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır.
7. Lozan Antlaşması başlığı altında devam eden açıklamalarda TBMM'nin İtilaf devletleri planlarından haberdar olduğu ve planladıkları durumun önüne geçebilmek için 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatı kaldırdığı bilgisine yer verilmiştir. Bu bilgiyle öğrencilere, TBMM üyelerinin gerçekleştirdikleri yenilikler ve inkılâplarda Türk milletin özgürlüğünü ön planda tuttuğu ön bilgisi verilmek amaçlanmıştır.
8. Lozan Antlaşması devam ederken, kaldırılan saltanatla Türk milletinin tek temsilcisi olan TBMM olduğu tüm Türkiye ve Dünya'ya duyurulduğu bilgisıyla yapılan önemli inkılâpların zamanı ve duyurusunun önemi aktarılacak istenmiştir. Bu kritik dönemde atılan adımlara kitapta yer verilerek, öğrencilerin dönemi ve atılan adımları daha iyi anlamaları sağlanmıştır.
9. Öğretim programında ve ders kitabında TBMM konusunun vurgulanmasında Lozan Antlaşmasının Cumhuriyetin kurulmasındaki rolü öne çıkarılmıştır. Bu bağlamda Lozan Antlaşmasında çözölen sorunların cumhuriyetin kurulmasına nasıl zemin hazırladığının da öğrencilere kazandırılmak istediğı görölmektedir.
10. Osmanlı Devleti'nin hukuki olarak bir yaptırımının kalmadığının Lozan Antlaşması sırasında olması ve bu bilgilerin kitapta ilgili yerlerde bulunmasıyla Lozan Antlaşmasının başarısının Ankara Hükümeti'ne ait olduğu anlatılmıştır. Dolayısıyla yeni kurulan Ankara Hükümeti ve TBMM'nin bu başarısı Türk milletin bağımsızlığında önemli bir yer tutmaktadır ve cumhuriyet daha kurulur kurulmaz özgürlüğü getirmiştir.
11. İstanbul Hükümetinin devre dışı bırakılması ve Ankara Hükümetinin uluslararası alanda Türkiye'nin tek temsilcisi olmasının da Lozan'la birlikte uluslararası kamuoyunda karşılık görmesi sağlanmıştır.

12. Lozan Antlaşması başarısı, sürecinde Mustafa Kemal Atatürk'ün direktiflerine sıklıkla yer verilerek, öğrencilere Mustafa Kemal Atatürk'ün vatan sevgisi ve millet özgürlüğüyle ilgili isteği, sabrı ve başarıları anlatılmıştır. Tarih içindeki olaylarla Atatürk'ün her duruşu ve ilkeleri işlenmiş Türk milleti birliğinin, cumhuriyetin ve özgürlüğün önemi sıklıkla vurgulanmıştır. Şu hâlde öğretim programında Lozan'ın, cumhuriyetin ilanının da zeminini hazırladığı söylenebilir. Öğrencilerin Lozan Antlaşmasını bu perspektiften de kavranması hedeflenmektedir.
13. Öğrencilere kazandırılmak istenen milli birlik, manevi değerler, cumhuriyet, demokrasi ve özgürlük gibi kavramların açıklamalarına yer verilerek, bu kavramlar için gösterilen çaba örneklerle anlatılmıştır. Türk hükümeti ve İtilaf devletlerini antlaşma amaçlarına da yer verilerek, antlaşma sorası değerlendirme yapmaları için öğrencilere ön bilgiler verilmiştir.
14. Ayrıca kitapta Türk heyetin başkanlığını yapan kişinin İsmet Paşa olduğu bilgisine yer verilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin İsmet Paşa'nın tarihi bir antlaşma olan Lozan'daki başarısı ve rolü üzerine bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır.
15. Lozan Antlaşması öncesi Türk Heyeti'nin avantajları, kazandığı cepheler anlatılmış ve Hükümet'in haklı istekleri anlatılmıştır. Öğrencilere anlatılan bu bilgiyle aslında antlaşma öncesi kazanılan askeri zaferin önemi de gösterilmek istenmiştir. Ayrıca İsmet Paşa'nın Lozan Antlaşmasındaki konuşmasına yer verilerek, Türk heyetinin antlaşma amaçları öğrencilere tarihi belgeyle sunulmuştur. İsmet Paşa'nın "... Çok ıstırap çektik, çok kan akıttık. Bütün medeni milletler gibi hürriyet ve bağımsızlık istiyoruz" sözüyle Türk milletinin Lozan Antlaşmasına gelene kadar ki süreci özetlenmiştir. Özellikle bu söze kitapta yer verilmesi çok önemli ve değerlidir.
16. Mustafa Kemal Atatürk'ün, taviz verilmemesi gereken konular hakkındaki görüşlerine de yer verilerek, antlaşma hedefleri kısmen de olsa öğrencilere aktarılmıştır. Taviz verilmemesi istenen iki önemli konu kapitülasyonlar ve kurulmak istenen Ermeni devletidir. Özellikle bu konularda taviz istemeyen Mustafa Kemal Atatürk'ün milli bağımsızlığa ve ülke

bütünlüğüne verdiği önem ve öncelik öğrencilere dolaylı olarak aktarılmıştır.

17. Kitabın Lozan Antlaşması başlığı altında devam eden paragrafta konferansın başlangıcı ve ilerlemesi anlatılmış, burada Türk Heyeti'nin zorlandığı konulara ve itilaf devletlerini ısrarda bulunduğu konulara yer verilmiştir. Devamında Türk heyetin konferansı terk etmesi anlatılarak, kabul etmeyecekleri maddelere karşı tutumları açıklıkla ifade edilmiştir. Özellikle Türk heyetin konferansı 4 Şubat 1923 tarihinde terk edişinin kitapta anlatılmasında, Ankara hükümetinin Milli Bağımsızlık ve Cumhuriyet için asla taviz vermedikleri, dolayısıyla öğrencilere kanıtlarıyla sunulmuştur.
18. Lozan Antlaşmasının devamında da oldukça zorlu geçtiğine kitapta yer verilerek kazanılan siyasi rekabetin öncesi durum anlatılmıştır. Ayrıca Türk heyetin konferansı terk etmesi sonrası Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresini toplaması ve Musul'a askeri birlik göndermesi hamlelerine de yer veren İnkılâp Tarihi kitabı süreci bütünüyle öğrencilere yansıtmış, yapılan akıllı hamleler öğrencilere anlatılmıştır.
19. Lozan antlaşmasından Lozan Barış Antlaşması olarak da yer veren kitap bu antlaşmanın sağlanan barıştaki önemini ve yerini ortaya koymaktadır. Ayrıca Lozan Antlaşmasının I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan ve yürürlükte olan tek antlaşma olduğu bilgisine kitapta ayrıca yer verilmiş ve antlaşmanın Türk tarihi içindeki yeri ve önemi vurgulanmıştır.
20. Lozan Antlaşması maddeleri; sınırlar, borçlar, boğazlar, azınlıklar, savaş tazminatı, kapitülasyonlar ve yabancı okullar olarak yedi başlık altında anlatılarak, anlaşılması ve yorumlanmasının daha kolay olması sağlanmıştır. Ayrıca maddelerin başlıklara ayrılarak anlatılmasında aslında birçok konuyla ilgili Türk heyetin istediklerini aldıkları da gösterilmiştir.
21. Ayrıca Lozan Antlaşması sonuçlarının ayrılan her başlığı da kendi içerisinde maddeleyerek kitapta yer almıştır. Antlaşmanın önemine dair verilen detaylı bilgilerle de öğrencilerin konuya olan hâkimiyetleri artırılmıştır. Bu maddelerden özellikle Lozan Antlaşmasıyla İtilaf Devletlerinin Misak-ı Milli sınırlarını ve Türkiye'nin bağımsızlığını tanınması ilk ve en önemli madde olarak yer almıştır.

22. Lozan Antlaşmasıyla Sevr Antlaşmasının geçersiz hale gelmesine yer verilen kitapta antlaşmanın Türkiye'nin bağımsızlığını etkileyen Sevr Antlaşmasına karşı kazanılmış bir zafer olduğu bilincini öğrencilere aktarmıştır.
23. Lozan Antlaşmasında kapitülasyonların tamamen kaldırılması sonucu özellikle ekonomik bağımsızlıkla bağdaştırılarak, yine bu barış antlaşmasının milli özgürlük içerisinde ki payı aktarılmıştır.
24. Lozan Antlaşması sonuçlarının sadece Türkiye için değil bağımsızlık mücadelesi veren her ülkeye umut olduğu bilgisi verilmiş, öğrencilerin tarihte özgürlük mücadelesi veren başka devletler olduğu bilgisine de erişimleri sağlanmıştır.
25. Antlaşma sonrası, batılı devletlerle kurulan bağlarla ve ermeni devlet meselesinin tamamen ortadan kalkmasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti inkılâplarına zemin hazırlandığı belirtilmiş, antlaşma sonuçlarının yeni kurulan bağımsız Türk Cumhuriyeti'ne katkıları anlatılmıştır.
26. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında üçüncü üniteye yer verilen Lozan Antlaşması'na kısmen detaylı yer verilmiştir. Ayrıca ünite sonrası ölçme ve değerlendirme sorularında sadece bir tanesi Lozan Antlaşmasıyla ilgili olmuştur.
27. Ünite sonu ölçme ve değerlendirme testinde Lozan Antlaşmasıyla ilgili sorulan soru da Lozan'da taviz verilmemesi istenen, yabancı devletlere tanınan ayrıcalıkların hangi başlık altında toplanabileceği sorulmuştur. Bu sorudan da anlaşılacağı üzere öğrencilere Lozan Antlaşmasında Türk heyetinin taviz vermediği konuların bilgisi verilmek istenmiş ve konunun ilişkilendirilmesi yaptırılarak değerlendirme becerilerine odaklanılmıştır.
28. Devam eden üniteye girişte de Lozan Antlaşması sonuçlarına yer verilerek kronolojik olarak devam eden tarihi olayların önemine ve sırasına yer verilmiştir. Ayrıca Lozan Antlaşmasıyla birlikte gelişen ve değişen konuların yeni üniteye anlatılacak olaylara hazırladığı zemin üzerinde durulmuştur.
29. Lozan Antlaşması öncesinde kazanılan zaferlere ve sonrasında da tekrar başlayan mücadeleye yer verilerek Lozan Antlaşmasının köprü vazifesi gören konumu ve sonuçlarına değinilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin

Lozan Antlaşmasını öncesi ve sonrası tarihi olaylarla birlikte değerlendirmeleri sağlanmıştır.

30. Yeni kurulan, Türkiye Cumhuriyetinde hukuksal alanda yapılan yeniliklerde azınlıklara sağlanan ayrıcalıkların kaldırılmasıyla birlikte kazanılan hukuki bağımsızlığın ayrıca sağladığı fayda da anlatılmış, Lozan Antlaşmasına atıfta bulunulmuştur.
31. Lozan Antlaşması sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin girdiği yeni dönemde özellikle bağımsızlığın devamında ve hukuki süreçlerin kolay ilerlemesinde Lozan Antlaşmasının önemine yer verilerek, bu ünitelerde de Lozan Antlaşmasına atıfta bulunulmuştur.
32. Yeni kurulan, Türkiye Cumhuriyetinde hukuksal alanda yapılan yeniliklerde azınlıklara sağlanan ayrıcalıkların kaldırılmasıyla birlikte kazanılan hukuki bağımsızlığın ayrıca sağladığı fayda da anlatılmış, Lozan Antlaşmasına atıfta bulunulmuştur.
33. İzmir İktisat Kongresine yer verilen devam eden ünitelerde Lozan Antlaşmasına da değinilerek, öğrencilere kısmen hatırlatmalar yapılmıştır.
34. İlk partilerin kurulma süreçlerini anlatan ilgili kitap bölümünde görüş ayrılıkları yaşayan vekillerin, Musul'la ilgili konularda farklı düşünceler belirtmeleri sonucu ayrıldıkları ve farklı partilerde yer aldıkları anlatılmış. Musul meselesiyle ilgili Lozan Antlaşmasında farklı fırıklere sahip olan vekillerin yine aynı partide bulunmak istememeleri anlatılmıştır. Bu bağlamda Lozan Antlaşması sırasında Musul'la ilgili yaşanan görüş ayrılıklarının gelecekte de vekilleri karşı karşıya getirdiği açıklanmıştır. Dolayısıyla Lozan Antlaşmasının önemli konularından biri olan Musul'la ilgili sonucu da tekrar işlenerek öğrencilerin konuya hâkimiyetleri artırılmıştır.
35. Musul konusunun Lozan Antlaşmasında kesinleşmemiş olması devam eden ünitelerde de yer almış ve bu konuyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tehditlere yer verilmiştir. Musul meselesiyle ilgili özellikle sonuç alınmamasında Türk heyetin Musul'u bırakmak istememeleri üzerinde durulmuş, dolayısıyla öğrencilerin Türk heyeti kararlığıyla ilgili bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır.
36. Beşinci ünite de tekrar Lozan Antlaşması bilgilerine yönelik bir ölçme değerlendirme sorusuna yer verilmiştir. Bu soru da Türkiye ve İngiltere

arasında çözülemeyen konu olarak kalan Musul'a yer verilmiştir. Dolayısıyla öğrencilere, Lozan Antlaşma maddelerinin önemi bir kere daha hatırlatılmış, çözülemeyen konu Musul'un ise mevcut durumuna yer verilerek, bölgenin Türkiye için öneminin anlaşılması hedeflenmiştir.

37. Atatürk dönemi dış politika esaslarından bahsedilen altıncı ünite de ilk olarak Lozan Antlaşması taviz verilemez maddelerine yer verilmiş, politika esasları anlatılmıştır. Dolayısıyla Atatürk'ün geçmişten itibaren taviz vermediği dış politikayla ilgili bağımsızlık temelli maddeler işlenmiştir. Öğrencilerin Atatürk ilkelerini tarihi olaylarla bağdaştırmaları sağlanmıştır.
38. Lozan Barış Antlaşmasının Türkiye Cumhuriyeti bağımsızlığında ki rolüne altıncı ünite de tekrar yer verilmiş, dolayısıyla öğrencilerin özellikle bağımsızlık kazanılmasında siyasi bir başarı olan Lozan Antlaşmasının önemini kavramaları örneklerle pekiştirilmiştir.
39. Altıncı ünite de Lozan'dan Kalanlar başlığıyla Lozan Antlaşmasına tekrar yer verilmiştir. Irak'ın Lozan Antlaşması sonrası kalan bir mesele olduğu anlatılmış, ancak buna rağmen Lozan Antlaşmasının zaferlerle dolu bir antlaşma olduğuna değinilmiştir.
40. Lozan Antlaşmasında kalan konulardan bir diğeri olan yabancı okullar konusuna yer verilerek, bu konuyla ilgili yapılan düzenlemeler işlenmiştir. Dolayısıyla yine yapılan değişikliklerle Türkiye Cumhuriyeti bağımsızlığının önde tutulduğu vurgulanmıştır.
41. Musul ve Irak meselesinin sonuçlandırılmasına yer verilerek, öğrencilerde konu bütünlüğü sağlanmıştır. Ayrıca Musul' un idaresinin Irak'a bırakılmasında İngiltere'yle antlaşma şartları işlenmiştir. Lozan Antlaşmasından kalan konulara ve bu konuların çözümlenmesine yer verilmesi İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabının bütüncüllüğünü vurgulamıştır.
42. Lozan Antlaşmasıyla netleşen nüfus mübadelelerinin sonuçlanması da altıncı ünite de anlatılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin Lozan Antlaşmasıyla ilgili giriş, gelişme ve sonuç çıkarımları yapmaları sağlanmıştır.
43. Lozan Antlaşmasında boğazların yönetimi başkanlığı Türkiye'de olan heyete bırakılmıştı. Bu durumun değişmesi için imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi kitapta işlenmiştir. Bu antlaşmayla birlikte tamamen

özgürlüğü sağlanan boğazlar Türkiye Cumhuriyeti'nin tam bağımsızlığına bağlanmıştır.

44. Yine Lozan'da kararlaştırılan, dış borçlar ve savaş tazminatı konularının nasıl ilerleyeceğiyle ilgili gerçekleştirilen ikili devlet görüşmeleri sonuçlarına yer verilmiş ve Lozan antlaşma maddeleri tamamen sonuçlarıyla işlenmiştir. Bu sayede Lozan Antlaşmasında karara bağlanan ya da bağlanamayan her mesele tüm yönleriyle incelenerek öğrencilere aktarılmıştır.

45. Altıncı ünite özet kısmında Lozan Antlaşmasına geniş bir yer verilmiştir. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük kitabında üçüncü ve altıncı üniteye detaylarıyla işlenen Lozan barış antlaşması bu sınıf mezunu öğrencilere kazandırılmak istenen her değerinde örnek olarak kullanılmıştır.

Son olarak Hatay ile ilgili konunun çözüme kavuşturulmaması üzerinde durulmuş, bu konunun Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı sonrası çözümlendiği işlenmiştir. Bu bağlamda özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün Hatay ile ilgili hassasiyeti işlenerek, milli bağımsızlığın önemi ve gösterilen her gayretli tutum öğrencilere aktarılmak istenmiştir.

4.3 8. T.C. Sınıf İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Lozan Barış Antlaşmasının Yeri ve Önemine Dair Bulgular

Lozan Barış Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti tamamen tarih sahnesinden çıkarılmış, çağdaş Türkiye'nin ilk adımları atılmıştır (Demirci, 2017, s. 253). Bu bağlamda Lozan Barış Antlaşmasıyla tüm Dünya, Türkiye Cumhuriyeti'ni resmen tanımıştır. Lozan Barış Antlaşması Türk milleti için yeni bir devrin başlangıcı, Türkiye Cumhuriyeti için uluslararası tanınırlık, İtilaf Devletleriyle imzalanmış hukuki bir üstünlük ve bağımsızlık mücadelesi veren tüm ülkelere bir ilk ve örnek oluşturmuştur.

Lozan Barış Antlaşmasının öneminin anlaşılmasında dönemin şartlarının göz önüne alınması gerekmektedir. Lozan Barış Antlaşması sonrasında gelişen olaylar ve 1. Dünya Savaşı dönemi imzalanan diğer antlaşmalarla birlikte değerlendirildiğinde Lozan Barış Antlaşmasının Türkiye Cumhuriyeti'ne sağladığı faydalar açıklıkla görülmektedir. Lozan Barış Antlaşmasıyla Türk Milletine ağır şartlarla kabul ettirilmek zorunda bırakılan Sevr Antlaşması yürürlükten kaldırılmıştır. Lozan Antlaşmasının önemine dair öne çıkan diğer değişkenler şöyle sıralanmaktadır:

1. Mudanya Ateşkes Antlaşması sonrası düzenlenen görüşmelerle imzalanan Lozan Barış Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli mücadele döneminde gösterdiği başarısının hukuki alanda da kabul edilirliliğini sağlamış önemli bir antlaşmadır.
2. Mustafa Kemal Atatürk'ün atamasıyla antlaşmaya başkanlık eden İsmet İnönü ve ekibi zorlu bir sürecin ardından Türk Milleti'nin elde ettiği zaferi tüm Dünya'ya ispatlamışlardır.
3. Lozan Barış Antlaşmasıyla Kurtuluş Savaşında tüm Türk halkının gösterdiği çabanın ve hak ettikleri istiklalin tüm Dünya'ya anlatılması ve duyurulması sağlanmıştır (Akın, 2002, s. 310).
4. Uzun bir aradan sonra ilk defa Türk Hükümeti kabul etmek zorunda oldukları değil, karşı tarafla eşit şartlara sahip oldukları bir Barış Antlaşması süreci yaşamışlardır.
5. Türk Heyet Lozan Barış Antlaşması sürecinde her durumda devlet galip devlet olarak görüşmelere katıldığını, kararlı tutumunu göstermiştir.
6. Lozan Barış Antlaşması, İngilizlerin istihbarat ağı olan Lozan kentinde gerçekleşmesine ve bu süreçte Türkiye'nin Trakya sınırının Yunanlılar tarafından tehdit edilmesine rağmen antlaşma şartları Türkiye'nin lehine şekilde sonuçlandırılabilmiştir.
7. Siyasi olarak bu tarz heyet toplantılarında deneyim sahibi olmayan, Türk Heyeti'nin bu eksikliğe rağmen Misak- ı Milli sınırlarından taviz vermeyerek, antlaşmayı sonlandırması kazanılış ilk siyasi zaferdir.
8. Konferansta Türk heyetin Ankara yazışmalarına ulaşan itilaf devletler bu durumu kullanarak, görüşmelerde Türk heyeti ikna etme yolunda manevralar yapmasına karşı İsmet İnönü ve arkadaşlarının kararlı ve taviz vermeyen tutumlarıyla uzun süren antlaşma süreci sonunda İtilaf Devletleri istediklerini alamayarak konferans bitmiştir (Demirci, 2016).
9. Lozan Barış Antlaşmasıyla ilgili İngiliz tarihçi ve Amerikalı gözlemcilerin tespitleri Türk heyetin uluslararası başarısını ispatlamıştır.
10. Lozan Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti için olumsuzluk oluşturan neredeyse her durumun çözümlenmesi sağlamış bir barış ve özgürleşme antlaşmasıdır.
11. 1. Dünya savaşı sonrası imzalanan ve yürürlükte olan tek antlaşmadır.

Lozan Barış Antlaşması'nın önemi 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında da birçok yerde öne çıkmaktadır. Lozan Antlaşmasının önemine ilişkin kitapta işlenen yerler ve konular aşağıda doğrudan alıntılarla verilmiştir.

“Lozan Barış Antlaşması, I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan ve yürürlükte olan tek antlaşma olması bakımından önemlidir.” (Ergin, 2021, s. 78). Ders kitabında yer alan bu ifade üzerinden Lozan Antlaşmasının önemi yürürlükte olan tek antlaşma olması üzerinden vurgulanmaktadır. Ders kitabında Lozan'ın sonuçlarına dair ise şu ifadelerin öne çıktığı görülmektedir.

4.4 Lozan'ın Sonuçları

1. “Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve Misakımilli, İtilaf Devletleri tarafından resmen tanınmış ve kabul edilmiştir.
2. Bu antlaşmanın yapılmasıyla birlikte Türkiye'yi zor durumda bırakan Sevr Antlaşması geçersiz hâle gelmiştir.
3. Kapitülasyonlar kesin olarak kaldırılmış ve Türkiye Cumhuriyeti ekonomik özgürlük kazanmıştır.
4. Verilen bağımsızlık mücadelesi ve bazı devletlere umut ışığı olmuştur.
5. Rum ve Ermeni iddiaları tamamen sona ermiştir.
6. Bu antlaşmadan sonra Batılı devletlerle ilişkiler yumuşamaya başlamış ve inkılaplara ortam hazırlanmıştır” (Ergin, 2021, s. 80).

Lozan Antlaşmasının önemi yalnızca yürürlükte olması üzerinden kurulmamakta bununla birlikte sonuçları üzerinden de öneminin ortaya çıktığı görülmektedir. Sonuçları üzerinden değerlendirildiğinde gerek öğretim programında gerekse de ders kitabında Lozan'ın ülke bağımsızlığı adına öneminden bahsedilmekle birlikte Sevr Antlaşmasının geçersiz kaldığını da vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Osmanlı döneminden bu yana krize dönüşen kapitülasyonların kaldırılması da Lozan Antlaşması bağlamında öne çıkmaktadır. Kapitülasyonlar ekonomik olarak bazı ülkelere iltimas sağladığından kaldırılması hem Türk ekonomisi için hem de siyasi ve ekonomik bağımsızlığı adına önemlidir.

Kapitülasyonlar konusunun Lozan bağlamında vurgulanması Lozan Antlaşması üzerinden sadece sınırlardaki ve siyasi bağımsızlığı değil bununla birlikte ekonomik bağımsızlığın da vurgulandığını göstermektedir. Nitekim bir ülke için tek bağımsızlık konusunu siyasi bağımsızlık oluşturmamaktadır.

Bununla birlikte ülkenin ekonomik olarak başka ülkelerin sultasından kurtarılmasın gerekmektedir. Nitekim kitaptan alınan aşağıdaki metinde bağımsızlık konusu şöyle işlenmektedir

“Mustafa Kemal, Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasından sonra şu sözleri söylemiştir:

“...Muhterem efendiler, Lozan Barış Antlaşması’ndaki hükümleri, öbür barış önerileriyle daha çok karşılaştırmanın yersiz olduğu düşüncesindeyim. Bu antlaşma, Türk milletine karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış büyük bir yok etme girişiminin yıkılışını bildirir bir belgedir... (Ülkü vd., 2019, s. 118)”

“23 Temmuz 1923’te imzalanan Lozan Antlaşması ile tüm dünya bağımsızlığımızı tanımıştır.” (Ergin, 2021, s. 84).

“Lozan Barış Antlaşması, Mondros Ateşkes ve Sevr Antlaşması’na dayanarak vatanı işgal edilmiş, yaşama hakkı elinden alınmış bir milletin var olma mücadelesini kazandığını belgelemiştir. Bugün hala geçerliliğini koruyan bu antlaşma, yeni kurulan Türk Devleti’ni ve onun bağımsızlığını dünyaya ilan etmiştir” (Ülkü vd., 2019 s .119)

“Mustafa Kemal önderliğinde kazanılan bu zafer sonrası imzalanan Lozan Antlaşması ile yeni Türk devletini tüm dünya tanıdı.” (Ergin, 2021, s. 89).

“Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Lozan Antlaşması ile kapitülasyonları kaldırdığı için ekonomide tam bağımsız olarak hareket etme hakkını elde etmiştir.’ (Ergin, 2021, s. 91).

Lozan’ın sadece siyasi değil ekonomik anlamda da bağımsızlığı sağlamasının vurgulandığı bu bölümün öğretim programında gerektiği kadar yer almadığı söylenebilir. Kapitülasyon Türkiye’ye ekonomik yük getirmekle birlikte -özellikle Fransızların bir kısmı vergisiz bir kısmı ise az vergi vererek- körfezden gemi geçişlerinde öne geçmektedir. Dolayısıyla kapitülasyonlar bir yandan ülkenin sağlayacağı potansiyel ekonomik gelirin azalmasına neden olmakla diğer yandan da iltimas sağlanan ülkelerin Türkiye içinde başıboş bir şekilde ticaret yapmasına neden olmaktadır (Pamir, 2002, s. 82)

Ülke içinde herhangi bir ülkenin elçiliklerinin, gemilerinin ya da ticari ataşelerinin kolay hareket etmesi ülkenin ekonomik olarak da bağımsız olmadığını göstermesi bakımından son derece önemli veri olarak öne çıkmaktadır. Bu durumun Lozan Antlaşmasında yer alması Türkiye adına önemlidir. Özellikle

Lozan Antlaşması öncesinde kapitülasyonların Türkiye lehine kaldırılması kırmızı çizgilerden birisi olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Türkiye sadece sınırlar bakımından ve siyasi bakımından bir bağımsızlığı değil ekonomik yönden de bir bağımsızlığı talep etmiştir (Gül, 2010, s. 95).

“Antlaşması sonrası ülkedeki tüm azınlıklara verilen ayrıcalıklar ortadan kaldırılmıştı herkes yasalar önünde eşit hâle gelmişti.” (Ergin, 2021, s. 95).

Kitapta yer alan bu ifade de Lozan Antlaşmasının bağımsızlıktaki bir diğer yönünün vurgulandığı gözlemlenmektedir. Nitekim burada da ülke içindeki azınlıkların hakları gündeme gelmiş ve herkese eşit haklar verilmiştir. Osmanlı’dan miras kalan sorunlardan birisi olarak öne çıkan azınlıklar meselesi de Lozan’la çözülmüştür. Azınlıklara dair birçok sorun olmakla birlikte Lozan Antlaşmasında çözülen meselenin yine bağımsızlığa dair olduğu görülmektedir. Nitekim azınlıklar konusu da Osmanlı devletinin gerileme döneminden beri devam ede gelen bir sorundur.

Avrupa Devletlerin Osmanlı’nın iç işlerine karışma aracına dönüşen azınlıklar konusunun temelinde haklar meselesi bulunmaktadır. Osmanlı coğrafyasında yaşayan azınlıkların Osmanlılarla aynı haklara sahip olması üzerinden yürütülen girişimler nedeniyle Avrupalı devletler sürekli olarak Osmanlıların bu alanda yasalar çıkarmasını telkin etmişlerdir. Ancak Osmanlı devleti bu durumu kendi iç işlerine karışma olarak değerlendirdiğinden bir süre müsaade etmemiştir. Avrupalı devletlerse bu durumu fırsat bilerek azınlıkların istediklerini alabilmesi için Osmanlılara ekonomik ve siyasi baskılar yapmaya başlamıştır. Bu baskılar neticesinde Osmanlı devleti içinde yaşayan azınlıkların bölümüne ayrıcalıklar tanınmaya başlamıştır (Yalçın vd., 2003. s. 51).

Tanınan ayrıcalıklarla Osmanlıda yaşayan azınlıkların hakları diğer tebaa ve Osmanlı vatandaşlarının önüne geçmeye başlamıştır. Bu durum Avrupalıların baskıları neticesinde şekillendiğinden dolayı ülkenin bağımsız hareket etmesine ket vurmuştur. Dolayısıyla Lozan Antlaşmasıyla birlikte eşit hakların verilmesi ülke içindeki haklar çatışmasını kaldırmıştır. Bununla birlikte ülkenin dışarıdan da baskı altında kalması sorunu çözmüştür. Bağımsızlık temasının kitapta aşağıdaki gibi işlendiği görülmektedir:

“Lozan Barış Antlaşmasıyla kapitülasyonların ve Duyun-u Umumiye Teşkilatının kaldırılması genç cumhuriyetin her alanda tam bağımsız olmak istediğinin kanıtıdır. Şu sözler Atatürk’ün bağımsızlığa verdiği önemi gösterir:

“Ben yaşamak için kesinlikle bağımsız bir ulusun evladı kalmalıyım.”, “Bağımsızlık, özgürlük benim karakterimdir.” (Ergin, 2021, s. 131).

Kitapta ve öğretim programında yer alan tam bağımsızlık nitelemesi Lozan’ın genel olarak bu ana tema üzerine kurulduğunu göstermektedir. Dolayısıyla öğretim programının temel hedeflerinden birisinin -Lozan Antlaşması özelinde- bağımsızlık temasının işlenmesidir. Nitekim Lozan’a dair ölçme ve değerlendirme aşamasında da Lozan’ın sonuçları ve önemiyle birlikte bağımsızlık kavramına yönelik soruların öne çıktığı söylenebilir. Lozan Antlaşmasında ülkenin bağımsızlığının sadece kendi içinde değil uluslararası platformlar tarafından da kabul edilmesi üzerinden durulmaktadır. Bu konu üzerinde de öğrencilerin farkındalık kazanması beklendiği gözlemlenmektedir. Yani Lozan Antlaşmasının Türk tarihi açısından önemi vurgulanırken bu antlaşmanın hem yerel hem de uluslararası normları öne çıkarılmıştır. Nitekim Lozan Antlaşmasının uluslararası önemi de şöyle belirtilmektedir:

“Lozan Barış Antlaşması, Türk milletinin bağımsızlığını ve kahramanlığını dosta düşmana kabul ettirdiği ulusal bir başarıdır. Türk Hükümeti Lozan’da tüm istediklerini yapamasa da bağımsızlığını uluslararası platformda herkese kabul ettirmiştir”. Lozan Antlaşmasının uluslararası platformda kabul görmesi iki açıdan önemlidir. Öncelikle Türkiye bu dönemde İstanbul Hükümeti ve Ankara Hükümeti tarafından uluslararası arenada ayrı ayrı temsil edilmiştir (Çetin, 2014, s. 89).

Ankara Hükümeti İstanbul hükümetinin girişimlerini yok etmek ve yeni Türkiye’nin tek temsilcisi olduğunu göstermek adına da mücadele etmiştir. Her ne kadar İstanbul hükümeti ve Ankara hükümeti arasındaki mücadeleler Lozan Antlaşması öncesinde büyük ölçüde çözülmüş ve Ankara Hükümeti etkinliğini kurmuş olsa da Lozan Antlaşmasıyla Ankara hükümetinin Türkiye’yi temsil eden tek grup olduğu da tescillenmiştir. Ankara hükümetinin uluslararası alanda da tanınmasıyla birlikte ülke üzerindeki söz sahibi olma durumu uluslararası alanda da kabul görmeye başlamıştır (Bender, 2010, s. 32). Lozan’ın uluslararası alandaki karşılığı ders kitabında aşağıdaki gibi yer almaktadır.

“Lozan Barış Antlaşması, Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı sayılır. Çünkü Batılı devletlerle yeni Türk devleti arasındaki bütün ilişkiler, bu antlaşma ile yeniden düzenlenmiştir. Bu antlaşma ile Türk Devleti’nin,

uluslararası alanda bütün devletlerle eşit, onurlu bir varlık olduğu tanınmış ve kabul edilmiştir.” (Ergin, 2021, s. 133).

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin temel amaçlarından birisini yakın tarihin öğrenilmesi teşkil etmekle birlikte aynı zamanda 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyetin nasıl kurulduğunun öğrenilmesi de amaçlanmaktadır. Lozan Antlaşmasının da bu çerçevede de ele alındığı görülmektedir. Tarih dersleri genel olarak akademik bir bilgi vermekle birlikte diğer yandan da öğrencilerde milli bir bilinç oluşturmaya hedeflemektedir (Erdaş, 2006). İşte T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki Lozan Antlaşması konusuna bu çerçeveden bakmak gerekmektedir. Nitekim Lozan Antlaşmasının teknik bilgilerinin (kimler arasında olduğu, ne zaman olduğu gibi bilgiler) öğrenilmesi öğretim programı tarafından yeterli görülmemiştir. Özellikle Lozan Antlaşmasının öneminin vurgulanmasında öğrencilerin Türkiye’nin Kurtuluş Savaşından nasıl zorlukları aşarak geçtiğinin de kavranması istenmektedir. Öğretim programında bir yandan akademik bilgilerin öğrenilmesi istenirken diğer yandan da milli bir bilincin diğer ünite ve konularla birlikte Lozan üzerinden de kavranmasının hedeflendiği gözlemlenmektedir. Bu durum öğretim programında da ders kitabında da yeni Türk devleti üzerinden şöyle vurgulanmaktadır.

“Lozan Barış Antlaşmasının öngördüğü dengenin korunması, yeni Türk Devleti’nin hedeflerinden biri oldu.” (Ergin, 2021, s. 133).

Lozan Antlaşmasının hükümleriyle birlikte ortaya çıkan uluslararası dengenin korunması antlaşmanın bir kere daha da ne kadar önemli olduğuna dair göndermeler içermektedir. Uluslararası dengenin korunması aynı zamanda yurttan barış dünyada barış ilkesinin de korunacağı anlamına gelmektedir. Nitekim Türkiye süreç içinde ortaya çıkan ikinci dünya savaşına da bu ilke çerçevesinde katılmamıştır. Bununla birlikte Lozan Antlaşmasında Musul sorunu ve Batı Trakya sorunları da ele alınmıştır. Bu iki sorun ders kitabında şöyle geçmektedir:

“Lozan Barış Antlaşması ile Misakımillî büyük ölçüde gerçekleştirilmişti. Bununla birlikte Musul sorununun çözülmesi ile Irak sınırının belirlenmesi konferans sonrasında Türkiye ve İngiltere arasında yapılacak görüşmelere bırakılmıştı. Batı Trakya’nın Yunanistan’da kalmasına engel olunamamıştı. Ancak ne kadar zor şartlar altında diplomatik bir savaş verildiği düşünülecek olursa Lozan Barış Antlaşmasının Türkiye için bir zafer sayılması gerekir”.

Birçok farklı sorunun ele alındığı Lozan Antlaşmasının zafer olarak değerlendirilmesinde ülkenin bağımsızlığının uluslararası alanda kabul görmesi en büyük etkenlerden birisi olarak değerlendirilmektedir. Lozan Antlaşmasının öğretim programındaki temel izleğinin bağımsızlık teması üzerinden ilerlemesinde antlaşmanın önemi, sonuçlar ve maddeleri etkili olmuştur. Örneğin aşağıda ifade edilen yabancı okullar sorunu da yine bağımsızlık bağlamında değerlendirilen bir başka madde olarak öne çıkmaktadır:

Lozan Barış Antlaşması ile çözülemeyen sorunlardan biri de yabancı okullar sorunu idi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yabancı okullar hiçbir kayıt ve kontrol altında değildi. Lozan Barış Antlaşması ile bu okulların bazı koşullarla Türkiye’de çalışmalarına izin verilmişti. Cumhuriyet Döneminde yabancı okullara tanınan ayrıcalıklar ortadan kaldırıldı. Yabancı okullarda Türkçe öğretim yapılması, Türkiye aleyhine yayınlar olmaması ve bu okulların Millî Eğitim Bakanlığına bağlı müfettişlerce teftiş edilmesi şartı konuldu. Bu şartlara itiraz eden yabancı okullar kapandı ve ülkede eğitim birliği sağlanmış oldu. (Ergin, 2021, s. 134).

Yabancı okul konusu da Avrupalı devletlerin Osmanlıların iç işlerine karışmasına neden olan bir başka bağımsızlık sorununu meydana getirdiğinden Lozan Antlaşmasında da yabancı okullar sorunu da karara bağlanmıştır. Antlaşma öncesinde yabancı okulların denetlenememesi bu okullarda zaman zaman Türkiye karşıtı eğitimlerin verilmesine neden olarak Türkiye’nin eğitim yapısı da olumsuz etkilenmiştir. Ancak Lozan Antlaşmasıyla birlikte yabancı okullar da Milli Eğitim tarafından denetlenmeye başlamıştır. Yabancı okulların Milli Eğitim tarafından denetlenmesi Türkiye’nin bu alanda da Avrupalıları iç işlerine karıştırmaması anlamına geldiğinden bağımsızlığa dair bir kazanım içerdiği söylenebilir (Ergin, 2021, s. 80).

Lozan Antlaşması üzerinden öğrencilere kazandırılmak istenen bir diğer kazanımı ise Atatürk ilkeleri üzerinden çağdaş kimliğin öğrenilmesi oluşturmaktadır. Öğretim programı bağlamında çağdaş Türkiye’nin temellerinin atılması da öne çıkmaktadır. Ülkenin çağdaş bir kimlik kazanması sadece politik anlamda değil aslında yeni bir dönemin başlangıcı olması bakımında da önemlidir. Çünkü ülke içindeki devrimsel yeniliklerin yolu da Lozan Antlaşması sonrasında başlamıştır.

“Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasından sonraki süreçte yapılan yeniliklerle Türk milleti ve devleti çağdaş bir kimlik kazandı.” (Ergin, 2021, s. 136).

“Lozan Barış Antlaşması, Türk milletinin bağımsızlığını ve kahramanlığını dosta düşmana kabul ettirdiği ulusal bir başarıdır. Lozan Barış Antlaşması, Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı sayılır. Batılı devletlerle yeni Türk devleti arasındaki bütün ilişkiler, bu antlaşma ile yeniden düzenlenmiştir. Bu antlaşma ile Türk Devleti’nin, uluslararası alanda bütün devletlerle eşit, onurlu bir varlık olduğu tanınmış ve kabul edilmiştir. Lozan, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birçok sorununu çözmekle birlikte Boğazlar ve Hatay konularında kalıcı bir çözüm bulamamıştır. Bu konular daha sonra çözüme kavuşturulmuştur.” (Ergin, 2021, s. 139).

Gelinen noktada 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ve Lozan Barış Antlaşmasının yeri ve önemine dair bulguların temel olarak bağımsızlık konusu üzerinden ilerlediği görülmektedir. Lozan Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerini oluşturan bir antlaşma olması bakımından öğrencilerden bu antlaşmanın önemini bağımsızlık kazanımı üzerinden kavranması istenmiştir. Öğretim programında Lozan konusunun akademik tarafı dışında temel olarak aşağıdaki temel hedefler bağlamında işlendiği görülmektedir:

- Millî Mücadele örneğinden hareketle Türk milletinin bağımsızlık ve vatanseverlik duyguları ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini Lozan çerçevesinde anlamaları,
- Lozan Antlaşmasının Türkiye’nin uluslararası alanda kabul görmesini kavramaları
- Lozan Antlaşması çerçevesinde ağır şartlarda gerçekleşen Kurtuluş savaşının kavranması
- İnkılapların yapılabilmesinin siyasi, politik ve askeri zeminin Lozan Antlaşması çerçevesinde kavranması
- Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki Lozan’ın öneminin kavranması
- Türkiye’nin jeopolitik öneminin Lozan çerçevesinde kavranması,
- Boğazlar, kapitülasyonlar gibi konuların bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek Lozan bağlamındaki öneminin kavranması

- Lozan'ın Türkiye'nin siyasal, politik, ekonomik ve eğitim bağlamındaki bağımsızlığının kazanılmasındaki önemli rolünün kavranması
- Türkiye'nin ne tür zorluklardan gelerek bağımsızlığı kazandığının kavranması
- Lozan Antlaşması bağlamında Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak Türkiye'yi ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık kazanmaları beklenmektedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı ve ders kitabında Lozan Barış Antlaşmasının öğretimi incelenmiştir. Bu bağlamda öğretim programı; amaç ve kazanım etrafında detaylarıyla ele alınmıştır. Tüm bu incelemeler Lozan Barış Antlaşması kapsamında değerlendirilerek, Lozan'ın öğretim programı ve ders kitabındaki yeri analiz edilmiştir.

Bu doğrultuda yapılan incelemelerde T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Lozan Antlaşmasının temel olarak iki temel çerçevede incelendiği belirlenmiştir. Bunlardan birincisi akademik ikincisi ise tarihsel bilincin kazandırılmasıdır. Öğretim programında Lozan Antlaşmasının kimler arasında, ne zaman imzalandığına dair kavramsal bilgilerin öğrencilere kazandırılması Lozan konusundaki akademik kazanımları içermektedir. Bu kazanımların Lozan'ın önemi ve sonuçları çerçevesinde de yeterince işlendiği görülmektedir.

Lozan Antlaşmasının öneminin sonuçları üzerinden ele alındığı belirlenmiştir. Öğrencilerin de Lozan Antlaşmasının sonuçlarını ve önemini kavraması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda yapılan analizlerde öğretim programında ve ders kitabında Lozan Antlaşmasının temel öneminin bağımsızlık teması üzerine bina edildiği belirlenmiştir. Lozan Antlaşmasının akademik çerçeve dışında ele alındığı bir diğer çerçeveyi ise tarihsel bilinç teşkil etmektedir.

Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün kişilik özelliklerinin, ilke ve inkılâplarının öğrenciler tarafından öğrenilmesi Türkiye Cumhuriyeti geleceği için önemli olduğu gibi tarihsel ve kültürel hafızanın aktarılması adına da önemlidir. Bu bilgilere yer verilen T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersi 8. Sınıfın öğretim planlamasında değerli kazanımlarla hazırlanmıştır. Ayrıca T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi üniversiteler de dahi okutulmaya başlanarak, ders içeriğinin ne denli önemli olduğu bir kere daha görülmüştür. Özellikle bu dersin seçmeli ya da kredisi düşük bir ders olarak değil, temel bir ders olarak okutulması dersin içeriğinin önemini de ortaya çıkarmaktadır.

Tarih boyunca insanlar geçmişlerinden dersler çıkarmış ve her zaman geçmişi hatırlarında tutmuşlardır. Türk milleti köklü bir geçmişe sahip oldukça eski zamanlara dayanan bir topluluktur. Millet olarak geçmişten bugüne her zaman tarih önemsenmiş ve yeni nesillere de aktarılmıştır. Günümüzde bu

vazifeyi üstlenen T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi yakın tarih olarak bilinen Osmanlı son dönemlerinden başlayarak, Atatürk dönemi dış politikaya kadar olan dönemi işlemektedir. Lozan Antlaşmasının bir konu başlığı olarak işlenmesi öğrencilerde yakında döneme dair tarihsel bilincin oluşmasında da etkili olmuştur.

Lozan Antlaşmasının öncesi ve sonrasıyla birlikte bir bütün olarak değerlendirilmesinin tarihteki yeri ve öneminin ders kitabı ve öğretim programında tespit edildiği görülmektedir. Ayrıca uluslararası alanda alınan siyasi zaferlerden birisi olarak gösterilen Lozan Antlaşmasının Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki yeri de ortaya çıkmaktadır. Lozan Antlaşmasının Türk tarihi içindeki yeri ve öneminin anlaşılmasında 8. Sınıf öğrencilerine okutulan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabının hem tarih hem de eğitim bilimleri açısından görevinin büyük olduğu görülmektedir. Çünkü ders kitabı ile sadece dönemin tarihi değil devletin ne tür zorluklardan geçtiği de alt metinde ifade edilmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuç

T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersi konuları her Türkiye vatandaşının bilmesi gereken tarihin en önemli zaman ve olaylarını anlatan anekdotları içermesi bakımından öne çıkmaktadır. Öğretim programı ve ders kitabı genel olarak incelendiğinde ise Lozan'ın da genel olarak öğrencilere bağımsızlık bilinci kazandırma amacını taşıdığı gözlemlenmiştir.

Tarih derslerinin tek amacı öğrencilerin konuları akademik bir şekilde öğrenmesi değil bununla birlikte ülkeler tarih dersleriyle milli bir kimlik de tesis etmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla Lozan Antlaşmasının da bu çerçeveden değerlendirmesinin yapıldığı görülmektedir. Bu değerlendirmelerin ise bağımsızlık teması ve Cumhuriyetin kurulma zemini olarak ele alındığı belirlenmiştir. Nitekim Lozan Antlaşmasında yabancı okullara dair düzenlemeler, kapitülasyonlara dair düzenlemelerin yapılmasının da bağımsızlıkla ilgili olduğu vurgulanmıştır. Öğrencilerin Lozan üzerinden ülkenin geldiği durumu ve yaşadığı zorlukların da öğrenilmesi hedeflenmiştir.

Bu dersin müfredatta yer alarak, kazanımlarla birlikte öğrencilere sunulması önemli ve yerinde olduğu gözlemlenmiştir. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersiyle hedeflenen öğrenci kazanımlarıyla Lozan'ın Cumhuriyetin temelleri olduğunun da kavranması hedeflenmiştir. Bu bağlamda tarihte yaşanan olayların ve bu olaylara verilen tepkilerin öğrenciler tarafından öğrenilmesi, öğrencilerin de bu ya da benzer olaylara karşı düşünce ve duygularının oluşmasına öncülük edilmek istenmektedir.

Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişim aşamalarına tarihi süreçlerle şahitlik eden öğrenciler zamanın şartlarına hâkim olarak, cumhuriyetin değer ve öneminin farkına varırlar. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde iki önemli başlık; İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kavramlarıdır.

Atatürkçülük kavramı içerisinde öğrencilere Atatürk ilke ve inkılâpları sunulmuş ve Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih sahnesindeki yeri ve önemi işlenmiştir. Ayrıca zaman zaman kişilik özellikleri de ön planda tutularak, Türk milleti için cumhuriyetin ve demokrasinin kurucusu olan ulu önderin öğrencilere her haliyle tanıtılmaya ve öğretilmeye çalışılmıştır.

Lozan Antlaşması, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde farklı ünitelerde ele alınmış, detaylı bir antlaşmadır. Bu antlaşmanın önemine ve tarihteki yerine T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında sıklıkla yer verilmiştir. Lozan Antlaşması 1. Dünya Savaşından sonra imzalanan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını tüm Dünya'ya ispatladığı önemli bir antlaşmadır. Bu antlaşmanın öğrenciler tarafından öğrenilmesi ve bilinmesinin yakın tarihin öğrenilmesi adına zorunlu olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin antlaşmaya olan hâkimiyeti, antlaşmanın tarihteki yeri ve önemine ilişkin düşünceleri bugüne dair geliştirecekleri fikirler adına da önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Lozan Antlaşmasının öğrenilmesi Kurtuluş savaşının da öğrenilmesini sağlaması bakımından öne çıkmaktadır. Nitekim Lozan Antlaşmasının imzalanmasında Kurtuluş Savaşı sürecinde alınan zaferler de birincil derecede rol oynamıştır.

Ders kitabı Lozan bağlamında incelendiğinde daha çok delegasyon başkanı olarak İsmet İnönü'nün ve Türkiye'nin üst politikalarını belirlemesi açısından Atatürk'ün öne çıktığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte kitapta şahıslardan daha çok Lozan Antlaşmasının önemi üzerinden bir ilerleme izleği takip edildiği belirlenmiştir. Lozan Antlaşmasının ele alınma biçiminde zaman akışının 1. Dünya Savaşıyla birlikte ele alındığı görülmektedir. Zaman akışının bu şekilde ele alınması öğrencilerin Lozan Antlaşmasının öncesini ve sonrasını da kavramasını sağlamaktadır. Özellikle tarihsel olay ve olguların anlaşılmasında ilgili antlaşmanın ortaya çıkma nedenlerinin bilinmesi önemli olduğundan Lozan Antlaşmasının da bu zaman akışı içinde değerlendirilmesi önemlidir. Antlaşma çerçevesinde öne çıkan temel mekânı ise Lozan şehri ve antlaşma görüşmelerinin yapıldığı alanlar oluşturmaktadır. Tarihsel olarak çok fazla mekân vurgusunun yapıldığı ders kitabında Lozan'ın mekân olarak öne çıktığı görülmektedir.

Anlatılan konular çerçevesinde yapılan incelemelerde de bu zaman akışının rol oynadığı görülmektedir. Konu olarak öncelikle antlaşmaya neden olan olaylar incelenmektedir. Ancak konu olarak incelenen temel materyali antlaşmanın öneminin ve maddelerinin oluşturduğu gözlemlenmiştir. Maddelerinin özel olarak incelendiği ders kitabında antlaşma daha çok Türkiye'nin bağımsızlık ilkesi üzerinden incelenmiştir. Öğrencilere bu antlaşmanın öğretilmesinin temel amacının da bağımsızlık ilkesi olduğu öne çıkmaktadır. Öğretim metodu olarak geleneksel sunuş yönteminin benimsendiği

görülmekle birlikte; antlaşma maddelerinin parça parça ve analiz-yorum-değerlendirmelerle birlikte verilmiştir. Bu durum bazı öğretim metodu olarak da bazı maddelerin öne çıktığını göstermesi açısından önemlidir. Çok fazla görselliğin kullanılmadığı bu bölümde öğretim tekniğinin antlaşmanın daha iyi anlaşılması adına bölümlendirilme üzerinden ilerlediği görülmektedir.

Öyle ki öğrencilere kazandırılmak istenen her amaç aslında T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük kitabında geçmişten verilen örneklerle pekiştirilerek sunulmuştur. Tarihi olayların, savaşların ve antlaşmaların öğrencilere dönemin şartlarıyla birlikte anlatılması öğrencilerin hem geçmişi doğru okumalarını sağlayacak hem de bugünkü şartlarla birlikte kıyaslama imkânı sunacaktır. Geçmişte yaşanmış olumlu ve olumsuz her olay ve durumun bilinmesi geçmişin doğru okunmasını sağladığı gibi aynı zamanda geleceğe de yön verebilmektedir.

Lozan Antlaşmasıyla Osmanlı sonrası diplomatik anlamda zafer kazanılması Cumhuriyete olan inancın da pekiştirildiği görülmektedir. Özellikle Sevr Antlaşmasını fes eden Lozan Antlaşmasının Türk milletinin özgürlüğü ve bağımsızlığı üzerindeki payının ne denli büyük olduğu da ortaya çıkmıştır. Öğretim programında da öğrencilere Lozan bağlamında kazandırılması istene teme kazanımın bu, bağımsızlık temasının olduğu belirlenmiştir.

Öğretim programlarıyla amaçlanan sürdürülebilirlik ve hazır oluş kitapta da Lozan Antlaşması anlatılırken kullanılmış ve Lozan Antlaşması öncesi Lozan'a zemin hazırlayan olaylara yer verilerek, antlaşmanın başlangıcı anlatılmıştır. Ayrıca öğretim amaçları içerisinde yer alan milli birlik ve berberlik kavramı öğrencilere Lozan Antlaşmasıyla birlikte sunulmuştur. Özellikle Lozan Antlaşmasının öğretim amaç ve hedeflerine olan yatkınlığı tespit edilmiştir.

Öğretim programlarında önemli bir yer tutan ölçme ve değerlendirme sorularının da T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabında her ünite sonunda yer alması ve Lozan Antlaşmasıyla ilgili çeşitli soruların sorularak, değerlendirme unsuru olarak kullanılmaları gözlemlenmiş ve bu durum sınıflandırılarak yer almıştır. Ders kitabı öğretim programlarının uygulanmasında Lozan Antlaşmasının hangi adımlarda kullandığı ve hangi kazanımlara hizmet ettiği kitap incelemesiyle birlikte ortaya çıkmıştır.

Lozan Antlaşmasının birden fazla öğretim program amacında kullanıldığı gözlemlenmiş ve bu bağlamda antlaşmanın Türkiye tarihi içerisindeki yeri ve öneminin tespiti yapılmıştır. Öğrencilerin tam bağımsızlık, milli mücadele, insan

hakları ve çağdaşlık gibi kavramları öğrenmelerinin amaçlayan öğretim programı kitapta birçok konuda işlendiği de tespit edilmiştir. Tüm bu kavramların Lozan Antlaşmasıyla yapılan bağdaştırmaları ve tespitleri antlaşmanın önemini ortaya koymuştur.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitabı öğretim programı hedef ve kazanımlarının birçok alt metinde işlendiği görülmektedir. Bu bağlamda ünite öncesi düşünme soruları, ünite sonları ölçme ve değerlendirme soruları ve ünite içinde de ilgili bilgi paylaşımlarıyla sağlanmıştır. Dolayısıyla Lozan Antlaşmasıyla ilgili olan hedef ve amaçlarda kitapta ilgili ünite ve bölümlerde yer almıştır. Ayrıca düşünme soruları, ünite içi bilgilendirme ve ünite sonu ölçme ve değerlendirme sorularında da Lozan Antlaşmasına yer verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak bireysel özgürlüklerinin farkında ve milli birliği öncelikli tutan bireylerin yetiştirilmesinde öncülük eden ders programları ve amaçları Lozan Antlaşması, hedefleri, süreci ve sonuçlarının ilgili durumlarla örneklendirildiği gözlemlenmiştir. Lozan Antlaşmasını terk eden Türk heyetinin terk ediş sebeplerine yer verilerek, bağımsızlığın değiştirilemez yegâne durum olduğu açıklanmıştır. Ayrıca bu bağlamda antlaşmada bulunan heyetin tutumları ve görüşlerine de yer verilmiş, öğretim hedeflerine paralel olarak işlenmiştir.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ünite kazanımları arasında yer alan Lozan Antlaşması kazanımlarını analiz eder maddesi için kitapta ilgili üniteye yer alan düşünme sorusuyla birlikte sunulan bilgilerin bu amaca hizmet ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük kitabı, öğretim programları, hedef ve amaçları doğrultusunda tarihi her konuda olduğu gibi Lozan Antlaşmasının da işlenmesi çerçevelendirilmiş ve özelleştirilmiştir.

6.2 Öneriler

1. Lozan Antlaşmasının imzalandığı ortam daha geniş bir şekilde işlenmelidir.
2. İlgili kaynaklardan daha çok alıntı yapılarak, süreç hakkında detaylı bilgilendirme sağlanmalıdır.
3. Ölçme ve değerlendirme sorularında Lozan Antlaşmasına daha çok yer ayrılarak, öğrencilerin bilgilerini unutmaması sağlanabilir.

4. Lozan Antlaşmasıyla ilgili farklı düşüncelere de yer verilerek, öğrencilerin muhakeme yetisi artırılmalıdır.
5. Öğretim yöntemleri içerisinde soru sorarak öğrenme tekniği daha sık kullanılmalıdır.
6. Lozan Antlaşmasıyla ilgili literatürdeki kaynaklar çeşitlendirilerek ders kitaplarında kullanılmalıdır.
7. Lozan Antlaşmasında çözümlenemeyen konulara yönelik daha detaylı bir araştırma sağlanmalıdır.
8. Lozan Antlaşmasında yer alan Türk heyeti hakkında isimleri, sayıları ve vazifeleri gibi detaylı bilgilere yer verilerek, öğrencilerin Lozan antlaşma manzarasını canlandırmaları sağlanmalıdır
9. Öğretim programı içerisinde öğrencilere tavsiye edilecek kitaplarla tarihi süreçler daha kalıcı anlatılmalıdır.
10. Süreç içerisinde öğrencilere yerinde olma gibi düşünsel oyunlar kullanılarak, Lozan Antlaşması sürecine dair fikirlerinin çeşitlenmesi sağlanmalıdır.
11. Dönemin durumları en ince ayrıntısına kadar anlatılmalı ve öğrencilerin Lozan Antlaşmasını bu bağlamda değerlendirmeleri desteklenmelidir.
12. Lozan Antlaşmasını terk eden Türk heyetin sebeplerine daha detaylı yer verilerek, demokratikleşme ve cumhuriyet yolunda yapılan fedakârlıkların tespit edilmesi kolaylaştırılmalıdır.
13. Literatürde konuyla ilgili yeni öğretim yöntemleri kullanılarak yapılan araştırmalara daha sık yer verilmelidir.
14. Lozan Antlaşması süresince saltanatın kaldırılması, İzmir iktisat kongresinin toplanması gibi olaylara daha detaylı yer verilerek sürecin işleyişini etkileyen durumlar anlatılmalıdır.
15. Atatürkçülük, Atatürk ilke ve inkılâpları antlaşma içerisinde daha çok ilişkilendirilmeli ve Lozan Antlaşmasında Atatürk görüş ve önerilerine daha geniş yer verilmelidir.
16. Teknolojik gelişmeler ve internet kullanımının artmasıyla konuya ilgili bilgilendirme ve kazanımların sosyal medya aracılığıyla daha sık kullanılması hedeflenmelidir.

17. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ve konuları öğrenciler için daha eğlenceli ve dikkat çekici hale getirilmelidir.
18. Atatürk dönemi dış politikayı şekillendiren Lozan Barış Antlaşması maddeleri daha özellikli bir şekilde anlatılmalıdır.
19. Günümüz şartlarına göre Lozan Barış Antlaşmasının değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
20. Bugün ki cumhuriyet konumu ve yürürlükle olan Lozan Barış Antlaşması geçmiş ve gelecekle birlikte değerlendirilmelidir.
21. Balkan Antantı ve Sadabat Paktı, Lozan Barış Antlaşması sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmelidir.
22. Lozan Antlaşmasına dair bağımsızlık vurgusunun yeterli olduğu görülmekle birlikte bağımsızlığın tarihsel, kültürel ve ekonomik önemine daha fazla vurgu yapılabilir. Örneğin bu tür savaşlardan zaferle çıkamayan milletlerin bağımsızlık problemleri karşılaştırmalı bir şekilde verilebilir.

7. KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 7th Edition atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Acar, H. (2021). *Lozan Barışı'nın Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundaki Önemi*. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 331-353.
- Ahmet, H. (1924). *Bizim Tarih*. İstanbul: Amedi Matbaası.
- Ahmet, R. (1925). *Türkiye Tarihi*. İstanbul: İbrahim Hilmi.
- Ahmet, R. (1928). *Çocuklara Tarih Bilgisi*. İstanbul: İbrahim Hilmi.
- Akbaba, B. (2007). *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Amaçlarına Yönelik Öğrenci Görüşleri*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 339-352.
- Akın, V. (2002). "Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)", *Türkler*, XVI: s. 306-318.
- Akınoğlu, O., Arslan, Y. (2007). *Türkiye'de Ortaöğretim Öğrencilerinin Tarih Kavramlarını Kazanma Durumu ve Değerlendirilmesi*. Sosyal Bilimler Dergisi, 137-154.
- Aktaş, M. C. (2015). *Nitel Veri Toplama Araçları (İçinde) Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Mustafa Metin. (Edt.). (2. Baskı). (337-375). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ali Reşat. (1928). *İlk Mekteplere Tarih Dersleri*. İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu
- Altıkulaç, A. ve Akhan, N. E. (2010). *8. Sınıf İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yaratıcı Drama Yöntemi ve Altı Şapkalı Düşünme Tekniğinin Kullanılmasının Öğrenci Başarı ve Tutumlarına Etkisi*. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 11 (3), 225-247.
- Armaoğlu, F. (1983). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt I*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aslan, B., Okumuş, O., & Koçoğlu, Y., (2015). *Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişim Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8, 689-699.
- Arslan, Ö. (2008). *İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminde Görsel ve İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Hatırda Tutma Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atabey, F. (2015). *Hatay'ın Anavatana Katılma Süreci*. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 193-209.
- Atıcı Köktaş, N. ve Büyükbaş, H. (2016). *Lozan Antlaşması, Dini Azınlıklar ve Dış İlişkiler Boyutu*. Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (3), 1-11.
- Ayaydın, Y. (2019). *Ortaokul Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının ve Uygulamasının Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, A. (2011). "AB Ülkeleri, ABD ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Azınlıklarla İlgili Düzenlemeler", TBMM Araştırma Merkezi, Ankara.
- Bal, R. (2021). *Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Dersini Cumhuriyet'in Yüzüncü Yaşına Giderken İncelemek*. Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, 337-362.
- Başeren, S. H. (1998). "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü", *Egede Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Bender, T. (2010). *Yeni Türk Devleti ve Uluslararası Hukuk (1920 – 1938)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Bilsel, C. (1933). *Lozan*, İstanbul.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 180 (180), 9-32.
- Cevizliler, E. & Akbulut, S. (2019). *Lozan Barış Konferansı'nda Kapitülasyonlar Meselesi ve İsmet Paşa*. Atatürk Dergisi, 8 (2), 161-193
- Çakır, U. (2016). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı görsellerinin bazı özellikler açısından incelenmesi*. İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 06-18.
- Çakmak, Z. & Kaçar, T. (2020). *8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabının Resim-Metin İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2), 455-474.
- Çetin, N. (2014). *Lozan Barış Konferansı Arifesinde İstanbul Ankara Münasebetleri ve İstanbul Hükümeti'nin İstifası*. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 4 (07), 87-113.
- Değerli, E. S. (2006). *Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (15).
- Demirci, S. (2016). *Belgelerle Lozan*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Demirci, H. (2017). *24 Temmuz 1923 Tarihli Lozan (Lausanne) Barış Antlaşması'nın Türk ve Dünya Tarihi Açısından Yeri ve Önemi*. Anasay, (2), 247-263.
- Doğru, S. (2013). *Türk Boğazları'nın Hukuki Statüsü: Sevr ve Lozan'dan Montrö'ye Geçiş*. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(2), 123-169.
- Dönmez, C., Altıkulaç, A. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Öğretiminde Tarihsel Kaynakların Kullanımına Yönelik Görüşleri*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 923-942.
- Dönmez C, Yazıcı K (2013). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Tarihi Karakterlerin Kullanımını Etkileyen Faktörler*. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(3), 243- 265.
- Eraslan, C., Kaşkaya, A. (2011). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Uygulanmasına Yönelik Öğretim Üyesi Görüşleri: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 27(80), 325-350.
- Emin Ali. (1927). *Türk Çocuklarına Tarih Dersleri*. İstanbul: Suhulet Kütüphanesi.
- Erdaş, S. (2006). *Atatürk'ten Günümüze Türk İnkılap Tarihi Derslerine Genel Bir Bakış, Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi* (Yasemin Doğaner (Ed.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Ergin, M. (2021). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf Ders Kitabı*, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları Açık Öğretim Okulları, Ankara.
- Erhan, Ç. (2003). *"Lozan'ın Genel Çerçevesi", 80. Yılında 2003 Penceresinden Lozan Sempozyumu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları (TTK), 11-16.
- Ertan, T. F. (2020). *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ezer, F., Ulukaya, Ü., & Kaçar, T. (2016). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersine Yönelik Tutumları*. Sosyal Bilimler Dergisi, 71-91.
- Fındıklı, S., & Saygın, E. P. (2023). *Nitel Araştırmalarda Araştırmacının Rolü ve Araştırmacı Günlükleri*. Turkish Journal of Marketing, 8(2), 64-74.

- Fuat Köprülü. (1924). *Milli Tarih*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi ve Matbaası
- Gül, M. (2010). *Kapitülasyonlar: Kaldırma Teşebbüsleri ve Lozan'da Kaldırılışı*. Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: X II, Sayı 1.
- Hayta, N., & Akhan, N. (2014). *Türkiye Cumhuriyeti T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Örnek Bir Uygulama: Bir Devrin Analizi: Nutuk*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 1049-1076.
- İnce, F. (2013). *"Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları"*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 101-128.
- İnönü, İ. (1967). *Hatıralar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Kalın, Ö. (2020). *Öğretmen Adaylarına Göre Bazı Kriterler Açısından T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı*. Kalem Uluslararası Eğitim Ve İnsan Bilimleri Dergisi, 10(1), 143 - 165
- Kara, A. (2017). *Hatay'ın Anavatan'a Katılması Hakkında Yeni Bir Belge*. U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 117-134.
- Karacan, Ali N. (1993). *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, III. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karavar, H. (2018). *Sekizinci Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabının Bilimsel Yeterlilik Açısından İncelenmesi*. Journal of Innovative Research in Social Studies, 1 (2), 88-95.
- Kaya, A. (2007). *Sevr ve Lozan'da Sınırlar ve Toprak Meselesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Kaymakçı, S. Turgut, T. ve Özalp, T. (2019). *Ortaokul 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Ölçme-Değerlendirme Etkinliklerinin İncelenmesi*. II. Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu (Dekus 2019) 24-25-26 Ekim 2019 İstanbul / Türkiye, 591-603.
- Körhasan, A. (2022). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi* (2018). Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Kılıç, S. (2008). *"Musul Sorunu ve Lozan"*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 24 319-340.
- Kısa, A. (2019). *Osmanlı Devleti'nde Bayındırlık Faaliyetleri (1908-1918) Kapitülasyonlar, İmtiyazlar, Anonim Şirketler*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi
- Köktaş, N. & Büyükbay, H. (2016). *Lozan Antlaşması, Dini Azınlıklar ve Dış İlişkiler Boyutu*. Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (3), 1-11.
- Meray, Seha L. (1993). *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mutlu, N. Y. (2005). *Lozan'da Mübadele veya Memleketin Türk Nüfusunun Arttırılması*. Ankara.
- Müderrişoğlu, A. (1990). *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Ankara.
- Öğülmüş, S. (1991). *İçerik Çözümlemesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 24, 1, 213-228.
- Özdemir, A. (1990). *Savaş Esirlerinin Milli Mücadeledeki Yeri*. Atatürk Yolu Dergisi, 2(06),329
- Pamir, A. (2002). *Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 51 (2).
- Saygı, T. (2016). *Lozan Antlaşması'nda Musul Sorunu ve Hatay Meselesi*. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (10), 157-174.

- Skalar, M. S., & Hilal, C. (2021). 85. Yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi: Türkiye Ve Karadeniz'e Kıyıdaş Devletler Açısından Önemi. Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, 29(1), 57-86.
- Sever, A. (2017). 2010 Yılında Yürürlüğe Giren Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ve Öğretmen Görüşleri (Samsun örneği) . Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Tarih Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Sonyel, S.R. (1991). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sunay, C. ve Taşgın, A. (2020). Ortaöğretim T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Eğitsel Eleştiri Modeli Bağlamında Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 41, 315- 334.
- Şahin, M. (2013). Okul Kültürünün Bir Ögesi Olarak Okul Törenleri. Milli Eğitim Dergisi, 169 - 185.
- Şimşir, B. N. (1990). *Lozan Telgrafları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Şimşir, B. N. (2012). *Lozan Günlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Şimşek, A. ve Alaslan, F. (2017). Türkiye'de tarih öğretim programları (müfredat) üzerine yapılmış çalışmalara genel bir bakış. İ. Demircioğlu ve E. Demircioğlu (Ed.) Türkiye'de Tarih eğitimi araştırmaları el kitabı içinde (ss. 291-306).Ankara: Pegem Akademi.
- Tangülü Z, Süvari Ş (2019). 2005 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı İle 2018 T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Programının Karşılaştırılması. Tarih Okulu Dergisi, 12(38), 235-254.
- Tangülü, Z, Tosun, A., & Kocabıyık, B. (2014). Ortaokul 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Sosyal Bilgiler Öğretmeni Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 233-245.
- Taşkıran, C. (2018). *Millî Mücadele'de Türk ve Yunan Esirler (1919-1923)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 8. Sınıf)*. Ankara.
- TED (1992). *Ortaöğretim Kurumlarında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları*. Türk Eğitim Derneği X. Öğretim Toplantısı 21 - 22 Mayıs 1992. (Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Mahmut Âdem Araş. Gör. Kasım Karakütük). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Tuğluoğlu, F. (2013). *Ali Naci Karacan'ın Göziyle Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 285-328.
- Tünay, B. (1986). *Atatürk ve Hatay*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2(5), 449-462.
- Türkmen, Z. (2003). *Musul Meselesi Askeri Yönden Çözüm Arayışları 1922-1925*. Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Tyler, R.W. (2014). *Eğitim Programlarının ve Öğretimin Temel İlkeleri*. (M.E. Rüzgâr ve B. Aslan, çev.), Ankara: Pegem Akademi.
- Tutar, M. N. (2021). *Lozan Barış Konferansı'nda Patrikhane Meselesi 'ne Dair Yapılan Müzakereler ve Alınan Karar*. Cappadocia Journal Of History And Social Sciences. April, 2021.
- Uzun, H. (2013). "Türk Heyeti'nin Lozan'a Gidişi ve Lozan Konferansı'ı Öncesinde Avrupa'daki Faaliyetleri (5 Kasım 1922–20 Kasım 1922)". Atatürk Yolu Dergisi 14.
- Ülkü, M., Mutlu, Ö., & Çetinkaya, F. (2019). *T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Vurgun, A., ve Yasin , Ö. (2020). *Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki (1924-1928) İlkokul Tarih Ders Kitaplarında Milli Mücadele Döneminin Siyasi ve Diplomatik Gelişmeleri*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 66, 335-347.
- Yalçın, S. (2000). *Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti*, Ankara.
- Yalçın E. S., Turan M., Ekincikli M., Gedikli Ş. (2003), *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakul, Ş. (1975). *Musul Meselesi*, Ankara.
- Yurteri, H. (2012). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Materyal Kullanımı (1931-2008)*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yurttaş, V. E. (2007). *Lozan Barış Konferansında Çözüme Kavuşturulamayan Sorunlar*. T.C. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yücel, H. A. (2019). *İyi Vatandaş İyi İnsan*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uzun, H. (2013). *"Türk Heyeti'nin Lozan'a Gidişi ve Lozan Konferansı Öncesinde Avrupa'daki Faaliyetleri (5 Kasım 1922–20 Kasım 1922)"*. Atatürk Yolu Dergisi 14.
- Zorlu Uğur, H. (2016). *Türk Boğazlarının Önemi ve Montrö Sözleşmesi İle Sağlanan Denge Rejimi*. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 36-47
- www.ismetinonu.org.tr. Temmuz 29, 2023 tarihinde <https://www.ismetinonu.org.tr/lozan-baris-antlasmasi-tam-metni>(www.ismetinonu.org.tr)

8. EKLER

EK 1 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 77 (Ergin, 2021)

3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

LOZAN ANTLAŞMASI

DÜŞÜNELİM

Lozan Antlaşması'nın tarihi önemiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

Mudanya Ateşkes Antlaşması ile işgal altındaki Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazlar da diplomasi yoluyla düşman elinden kurtarılmıştı. Sıra Batı ile kalıcı bir antlaşma yapmaya gelmişti. Mustafa Kemal, görüşmelerin İzmir'de yapılmasını istiyordu. Bu sayede TBMM ile Türk heyetiyle daha kolay iletişim kurulacak bir de Yunanlıların İzmir'e verdiği zararı Batı'ya gösterilecekti. Bu fikre İtilaf Devletleri şiddetle karşı çıkarak görüşmelerin tarafsız bir ülkede yapılması gerektiğini savundular. Sonuçta görüşmelerin İsviçre'nin Lozan kentinde yapılmasına karar verildi. İtilaf Devletleri Lozan Görüşmelerine Ankara Hükümeti'nin yanı sıra İstanbul Hükümetini de davet ettiler. İtilaf Devletleri bu şekilde davranarak iki hükümet arasında itilaf çıkarmayı ve bazı değişikliklerle Sevr Antlaşmasını kabul ettirmeyi amaçlamışlardır. Bu gizli planın farkında olan TBMM, 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırdığını duyurdu. Böylece Türk devletinin tek temsilcisinin TBMM olduğu dünya kamuoyuna duyurulmuş oldu. İki başlılığı ortadan kaldıran bu uygulama ile Osmanlı Devleti hukuken sona ermiş oldu.

Lozan Görüşmelerine katılan devletlerin konferanstan beklentileri farklı farklıydı. İtilaf Devletleri hâlâ eski düşüncelerini koruyor Sevr'i ortaya atmayı planlıyorlardı. Türk temsilcileri ise bağımsızlığını kazanmış hür millet olarak Misakımillî'yi tüm dünyaya kabul ettirmeyi amaçlıyordu. Türk heyeti İsmet Paşa'nın başkanlığında Lozan'a gitti. Heyetin işi hiç de kolay değildi çünkü karşılarında İtilaf Devletler bloğu vardı. Türk heyeti Anadolu'da vermiş olduğu kahramanca mücadeleler sonucunda kendini Batı'ya kabul ettirmiş yeni bir devlet olarak Lozan'a katılmıştır.

Konferansta söz alan İsmet Paşa'nın şu sözü konferansa damga vurmuştur: "... Çok ıstırap çektik, çok kan akıttık. Bütün medeni milletler gibi hürriyet ve bağımsızlık istiyoruz." Konferansta Türk heyetini asırlık sorunlar bekliyordu ancak Mustafa Kemal heyete şu iki konuda asla taviz verilmemesi gerektiğini söylemişti:

- Doğu Anadolu Bölgesi'nde planlanan Ermeni Devleti'nin kurulmasına asla müsaade edilmeyecek,
- Yıllardır Türk ekonomisine büyük zararlar veren kapitülasyonlar koşulsuz şartsız kaldırılacak.

Büyük tartışmalarla konferans başladı. Batı grubu Türk heyetine galip devlet değil mağlup devlet muamelesi yapıyorlardı. Ermeni meselesi, kapitülasyonlar ve dış borçlar gibi konular tartışılmış ve hiçbir sonuca ulaşamamıştı. Bu gelişmeler sonrası Türk heyeti 4 Şubat 1923'te konferansı terk etti. Bu gelişme üzerine Mustafa Kemal, İzmir iktisat

EK 2 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 78 (Ergin, 2021)

Kongresini toplayarak ekonomik alanda Türk heyetinin elini güçlendirdi. Ayrıca Boğazlar ile Musul üzerine askeri bir hazırlık başlattı. Mustafa Kemal'in bu hamlesi karşısında bazı devletlerin arabuluculuk yapması üzerine 23 Nisan 1923'te görüşmeler tekrar başladı. Zorlu görüşmeler sonucunda 24 Temmuz 1923'te **Lozan Barış Antlaşması** imzalandı.

Görsel 3.12 Lozan görüşmelerine katılan Türk heyeti.

Lozan Barış Antlaşması, I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan ve yürürlükte olan tek antlaşma olması bakımından önemlidir.

Lozan Antlaşması'nın Maddeleri

a) Sınırlar

- Suriye; 20 Ekim 1921'de Fransa Hükümeti ile yapılan Ankara Antlaşması'na göre belirlenmiştir. Böylelikle Hatay, Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalmıştır ancak 1939 yılında yapılan bölge referandumu ile Antakya, Türkiye'ye bağlanmıştır.
- Yunanistan; Mudanya Ateşkes Antlaşması'na göre belirlenmiş, Meriç Irmağı iki ülke arasındaki sınır olarak kabul edilmiştir.
- Irak; antlaşma sırasında çözülemeyen konulardan birisidir. Musul – Kerkük sınır anlaşmazlığı nedeniyle bu konu Türkiye ve İngiltere arasında 9 ay içinde çözümlenmek üzere ertelenmiştir.
- Türkiye – Bulgaristan sınırı 1913 İstanbul Antlaşması'na göre belirlenmiştir.
- Türkiye'de Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adası haricindeki Ege adalarını Yunanistan'a vermiştir. On iki Ada ise İtalya'ya kalmıştır ancak 2. Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'nın On iki Adadan çekilmesiyle birlikte ada Yunanistan'a bırakılmıştır.

EK 3 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 79 (Ergin, 2021)

3. Ünite: Ya İstiklal Ya Ölüm!

b) Boğazlar

- Türklerin başkanlığını yaptığı komisyon kurulacak ve bu komisyon tarafından yönetilecektir.
- Boğazların iki tarafındaki 15 – 20 kilometrelik alan askerden ve silahtan tamamen arındırılacaktır.
- Ticaret gemileri bu boğazlardan barış zamanında serbest bir şekilde geçebilecek, savaş gemileri ise sınırlandırılacaktır.
- Boğazlara herhangi bir saldırı olması durumunda gereken önlem Milletler Cemiyeti tarafından alınacaktır.

c) Borçlar

- Osmanlı Devleti'nin 1854 tarihinden beri aldığı borçlar artık ödenemez hâle gelmişti. I. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan Lozan Antlaşması'na göre TBMM heyeti Osmanlıdan kalan borçları ödemeyi kabul etmiştir,
- Kalan borçlar, Osmanlıdan ayrılan devletler arasında paylaştırılmış ve ödenmek üzere taksite bağlanmıştır.
- Borçların Türk Lirası ya da Fransız Frangı olarak ödenmesi kararına varılmıştır,
- Genel Borçlar Yönetimi ve Düyun-u Umumiye İdaresi kaldırılmıştır.

ç) Savaş Tazminatı

- Yunan Hükûmetinin, Türkiye Cumhuriyeti'ne tazminat ödemesine karar verilmiştir. Yunan Hükûmetinin ekonomik bakımdan zayıf olması sebebiyle bu tazminatı ödeyemeyeceği düşünülerek, Karaağaç ve çevresinin tazminat olarak Türkiye'ye bırakılması kararlaştırılmıştır.

d) Azınlıklar

- Türkiye sınırlarında yaşayan tüm azınlıklar Türk yurttaşı sayılmıştır.
- Azınlıklara tanınan ayrıcalıklara son verilmiş, azınlıkların Türk vatandaşlarına verilen haklardan yararlanmaları sağlanmıştır. Bu madde sayesinde Avrupalı devletlerin iç işlerimize karışması engellenmiştir.

EK 4 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 80 (Ergin, 2021)

- Azınlıklarla ilgili alınan kararlardan biri de nüfus mübadelesi kararıdır. Bu karar ile Türkiye’de yaşayan Rumlar ile Yunanistan’da yaşayan Türkler yer değiştirmiştir. Nüfus Mübadelesine İstanbul ve Batı Trakya’da yaşayanlar dâhil edilmemiştir.

e) Kapitülasyonlar

- TBMM’nin kararlı olduğu ve kesinlikle taviz vermediği konu olarak bilinmektedir. Yabancı devletlere tanınan ayrıcalıklara tamamen son verilmiştir.
- Kapitülasyonları fırsat bilerek ülkemizde faaliyet gösteren ticaret kuruluşlarına, T.C. yasalarına uyma zorunluluğu getirilmiştir.

f) Yabancı Okullar

- Yabancı okulların, Türkiye’nin koyduğu yasalara uygun bir şekilde faaliyetlerine devam edebilmesi kararı alınmıştır.
- Bu okulların düzenlenmesinin Türk Hükûmeti tarafından yapılacağına karar verilmiştir. Bu sayede okullarda dini ve siyasi içerikli eğitim verilmesi engellenmiştir. Bu konu Fransa, Vatikan ve Türkiye arasında daha sonra tekrar bir sorun hâline gelmiştir.

Lozan’ın Sonuçları

1. Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığı ve Misakımilli, İtilaf Devletleri tarafından resmen tanınmış ve kabul edilmiştir.
2. Bu antlaşmanın yapılmasıyla birlikte Türkiye’yi zor durumda bırakan Sevr Antlaşması geçersiz hâle gelmiştir.
3. Kapitülasyonlar kesin olarak kaldırılmış ve Türkiye Cumhuriyeti ekonomik özgürlük kazanmıştır.
4. Verilen bağımsızlık mücadelesi ve bazı devletlere umut ışığı olmuştur.
5. Rum ve Ermeni iddiaları tamamen sona ermiştir.
6. Bu antlaşmadan sonra Batılı devletlerle ilişkiler yumuşamaya başlamış ve inkılaplara ortam hazırlanmıştır.

EK 5 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 133 (Ergin, 2021)

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

DÜŞÜNELİM

Dış politikada milli menfaatleri ön planda tutmak ne anlama gelir?

Lozan Barış Antlaşması, Türk milletinin bağımsızlığını ve kahramanlığını dosta düşmana kabul ettirdiği ulusal bir başarıdır. Türk Hükümeti Lozan'da tüm istediklerini yapmasa da bağımsızlığını uluslararası platformda herkese kabul ettirmiştir.

Lozan Barış Antlaşması, Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı sayılır. Çünkü Batılı devletlerle yeni Türk devleti arasındaki bütün ilişkiler, bu antlaşma ile yeniden düzenlenmiştir. Bu antlaşma ile Türk Devleti'nin, uluslararası alanda bütün devletlerle eşit, onurlu bir varlık olduğu tanınmış ve kabul edilmiştir.

Türk milleti Misakımilli sınırları içinde bağımsız yaşamak, komşularıyla iyi ilişkiler kurarak varlığını sürdürmek amacındadır. Büyük önder Mustafa Kemal Atatürk, dünya devletleriyle barış ve huzur içinde yaşamayı gaye edinmiştir.

"Milli hudutlar içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı devam ettirmek, millet ve memleket gerçek saadet ve ümrüne çalışmak.", *"Medeni cihandan medeni ve insani muameleye ve karşılıklı dostluğa intizar etmek."*

Atatürk'ün bu sözlerinden de anlaşılacağı gibi Türk Devleti'nin iç ve dış siyaseti tamamen yapıcı ve barışçı bir fikre dayanıyordu. Bu fikir sonraları "Yurtta barış, cihanda barış" özdeyişiyle ifade edilmiştir. Atatürk'ün "Yurtta barış, cihanda barış" sözü Türk dış politikasına yön vermektedir.

Görsel 6.2 Atatürk yabancı devlet adamlarıyla görüşmeye önem verirdi.

Atatürk, tarih bilgisinin diplomasideki önemini bildiğinden bu alanda çok okur ve gerekli dersleri çıkarırdı. Geleceğe yönelik plan ve programların da bu bilgi ve birikimleri doğrultusunda yapardı. Atatürk ülkeler arasında diyaloga açık, güvene dayalı ilişkilerin kurulmasına özen göstermiştir. Güçlü ve dinamik kişiliğinin sonucu aktif bir dış politika izlemiştir. Bu politikanın amacı Türkiye'nin bağımsızlığının özenle korumasına yöneliktir. Lozan Barış Antlaşmasının öngördüğü dengenin korunması, yeni Türk Devleti'nin hedeflerinden biri oldu.

Atatürk, milli dış politikada Türkiye'nin güvenliğini ve milletin çıkarlarını korumayı

EK 6 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 134 (Ergin, 2021)

ödün verilmemiştir. Dünyada gelişen olaylar da dikkate alınarak Irak sınırı belirlenmiş, Boğazlar sorunu çözümlenmiş, komşu ülkelerle paktlar imzalanmıştır. Türkiye dünya barışında ve diplomasisinde söz sahibi olabilmek için Milletler Cemiyetine katılmıştır.

LOZAN'DAN KALANLAR

Lozan Barış Antlaşması ile Misakımilli büyük ölçüde gerçekleştirilmişti. Bununla birlikte Musul sorununun çözülmesi ile Irak sınırının belirlenmesi konferans sonrasında Türkiye ve İngiltere arasında yapılacak görüşmelere bırakılmıştı. Batı Trakya'nın Yunanistan'da kalmasına engel olunamamıştı. Ancak ne kadar zor şartlar altında diplomatik bir savaş verildiği düşünülecek olursa Lozan Barış Antlaşmasının Türkiye için bir zafer sayılması gerekir.

Lozan Barış Antlaşması ile çözülemeyen sorunlardan biri de yabancı okullar sorunu idi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yabancı okullar hiçbir kayıt ve kontrol altında değildi. Lozan Barış Antlaşması ile bu okulların bazı koşullarla Türkiye'de çalışmalarına izin verilmişti. Cumhuriyet Döneminde yabancı okullara tanınan ayrıcalıklar ortadan kaldırıldı. Yabancı okullarda Türkçe öğretim yapılması, Türkiye aleyhine yayınlar olmaması ve bu okulların Millî Eğitim Bakanlığına bağlı müfettişlerce teftiş edilmesi şartı konuldu. Bu şartlara itiraz eden yabancı okullar kapandı ve ülkede eğitim birliği sağlanmış oldu.

Türkiye, Lozan Barış Konferansı'nda Musul'un Misakımilli sınırlar içinde olduğunu belirterek kendisine bırakılmasını istemişti. İngilizler ise Musul'un Irak Hükümetine ait olduğunu ileri sürdü. Bu sorun, Türkiye ile İngiltere'yi ilgilendirdiği için antlaşmadan sonra çözülmesi uygun görüldü.

EK 7 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 135 (Ergin, 2021)

6. Ünite: Atatürk Dönemi ve Türk Dış Politikası

1924'te İngilizlerle İstanbul'da görüşmeler başladı fakat bir sonuca ulaşamadı. Bunun üzerine konu Milletler Cemiyeti Konseyine bırakıldı. Konseyin de bir karar verememesi üzerine Lahey Adalet Divanına gidildi. Nihayet İngilizlerle 5 Haziran 1926'da Ankara'da bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre Irak ile olan bugünkü sınırlar tespit edildi. Musul, Irak Hükümetine bırakıldı. Irak'a ait petrol vergi gelirlerinin %10'unun 25 yıl süreyle Türkiye'ye verilmesi kararlaştırıldı.

Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye ile Yunanistan arasındaki azınlıklar meselesinin mübadele (değiş-tokuş) yoluyla halledilmesi kararlaştırılmıştı. İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler, antlaşma gereği mübadelenin dışında kalacaktı. Bu bağlamda Anadolu'da ve Doğu Trakya'daki Rumlar Yunanistan'a, Yunanistan'daki Türklerin 400 bin kadarı da Türkiye'ye nakledildi.

Lozan Barış Antlaşması, yeni Türk Devleti için siyasi bir zafer olmasına rağmen çözümlenmesi gereken bazı sorunlar da ortaya çıkardı. Antlaşmaya göre Boğazlar, Türkiye Cumhuriyetinin egemenliğinden ayrılıyor ve askersiz bir bölge olarak kabul ediliyordu. Barış ve savaş zamanlarında ticaret ve savaş gemilerinin Boğazlardan geçmesi serbest bırakılıyordu. Ayrıca Boğazların yönetimi başkanlığını Türkiye'nin yaptığı, İngiltere, Japonya, Fransa ve İtalya'dan oluşan uluslararası bir komisyona bırakılmıştı.

Boğazlar ili ilgili antlaşma maddeleri 1936 yılına kadar yürürlükte kaldı, II. Dünya Savaşı öncesinde Avrupa'da birçok siyasi değişiklikler oldu. Boğazların korunmasını üstlenen devletlerden İtalya, Habeşistan'a saldırdı. Japonya, Milletler Cemiyetinden çekildi. Avrupa'da yeniden savaş rüzgârları esmeye başladı.

Avrupalı devletlerin silahlanmaya başladıklarını gören Atatürk, Boğazlar sorununu kesin olarak çözmeye karar verdi. Türkiye, Millet Cemiyetine başvurarak Lozan Antlaşmasındaki Boğazlara ait hükümlerin değiştirilmesini istedi. Bunun üzerine İsviçre'de Montreaux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi imzalandı (20 Temmuz 1936). Bu sözleşmeye göre;

1. Boğazlar kayıtsız şartsız Türk egemenliğine bırakıldı.
2. Türkiye Boğazlar çevresinde, istediği kadar asker bulundurabilecekti.
3. Savaş zamanında Boğazlardan geçişlere bazı sınırlamalar getirildi.
4. Barış zamanında ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçebilecekti.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Boğazlar üzerinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kesin egemenliğinin kurulmasını sağlamıştır.

Atatürk, Boğazların Türk egemenliğine geçmesini şu sözlerle ifade etmiştir: *"Tarihte birçok defa tartışma ve tutku sebebi olan Boğazlar, artık tam anlamı ile Türk egemenliği altında, yalnız ticaret ve dostluk ilişkilerinin ulaşım yolu hâline girmiştir."*

EK 8 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 136 (Ergin, 2021)

Lozan Barış Görüşmelerinde Türk Hükümetini zorlayan önemli konuların başında dış borçlar geliyordu. Dış borçlar Osmanlı Devletinden kalma borçlardı. Osmanlı Devleti ilk kez 1854 yılında Rusya ile yaptığı Kırım Savaşı'nda dış borç almıştı. Bu dış borç ülke için faydalı ve ekonomik işlerde kullanılamadığı için kısa sürede bitmiş ve geri ödenememişti. Alacaklı ülkeler Osmanlıdan borçlarını tahsil edebilmek için 1881'de Deyun-u Umûmiye adlı bir teşkilat kurarak Osmanlı'nın pek çok gelirine el koymuşlardı. I. Dünya Savaşı da Osmanlı Devletinin dış borçlarının iyice çoğalmasına neden olmuştur.

Tüm bu dış borçlar Lozan Görüşmelerinde toplanarak Türk temsilcilerinin önüne konulmuştur. Türk Hükümeti dış borçları ödemeyi kabul etmişti. Ancak bu borçların tamamının ve nasıl ödeneceğinin konularında sert tartışmalar çıkmıştır. Türk Hükümeti Osmanlıdan kalan tüm borçların sadece Türk Hükümetine yüklenmesine karşı çıkarak bu borçların Osmanlıdan ayrılan diğer devletlere de paylaştırılmasını istemiştir. Uzun tartışmalar sonunda Osmanlıdan kalan dış borçlar Türkiye, İtalya, Bulgaristan, Yugoslavya, Irak, Arnavutluk, Yunanistan, Yemen, Suriye- Lübnan ve Filistin devletlerine yirmi yıl içinde ödenmek şartıyla gelir durumlarına göre paylaştırılmıştır. Türkiye bu borç paylaşımını sonucunda en fazla borcu üstlenen ülke olsa da tüm borçlarını 1954 yılında ödemiştir.

Milletler Cemiyetine Giriş (18 Temmuz 1932)

Görsel 6.3 Milletler Cemiyeti toplantısı

Milletler Cemiyeti I. Dünya Savaşı'nın galip devletlerince kurulmuş bir örgüttür. 1920 yılında kurulan bu örgüt I. Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği büyük yıkımın bir daha oluşmaması için kurulmuştur. Atatürk bölge ve dünya barışına katkıda bulunmak için her türlü çabayı göstermiştir. Bu çabaları sırasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milletin çıkarlarını daima gözetmiştir.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonraki süreçte yapılan yeniliklerle Türk milleti ve devleti çağdaş bir kimlik kazandı.

Türkiye uluslararası ilişkilerde izlediği siyasetle bölgesinde barışçı ve güvenilir bir devlet haline geldi. Bu durum Batılı devletlerin Türkiye'ye karşı tutumlarını değiştirmelerine neden oldu. Bu dönemde komşu olan ve olmayan devletlerle dostluk ve ticaret antlaşmaları imzalandı.

Türkiye'nin kendi güvenliğini sağlamak için yaptığı çalışmaların yanında dünya barışını korumak ve geliştirmek için gösterdiği gayret dünya devletlerinin Türkiye'ye olumlu yaklaşımlarına neden oldu. Dünya barışının korunmasında gösterdiği gayreti gören Milletler Cemiyeti, 1932'de Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini cemiyete resmen davet etti. Türkiye 18 Temmuz 1932 tarihinde Milletler Cemiyetine üye oldu.

EK 9 MEB TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı sayfa 141 (Ergin, 2021)

6. Ünite: Atatürk Dönemi ve Türk Dış Politikası

7. Sadabat Paktı ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) İran'da imzalanmıştır.
- B) 1937 yılında yürürlüğe girmiştir.
- C) Fransa'nın saldırgan siyasetine karşı kurulmuştur.
- D) Antlaşma hem dostluk hem de ekonomik maddeler içerir.

8. Aşağıdaki devletlerden hangisi Sadabat paktına üye değildir?

- A) Türkiye
- B) Irak
- C) Afganistan
- D) Suriye

9. Lozan Barış Görüşmelerinde Osmanlıdan kalan dış borçlar bazı devletler arasında paylaştırılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi borçların paylaşıldığı bu devletlerden biri değildir?

- A) İtalya
- B) Bulgaristan
- C) Yugoslavya
- D) Japonya

10. Osmanlı Devleti hangi devletle yaptığı savaş sonrası ilk kez dış borç almıştır?

- A) Rusya
- B) Yunanistan
- C) İtalya
- D) Bulgaristan

11. Hatay meselesi hangi devletle Türkiye arasında sorun olmuştur?

- A) Almanya
- B) Fransa
- C) İran
- D) Rusya

12. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk dönemi Türk dış politikasının temel esaslarından biri değildir?

- A) Milletler arası ilişkilerde eşitliğe dayanan karşılıklı ilişkiler, dostluklar ve ittifaklar kurmak
- B) Milli dış politikayı yürütürken iç kamuoyunu dikkate almak
- C) Başka devletlerin iç politika ve yönetimlerine müdahale edici politikalar izlemek
- D) Dış politikada, diplomaside bilim ve teknolojiyi yol gösterici olarak kullanmak

13. Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele döneminde Türk halkını ve dünya kamuoyunu doğru bilgilendirebilmek için bazı tedbirler almıştır. Atatürk, Milli Mücadele sonrası sık sık yurt içi gezilerine çıkarak halkla iç içe olmuş bu sayede hem halkın sorunlarını dinlemiş hem de yapılan inkılapları doğrudan halka kendisi anlatmıştır.

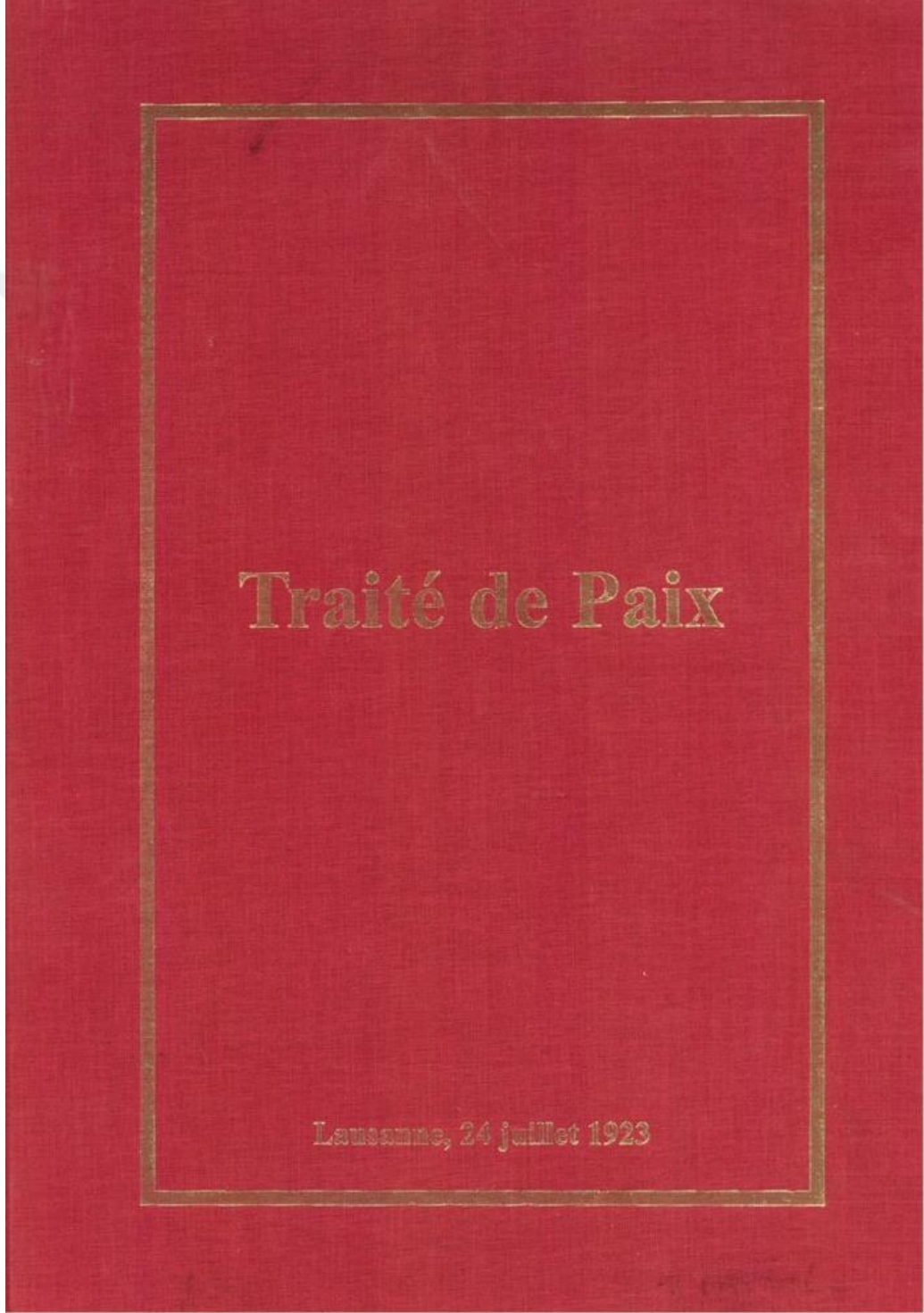
Yukarıdaki anlatılanlar Atatürk dış politikasının hangi esası ile ilişkilendirilebilir?

- A) Akılcılık
- B) Tam bağımsızlık
- C) Milli menfaatleri esas alma
- D) Türk ve dünya kamuoyunu dikkate alma

14. "Erişilemeyecek hayali emeller peşinde milleti uğraştırmamak..." Atatürk'ün bu sözü aşağıdaki hangi kavramla yakın ilişkilidir?

- A) Çalışkanlıkla
- B) Gerçekçilikle
- C) Tarafsızlıkla
- D) Planlılıkla

EK 10 Lozan Antlaşması'nın tıpkıbasımı kapak sayfası
(www.ismetinonu.org.tr)

L'EMPIRE BRITANNIQUE, LA FRANCE, L'ITALIE, LE JAPON,
LA GRÈCE, LA ROUMANIE, L'ÉTAT SERBE-CROATE-SLOVÈNE,

d'une part,

ET LA TURQUIE,

d'autre part,

Animés du même désir de mettre fin définitivement à l'état de guerre
qui, depuis 1914, a troublé l'Orient,

Soucieux de rétablir entre eux les relations d'amitié et de com-
merce nécessaires au bien-être commun de leurs nations respectives,

Et considérant que ces relations doivent être basées sur le respect de
l'indépendance et de la souveraineté des États,

Ont décidé de conclure un Traité à cet effet et ont désigné pour leurs
Plénipotentiaires, savoir :

SA MAJESTÉ LE ROI DU ROYAUME-UNI DE GRANDE-BRETAGNE
ET D'IRLANDE ET DES TERRITOIRES BRITANNIQUES AU DELÀ
DES MERS, EMPEREUR DES INDES :

Le Très Honorable Sir Horace George Montagu RUMBOLD,
Baronet, G. C. M. G., Haut-Commissaire à Constantinople;

EK 12 Le Figaro gazetesinde Lozan Barış Antlaşması imzalandı haberinin kupürü – 25.07.1923 (www.ismetinonu.org.tr)

**EK 13 Le Figaro gazetesinde Lozan Barış Antlaşması imzalandı haberinin
kupürü Türkçe açıklaması– 25.07.1923 (www.ismetinonu.org.tr)**

**DÜNYA TARİHİ İÇİN ÇOK ÖNEMLİ BİR GÜN
LOZAN ANLAŞMASI DÜN İMZALANDI**

Lozan Anlaşması, Dünya tarihinde çok önemli ve temel bir oluşumu meydana getirmiştir. Türkiye ilk defa bir Batılı Güç olarak kabul edilmiştir. Olayların böyle bir sonuç vereceği düşünülebilirmiydi acaba ? Savaş, Türklerin kesin bir şekilde Avrupadan atılmasını hedeflemişti ve bunun başarılması gerekirdi. Ama bu hedef bu gün tam tersine gerçekleşerek, Onların Avrupalılaşmalarını sağlamıştır. Bu oluşumun gelecekte doğuracağı sonuçları birlikte göreceğiz. Türkiye'nin Batı Milletlerinin Müşterek Hukuk yapısı içine dahil olması yalnızca Ankara Hükümetinin eseri değildir. Türkler yaklaşık yirmi yıldan beri bizim kültürümüzü edinmeye çalışmaktadırlar. Hedef ve arzuları yalnızca eşit muamele görmek değil aynı zamanda Batı ile "Aynı" olmaktır. İşte, Avrupanın yayılma dönemini takip eden çok burada yatmaktadır. Avrupalılar olarak biz dünya yüzeyine çeşitli prensip ve doktrinler yaydık. (Bu hususta biz Fransızlar en önde olduk.) Bu prensip ve doktrinler zaman içinde yeşerdi, meyva verdi ve Halkların temel madde ve gıdası haline dönüştü. Yaşlı Avrupa artık, Yahuda'nın Kudüsü gibi doğurmadığı çocukları isteği dışında olsa da kucağına almaya başlayacaktır. Ve, bu yeni halklar ona " Biz de Avrupalıyız " diyeceklerdir. Bütün bu oluşumun sıkıntısız ve zorlanmadan gerçekleşeceği sanılmamalıdır

Türklerle ilgili iki husus dikkat çekmektedir.

İlki , Batılılaşmış Türklerimizin aslında Doğulu kalmış olmalarıdır. Müzakereler esnasında takındıkları tavır bunu fazlasıyla kanıtlamaktadır. Lord Cromer'in "Modern Mısır " adlı eserinde geçmiş nesiller boyunca meydana gelmiş " Türk müzakere" örnekleri bunu açıklamakta ve " Eski Şark "ta hiçbir şeyin değişmediğini belirlemektedir. Bu , sahte Batılılaşma (Japonya örneği gibi) çok ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

İkinci husus ise , bağımsızlık ve kendi kaderini tayin etme isteği yalnızca Türkiye ye mahsus değildir. Dünya üzerinde , Avrupalıların sahip oldukları ayrıcalıklar mahkum edilmiştir. Ve tam anlamıyla belirli olmayan yalnızca bunun sona eriş tarihidir ve zamanıdır.....

EK 14 Lozan Antlaşması'nın imza anı – 24.07.1923 (www.ismetinonu.org.tr)

LA PAIX DE LAUSANNE

İmza, 24 Temmuz 1923.